

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

OBJEKTIV

Nr. 53

1991

TEMANUMMER

Det Kgl. Bibliotek

KANONFOTOGRAFEN

Dansk Fotohistorisk Selskab

INDHOLD

1

Kanonfotografiets fødsel

28

Kanonfotografens apparat

31

Der var engang

34

Kanonfotograf på Rådhuspladsen

43

Kgl. hoffotograf Peter Elfelt og kanonfotografen

51

EN FLITTIG MAND

Nørrebro selskabs, frilufts- og kanonfotograf

Kaj Bergstein Nielsen

61

Alverdens kanonfotografer

Redaktion: Flemming Berendt

Alle rettigheder forbeholdes. Mekanisk, fotografisk eller anden gengivelse af skriftet samt dele deraf er kun tilladt efter skriftlig tilladelse fra Dansk Fotohistorisk Selskab.

No part of this publication may be reproduced in any form, without prior permission in writing from the Copyright holder. Copyright D.F.S. all rights reserved under international Copyright Conventions ISBN 0107-6329 Denmark.

FORORD

Kanonfotografen blev næsten født med fotografiet i 1839 - men der skulle gå næsten 70 år før den kemisk-tekniske udvikling havde nået et stade, hvor ordet "kanonfotograf" havde nogen mening. Kanonfotografens potentielle kunder var den jævne mand, hvis økonomiske formåen var beskeden, men som dog besad så megen selvagtelse, at han gerne så sig selv og sin familie forevigt. Foragtet og uglest af den etablerede fotografiske stand, forsøgte kanonfotografen at retfærdiggøre sin tilstedeværelse.

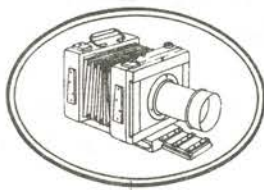
Sådan var det i Danmark - sådan er det i den store verden, hvor vilkårene mange steder, den i dag, stadig er de samme. Da de fleste billeder er gået tabt, eller af for ringe kvalitet, koncentrerer vor historie sig omkring fotografen, og hans apparat. Begrebet "KANONFOTOGRAPH" omfatter apparater og teknikker, udviklet med henblik på et "her og nu" billede.

Følgende museer og institutioner, samt medlemmer af Dansk Fotohistorisk Selskab har bidraget med materiale og ekspertise - hjertelig tak!

Arbejdermuseet
Danmarks Fotomuseum
Dansk Fotohistorisk Selskab
Det Kongelige Bibliotek
Foto Mekanisk Museum
Københavns Bymuseum
Nationalmuseet
Norsk Teknisk Museum

Flemming Anholm
Cote Cuculiza
Kaj Dideriksen
Jørgen Gregersen
Ib Harlyck
Jens Juncker-Jensen
Sigfred Løvstad
Bent Mann
Andreas Trier Mørch
Per Ask Nielsen
Henning Thestrup Nielsen

Robert A. Nielsen
Dorte Pedersen
Poul Pedersen
John Philipp
Arne Reimann
Viggo Rivad
Niels-Ove Rolighed
Ole Schelde
Eric Secher
Hans Østberg
Anne-Lise Walsted

Dansk Fotohistorisk Selskab

1991

Kanonfotografiets fødsel

Flemming Berendt

Louis Daguerre's offentliggørelse af den kemiske proces i august 1839 blev som bekendt publiceret i et skrift, hvorefter det var muligt at fremstille et daguerreotypi. Mange, som blev grebet af den såkaldte "daguerreotymani", troede, at de ganske nemt ville blive i stand til at mestre kemi og kamera.

Det varede dog ikke længe, før man blev klar over, at processen var både lang, besværlig og kostbar. Seriøse videnskabsmænd begyndte derfor at eksperimentere med muligheden for at kunne optage, fremkalde og fiksere det optagne billede inde i det fotografiske kamera.

Den første, som undfangede tanken, var Fox Talbot. Han noterer i sine optegnelser allerede den 11. september 1839, at han ved hjælp af en jernstang påsat pladeholderen, som indeholdt kviksølv ville kunne få kviksølvdampene til at fremkalde billedet på pladen umiddelbart efter, at det var "taget af".

Tilsyneladende bliver forsøgene opgivet, men ideen bliver få år efter taget op af Antoine Claudet, som den 18. december 1841 får udtaget britisk patent på en metode, som går ud på, at en skål placeret inde i kameraet kan opvarmes udefra ved hjælp af en spritflamme.

Herved vil kviksølvdampene fylde kameraets indre under eksponeringen. På kameraets ene side sidder et vindue med rødt eller orange marieglas, hvorved man udefra kan følge fremkaldeprocessen.

Heller ikke denne opfindelse synes at slå an.

Men som videnskabsmand var Henry Fox Talbot ikke til sinds at opgive. Han indgiver den 12. juni 1851 et nyt patent, hvori det beskrives, at hans nye kamera er fremstillet således, at hele vådpladeprocessen kan udføres inde i apparatet.

Talbot havde fået fremstillet et porcelænskar, hvori man lagde pladen tildækket med albumin tilsat salt. Udefra kunne glaskarret fyldes med sølvnitratopløsningen, hvorved pladen blev gjort lysfølsom.

Umiddelbart efter eksponeringen kunne fremkaldelse og fiksering af pladen foretages i samme skål, efter at de andre kemikalier var hældt ud. Heller ikke denne metode skulle vise sig at være løsningen, men bestræbelserne blev sandelig ikke opgivet.

Frederic Newton, Frederick Scott Archer og flere andre forsøgte sig, men først i 1860 fremkommer der en interessant opfindelse patenteret den 2. marts af Pierre Modeste Titus Octave Coen Albites.

Hans kamerakonstruktion bestod af et apparat med to afdelinger. Den øverste indeholdt de forskellige kemikalier, som ved brug blev sænket ned i den nederste afdeling. Meget snedigt havde han fået kemikaliebeholderne indfarvet, så man på denne måde kunne følge processen udefra. Kameraet kom i produktion og fik en mindre kommerciel medgang.

Verdens første Instantkamera

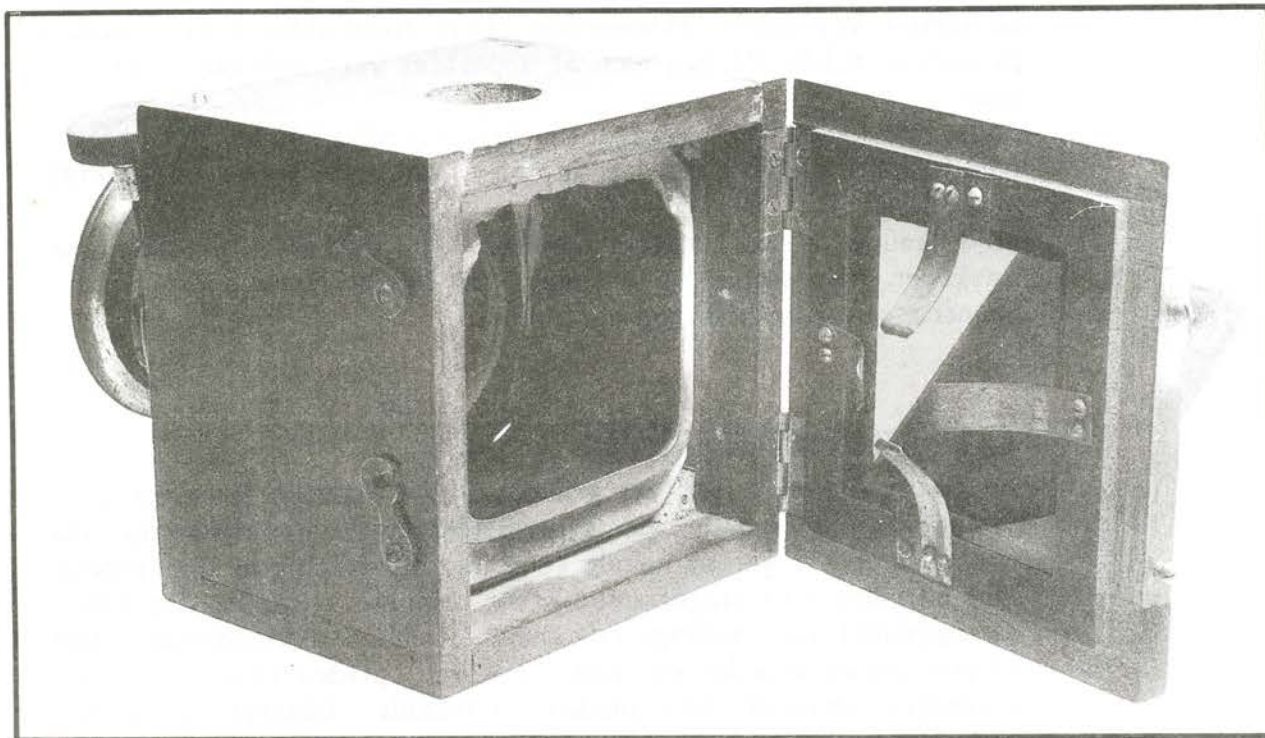
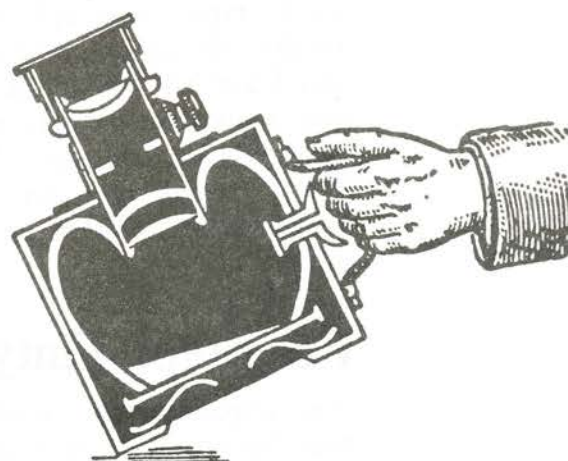
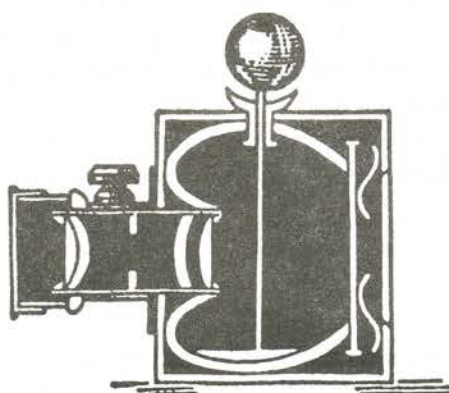

Foto: Danmarks Fotomuseum

Verdens første INSTANT-KAMERA, DUBRONI.
Gydning, fremkaldelse og fiksering af den våde kollodiumplade sker i selve kameraet. Apparatet er foret med en glaseret lerkrukke. Glaspladen holdes på plads af fire fjedre. Gennem et gult glas i døren kan fremkaldelsen følges.
Danmarks Fotomuseum.

Skitsetegning af Dubroni.

Verdens første Instantkamera

Det første kamera, som virkelig blev en succes og som skabte et gennembrud, blev konstrueret af G.J. Bourdin. Apparatet blev patentanmeldt den 21. december 1864, patentnummer 3175 under navnet DUBRONI.

Kameraet har en kugleformet porcelænsbeholder, fastgjort inde i apparatet. På bagsiden er der en åbning med planslebne kanter, herved kan kolloidumpladen blive presset imod denne og danne en vandtæt forbindelse.

Sølvnitratopløsningen bliver derefter påfyldt igennem et hul i toppen af kameraet. Ved hjælp af en pipette flyder væsken ud over pladen, når kameraet vendes med bagsiden nedad. Væsken suges ud samme vej. Efter eksponering bliver fremkaldervæsken indført på samme måde. På bagsiden af apparatet var anbragt en orange rude.

Apparatet havde et Petzval-objektiv 1:3,7/60 mm. Det blev fremstillet i 5 størrelser fra 51 mm kvadratisk format til 90x125 mm.

De følgende 10 år bragte adskillige snurrige konstruktioner på markedet, men stadig havde man ikke fundet frem til den problemfrie og økonomisk rigtige løsning.

Ur - kameraet 1893

En fransk opfinder med det grandiose navn Marco Mendoza fremstillede et kamera, L'Opérateur, som blev solgt i Frankrig fra 1893. Kameraet var et enkelt konstrueret boxkamera, som indvendigt var delt i to etager, med selve kameraet øverst. Bag fokuseringsplanet var anbragt et antal tørplader. Umiddelbart efter eksponeringen åbnedes en spalte, hvorved pladen faldt ned i underetagen. Dernede blev pladen fremkaldt, fikseret og skyllet fortløbende ved brug af en stang, som blev betjent fra kameraets bagside. Den fremkaldte plade kunne nu udtages af kamerahuset, uden at pladerne i den øverste etage fik lys. Kameraet blev en ubetinget succes, og solgt i stort tal til omrejsende fotografer.

Melanotypiet - Ferrotypiet

Melanotypiet blev opfundet af den franske professor Adolphe Alexandre Martin (1824-1896) i 1853; han solgte sin opfindelse for 100 franc til firmaet Wulff og Co i Paris. Denne proces var et direkte positiv på glas eller jernblik mod en mørk baggrund (vitrotypi) ved brug af den våde kolloidumproces.

Tre år senere blev den videreudviklet af den amerikanske professor Hamilton L. Schmidt under navnet ferrotypi, på amerikansk tintype.

Ferrotypi-Tintype

Man klippede eller udstansede et stykke jernblik, hvorefter det blev belagt med sort eller mørkebrun lak. Pladen blev derefter blankpoleret inden kolloidum- eller gelatineemulsionen blev gydt på pladen. Formaterne varierer fra 1,8x2,5 cm til ca. 18x24 cm.

Den ene gadefotograf har foreviget den anden på dette billede fra London 1910. Deres to transportable mørkekamre står klar til brug. Kameraet er et halvplade glideboxtype fra 1860.

Ferrotypifotografen på en boulevard i Paris har fået en lille kunde!

MINUTE BROOCH CAMERA

TAKES, DEVELOPS & COMPLETES
AN EXCELLENT PORTRAIT IN ONE MINUTE

No Knowledge of Photography Needed

NO PRINTING

NO FOCUSING

NO TROUBLE

Any Child can Produce Good Pictures

No. 4904. COMPLETE OUTFIT

No. 4909. MINIATURE FRAME

No. 4907. BROOCH

No. 4908. MEDALLION

The Minute Brooch Camera is a marvel of ingenuity. It seems impossible but the proof of the Camera is in the portrait, and you may soon satisfy yourself that it will turn out in **one minute**, pictures with which any photographer would be pleased. Twelve plates can be loaded into the Camera and the developing is done practically automatically in the Developing Tank which is practically a part of the Camera itself without trouble or mess. It is the newest method of photography, in which skill and experience are not necessary. All the troubles of picture-taking in the ordinary manner are swept away. You do not require to know anything about chemicals or their action upon postcards, you merely place the round plates in the camera, take a shot at your friend or at some interesting view, drop the plate into the developer in the Camera, and in **ONE MINUTE** you have a **completed picture**. The new method is a **PLEASURE**, not work or worry; it is so simple and easy that any child who can use its hands can take good pictures.

The Camera, which is made of wood, covered with imitation leather, weighs but a few ounces. It is less than 3 1/4 inches high, 3 1/4 inches long, and 2 1/4 inches wide, easy to carry about and always ready to take and finish a picture in one minute. The **LENS** is of a high grade, universal focus, needs no adjustment, and takes clear and brilliant pictures at any distance, from a few feet to any visible distance. The **SHUTTER** is of the latest improved design, that works perfectly. The **MAGAZINE** will hold 12 round plates, of one inch diameter, in one loading. The finished pictures are mounted in the accompanying Brooches, Medallions, or Miniature frames, in a moment. The **DEVELOPING TANK** is attached to the Camera, and holds a single solution that develops, tones and fixes the picture in one minute with absolute certainty and with no care or attention on the part of the operator; it cannot be over-developed. 12 of the Button Plates and a supply of developing solution and the pretty little brooches, medallions and miniature frames are included with each outfit, so that there is nothing more to buy. You can start taking and completing pictures as soon as you receive the camera.

Now do not hesitate about buying one of these wonderful cameras. We guarantee every statement we make. Send today and have the never-failing pleasure of making excellent pictures of your family, friends, or neighbors, your house or your domestic pets. You haven't to wait a week for results; you complete the picture that everyone will highly value, in **ONE MINUTE**.

PRICES

No. 4904. Brooch Camera Complete ..	\$4.35	No. 4907. Brooches, Per Dozen.....	\$0.25
No. 4905. Extra Plates, Package of 12 ..	.35	No. 4908. Medallions, Per Dozen	.25
No. 4906. Developing Solution.....	.45	No. 4909. Miniature Frames, Per Doz.	.60

166 JOHNSON SMITH & CO.

RACINE, WIS.

Reklame for et amerikansk ferrotypikamera til optagelse af broche, medalje og miniature billeder.

GEM MINIATURES,

TAKEN WITH THE

New Invented Camera,

Finished in Ten Minutes.

Card Ferrotypes,

OF ALL SIZES,

TAKEN BY

J. E. JAMES,

Devereux Block,

UTICA, N. Y.

FROM

DOOLITTLE & HUMPHREY'S

tintype and Ferrotypes Car.

TINTYPES, 25 CENTS PER DOZEN.
THREE DOZ. FOR 50 CENTS.

Ferrotypes Cabinets and Large Pictures taken by
the single one or by the dozen, cheap.
Old pictures copied and enlarged.

12 for 50 Cts.

VINE STREET GALLERIES,

Eighth and Vine Sts., Phila.

J. R. APPLEGATE, - Proprietor.

No other Galleries in Phila. & Delphia.

Engelske og Amerikanske reklamer for ferrotypikameraer fra 1908 og 1915.

Denne fotografiske metode tiltalte mange vordende fotografer, som så en levevej i at udøve deres erhverv som gade- og strandfotografer. Det afgørende var, at man nu var i stand til at levere et spejlvendt fotografi til en billig pris, her og nu.

Den tidlige kanonfotograf måtte dog have et transportabelt mørkekammer eller telt med sig, men så kunne han også levere et positivt ferrotypibillede et minut efter eksponeringen. Skylning var ud over nogle få sekunder overladt til kunden, når han kom hjem. Prisen til gengæld helt i bund, nogle få ører, og antallet af kunder enormt.

Tidlig i 1850'erne blev der fremstillet større ferrotypiplader, hvilket indebar en yderligere forenkling af den fotografiske proces. Metoden blev umiddelbart en succes i U.S.A., hvor man begejstredes over processens hurtighed. Ferrotypifotograferingen nåede først til Europa i slutningen af 1870'erne.

I Amerika fik ferrotypifotograferne pludselig et uventet marked, da den amerikanske borgerkrig brød ud. Soldaterne skulle, inden de blev sendt til fronten, have et fotografi med af deres nærmeste pårørende. Den robuste blikplade, som kunne tåle regn og slag, var lige til at have i brystlommen, succesen var hjemme.

Rystende standard

Efterhånden som de fabriksfremstillede "kanonkameraer" kom på markedet blev populariteten stor, særlig på grund af deres prisbillighed.

"Ferrotypiautomater" blev sat i produktion, bedst kendt er "BOSCO" automaten for selvbetjening. Den blev opfundet i 1894 af Conrad Bernitt fra Hamburg. På grund af den hurtige og tilsyneladende uforklarlige proces blev den navngivet efter en populær tryllekunstner.

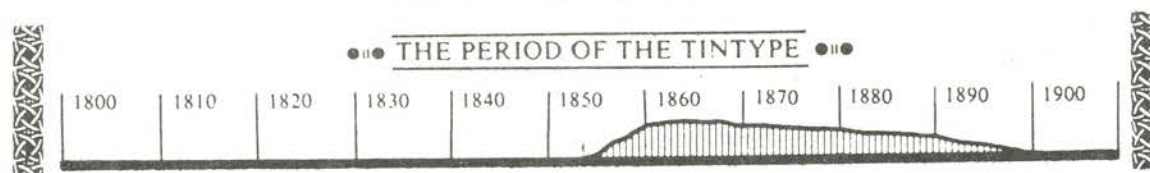
På tre minutter var billedet færdigt. Fremkaldelse, fiksering og skylning skete i en fortløbende proces. Billedets ombukkede kant var sin egen fremkalderskål.

Den var ganske simpelt verdens første automatisk, blitz-synkroniserede fotografiske maskine (apparat).

En sådan var opstillet på Rådhuspladsen i København, i Tivoli, samt på enkelte markeder. Ingen af disse fotoautomater har tilsyneladende overlevet her i landet.

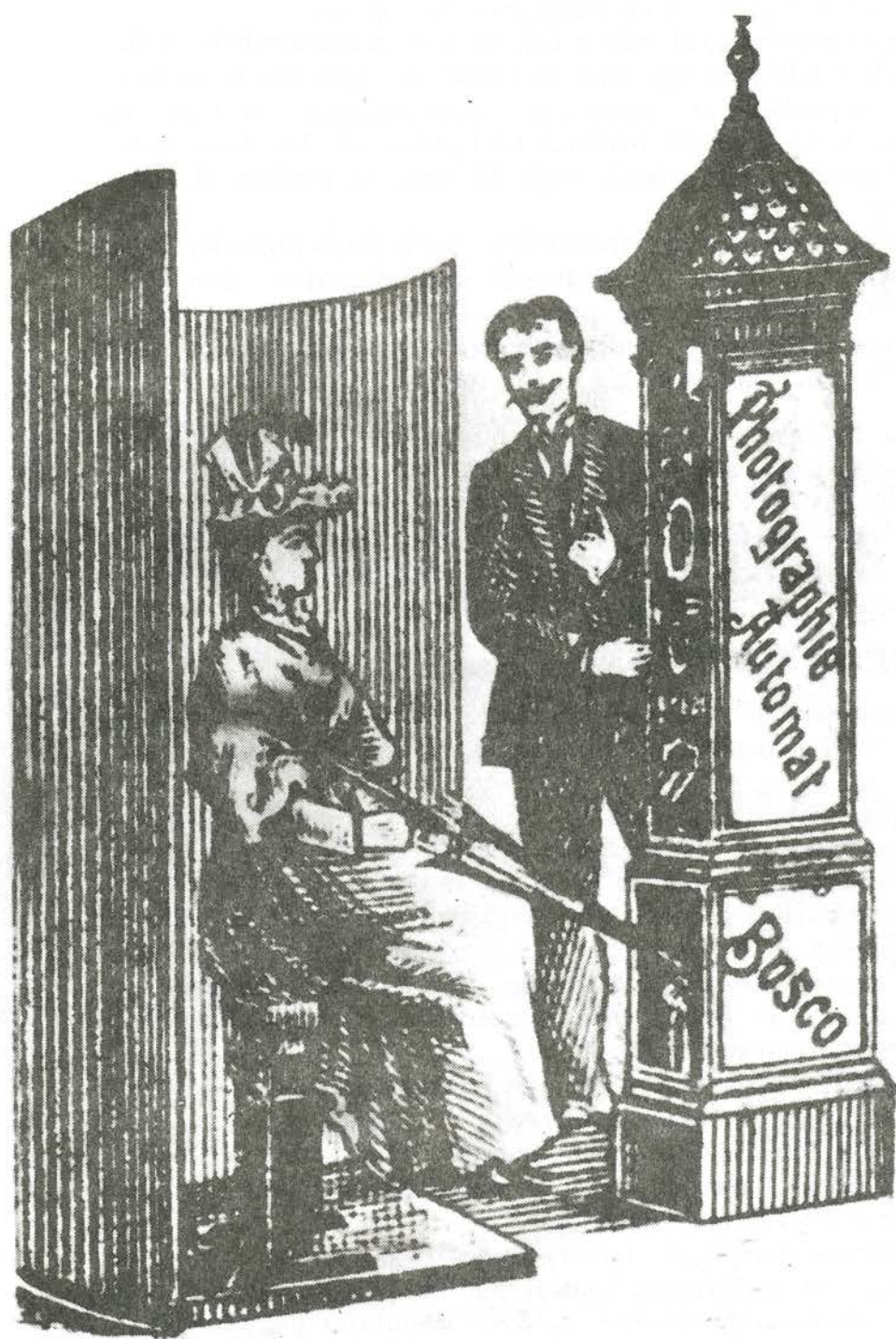
Gennemsnitsstandarden af ferrotypierne var rystende. Her var virkelig tale om tredjerangs kontrafejer. Billederne var som regel sortladne, slørede, og i bedste fald var resultatet uigenkendelighed. Kunden fik ofte forsikring om, at resultatet blev bedre når pladen var blevet udsat for "luft" i nogen tid!

Ferrotypipladens holdbarhed var meget begrænset - hvorfor kun et fåtal har overlevet i forhold til den fremstillede mængde. På Danmarks Fotomuseum er en af disse Bosco-ferrotypiplader blevet renoveret med stort held!

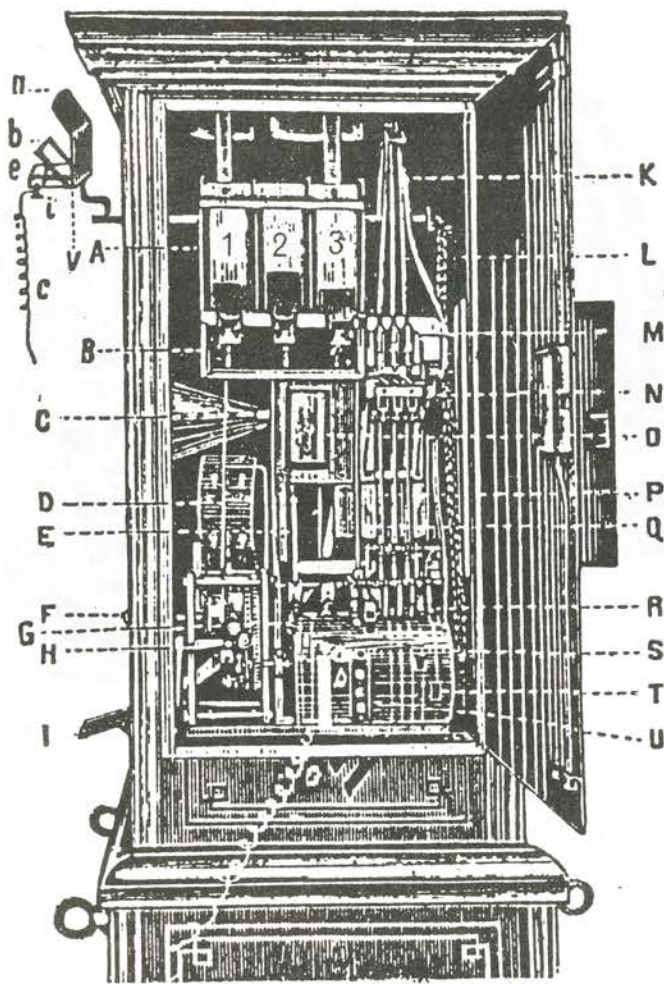

Ferrotypiets tidsperiode.

Bosco-automaten

"Straks kommer den lille fugl!" - få minutter efter har Bosco-automaten udført sin mekaniske funktion - og billedet falder med en let raslen ud i afleveringsskålen.

En af verdens første foto-automater blev, som nævnt, konstrueret af Conrad Bernitt.

I 1894 blev en Bosco-fotoautomat opstillet under en udstilling i Industripaladset i Stockholm, og i det svenske "Fotografisk Tidsskrift" for december samme år blev den beskrevet således:

"Ferrotypipladerne er små tynde, sortlakerede blikplader med en udstanset ophøjet kant, hvorved hele blikpladen udgør sin egen fremkalderskål. Kanten udgør det samtidig for en smuk indramning af billedet. Pladen er overtrukket med en meget tynd emulsionshinde, hvis gelatine er smidig, hermed er den let gennemtrængelig for de forskellige bade, samt skyllevandet.

Først anbringes en 25 øre i sprækken (F), et urværk sættes i bevægelse, hvorved magasinet, som indeholder 30 plader, åbnes, og en plade glider ned på plads bagved objektivet. Nu lyder der et signal fra en klokke, objektivet åbnes, og i samme øjeblik antændes magnesium-blitzen i lampen (V).

Billedet optages, og pladen skubbes i horisontal stilling, overgydes med et afmålt kvantum fremkaldervæske (Rodinal), fra den store beholder (1). Efter et givet tidsrum, som reguleres af valsen (S), hældes fremkalderen fra, og fikseringen fra (2) foretages på samme måde. Derefter skylles med vand direkte fra en vandedning. Til sidst udbleges pladen med kviksølvsublimatopløsning fra beholderen (3).

Uden yderligere afskyldning glider pladen i en svag bugtet rende ud på pladen (I) og er nu færdig. Men ikke tør. Det hele foregår på tre minutter. Inde i apparatet brænder en infrarød lampe, som sørger for den rigtige temperatur, som kan aflæses på et termometer.

Bosco-automaten arbejder helt automatisk".

"Fotografisk Tidsskrift". (Illustreret fackblad for yrkesmand og amatører). Nr: 73-96 1894.

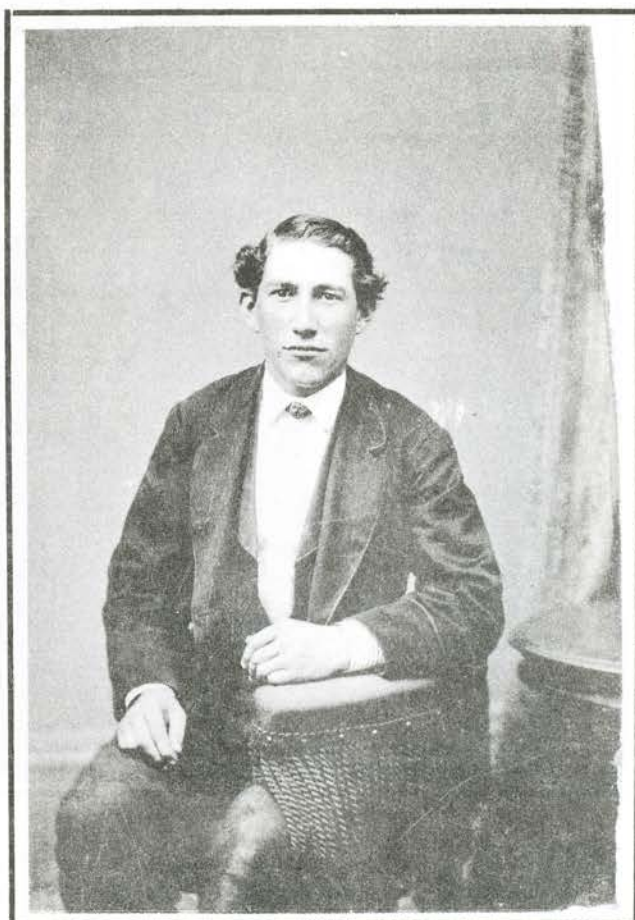
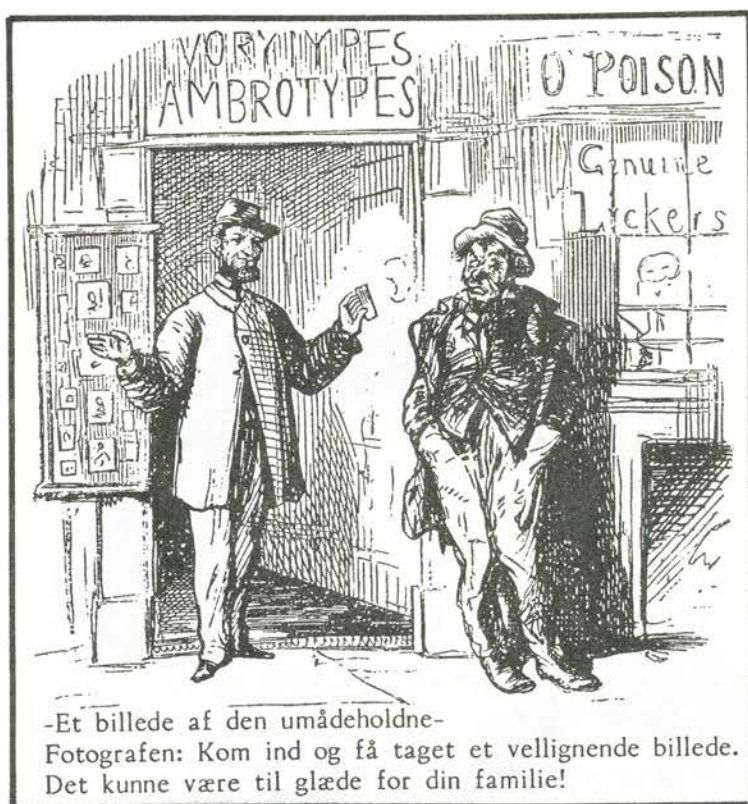

Bosco-ferrotypipladens bagside med angivelse af patent og eneret.
 Affotografering: Poul Pedersen, Århus.

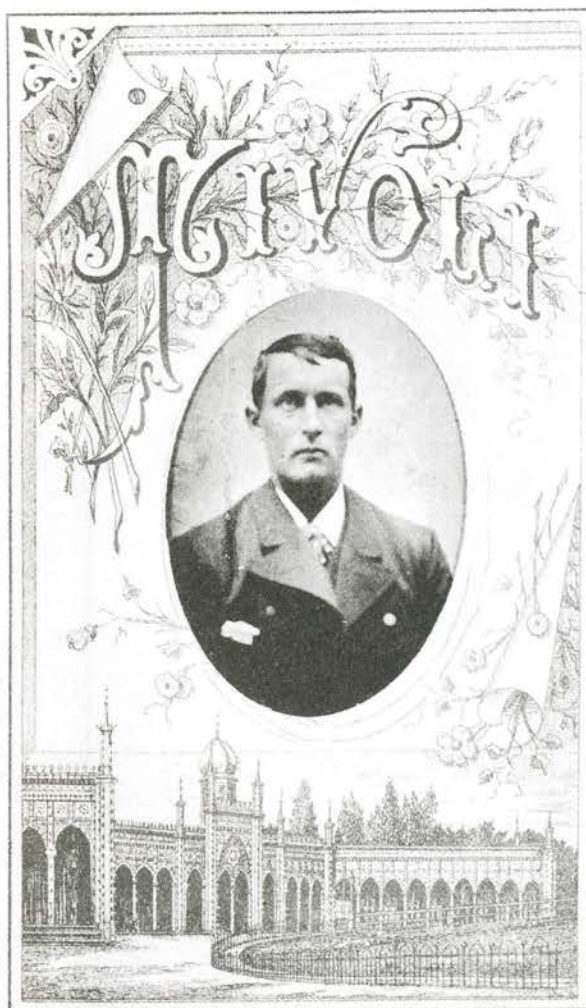
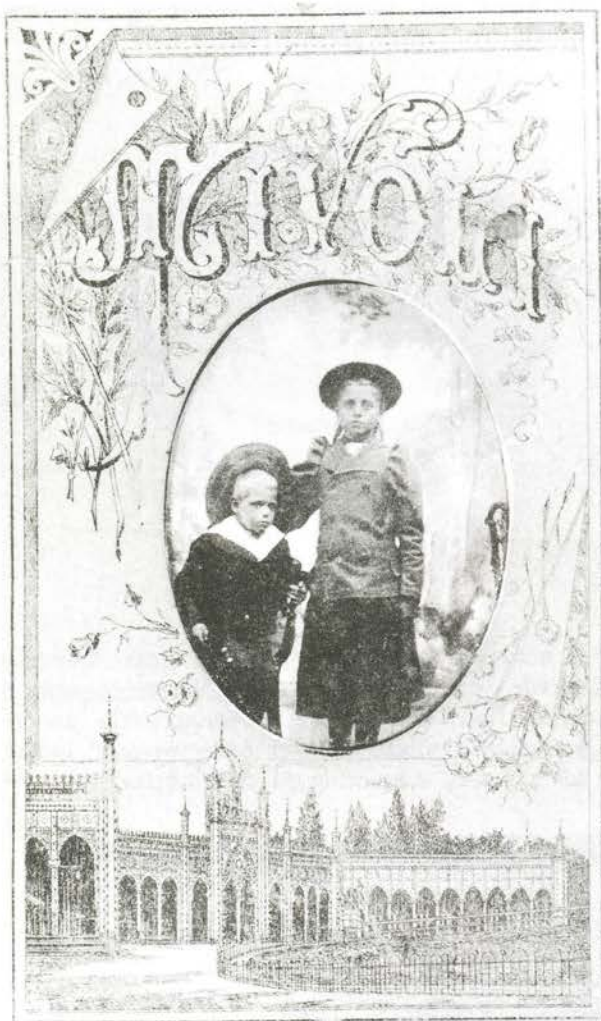

Omkring århundredskiftet blev en håndværksmand ferrotypieret af en BOSCO-AUTOMAT. Tidens tand har skæmmet den lille plade hvis ombukkede kanter udgjorde sin egen fremkalder, fikser- og skylleskål. En fingerferm fotograf, Niels H. Pedersen fra Herning, brugte over 100 timer på at renovere billedet. Resultatet taler for sig selv!

2 meget veludførte amerikanske ferrotypioptagelser
fra ca. 1855.

Ferrotypi-visitkortbilleder

Flemming Berendt

I Københavns Sommer Tivoli havde nogle ferrotypi-fotografer fast studeplads. Her kunne publikum blive fotograferet på få minutter. Den lille ferrotypi-jernplade blev anbragt bag den ovale udstansning i visitkort kartonen. Et erindringsbillede fra Tivoli.

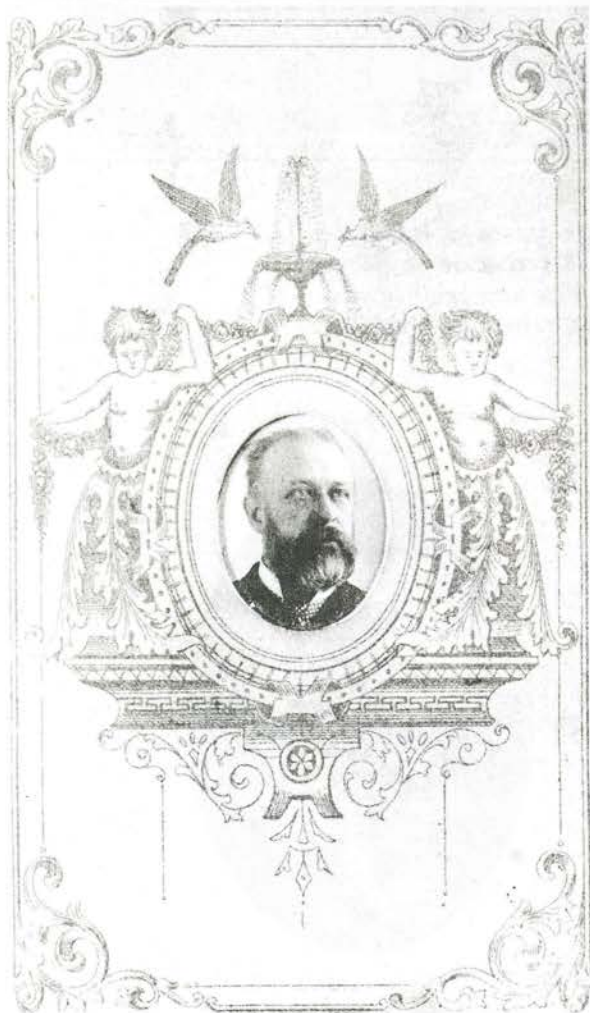

Eksempler på almindelige ferrotypibilleder på visitkarton. Det første billede er optaget af fotograf C. Espersen, (1883- ca 1890) Kjøbmagergade 4. Kjøbenhavn K. Hans ferrotypier adskiller sig fra andre ved, at han har adresse og navn angivet på den oblat, der lukker jernblikpladen inde.

Poul Pedersen

Bjørn Ochsner henviser til Anglo-American Gem Compagny. Dette firma havde ca. 1880 adresse på Vesterbrogade 62, Kbh., og samtidig filial i Brostræde, Helsingør. Iflg. annonce i Helsingør Dagblad solgte firmaet 6 ferrotypier, indsat i visitkarton, for kr. 1,25 - levering på ti minutter!

Ferrotypioptagelse foran Gefionspringvandet - et yndet sted for kanonfotografer igennem tiderne.

"Originators of Instantaneous Photography."

. . THE . .

CHICAGO FERROTYPE Co.,

LIVERPOOL, CHICAGO, NEW YORK, etc.,

Sole Manufacturers, Patentees and Owners of the

"WONDER" CANNON Automatic Photo-Button Camera; The "MANDEL" Combination Post Card Cameras; The "MANDEL JUNIOR" and The "MANDEL-ETTE" ONE MINUTE Card Cameras.

Wonder Cannon Camera

Den 22. dec. 1908 blev der i England udtaget patent på det første kanonkamera konstrueret af M. og L. Mandel. Det fik navnet Automatic Wonder Photo Cannon Camera, American Chicago Ferrotypes Co.

Tørpladerne lå i et stativ på indersiden af det kanon-formede kamera, og efter eksponeringen faldt pladerne automatisk ned i det tønne-formede understel, hvor de blev fremkaldt i løbet af eet minut.

Datidens annoncer proklamerede at kameraets kapacitet var på 300 "skud" i timen, og videre hed det: "Dette kamera tager og fremstiller billeder straks. Ingen plader, ingen film, intet mørkekammer. Ingen erfaring nødvendig. Selv et barn kan lave billeder med det fantastiske MANDEL-ETTE - et minuts kamera.

Skriv efter alle detaljer og vore lette afbetalingsbetingelser.

CHICAGO FERROTYPE CO".

Mandel var ikke alene på markedet. Få måneder senere blev der i Berlin præsenteret et lignende apparat ved navn ERRTEE WUNDER, distribueret af Romain Talbot.

Magasinet indeholdt 100 plader med en diameter på 25 mm, og objektivet var et Laack-objektiv 1:4,5/60 mm. Det solgtes under navnet Automatic Telophot Button Kamera. I 1912 kom samme firma med et lignende kamera bærende navnet Talbots Raderkanone, apparatet havde store hjul på siden, apparatet lignede en rigtig "feltkanon".

M. og L. Mandel 1913

De opfindsomme konstruktører var bestemt ikke løbet tør for ideer.

En stribe af kameraer så dagens lys de følgende år.

De blev præsenteret under navne som: FOTOFIX kamera, DOXA-WUNDER, og DUPLEX, men den 12. april 1912, fik M. og L.

Mandel patenteret endnu et boxformet kamera. En konstruktion, hvor fotografen kunne stikke sin arm igennem et ærme og placere et stykke positivt papir på en holder for eksponering.

Efter eksponeringen blev fotopapiret igennem en spalte anbragt i bunden af kameraet, hvor en tank indeholdt en kombineret fremkalder- og fikseringsvæske - med denne opfindelse er vi nået frem til den type apparat, som vi kender under betegnelsen et kanonapparat.

Wonder Photo Cannon

Dette pragteksemplar af en "KANON" blev erhvervet i 1978.

"Cannon-broche" diameter 33 mm.
Udlånt af fabrikant Nørgaard Johansen, hvis forældre blev "ferrotypieret" på Århus-udstillingen i 1909.

"WONDER" CANNON AUTOMATIC PHOTO BUTTON CAMERA.

"Deres fotografi - optaget på et minut"
- Amerikansk foretagsomhed i 1915.

"MANDEL" Cameras take photos **DIRECT ON THE CARDS** without
the use of Plates, Films, Negatives, Printing or Dark Room.
Photos taken and finished IN ONE MINUTE.

By far the most attractive,
speediest and most reliable machine.
Easy to operate.

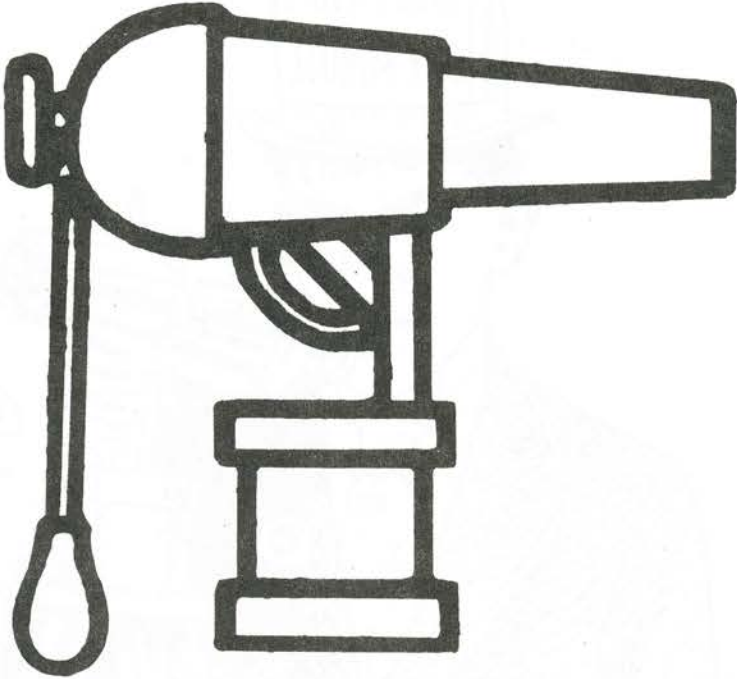
Made of the finest grade Nickel-
plated Copper and Pure Aluminium.
Weight 4 lbs.

"WONDER" CANNON takes
and finishes Button Photos at
the rate of more than six
a minute.

Amerikansk reklame for "Mandel's" ferrotypikamera.
1915.

• MANDEL'S •

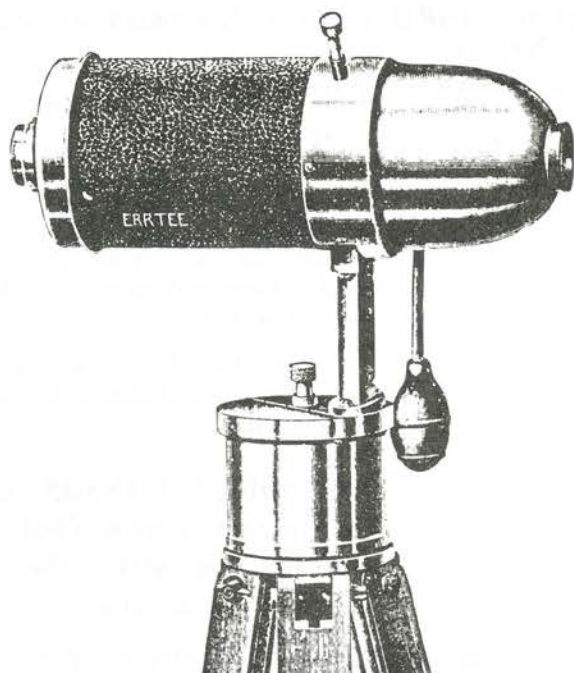
POSITIVE

PROCESSES

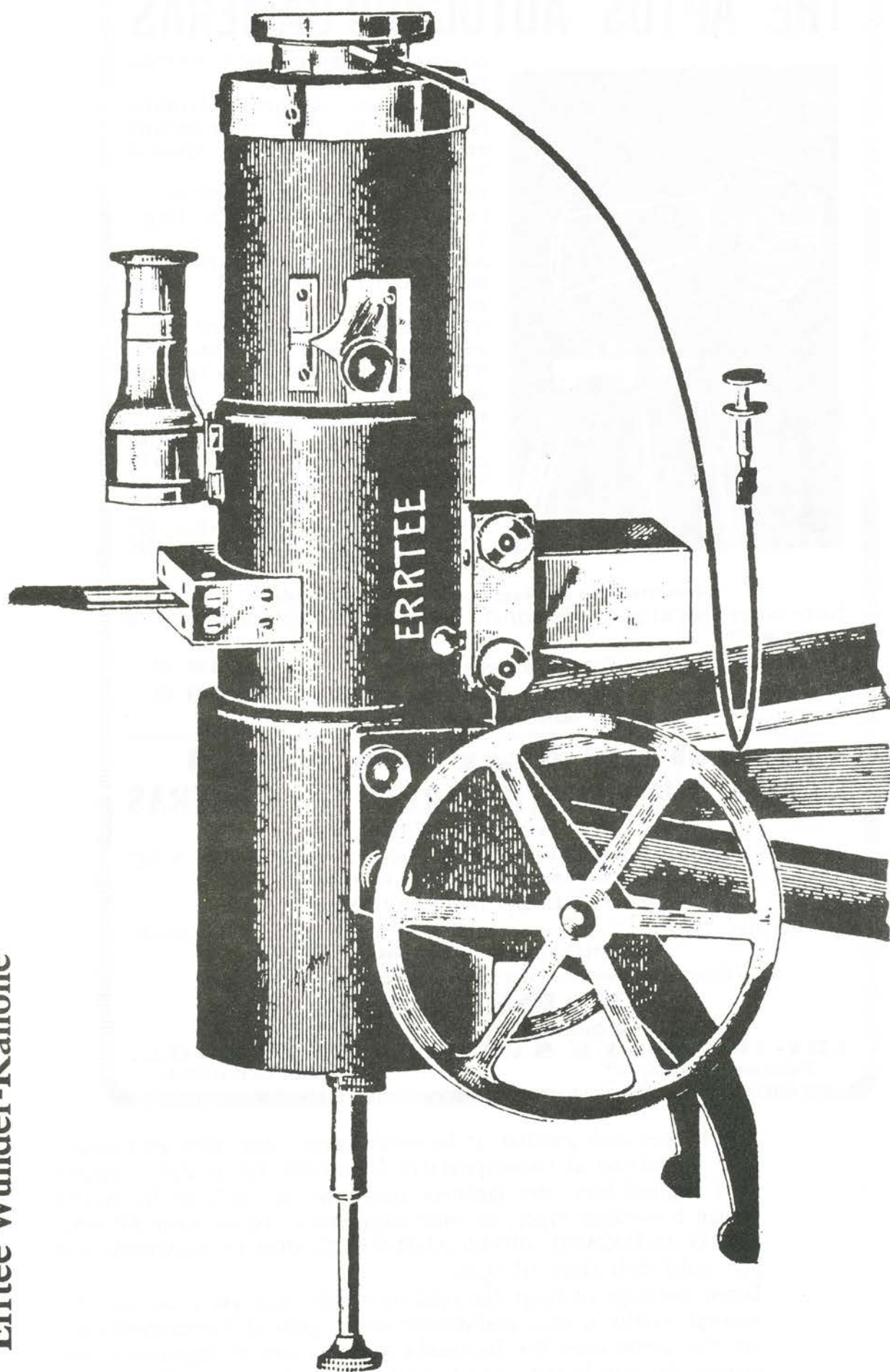
• NO NEGATIVES •

Mandel's Wonder-kamera oplevede den store ære at komme på poststempel i Amerika.

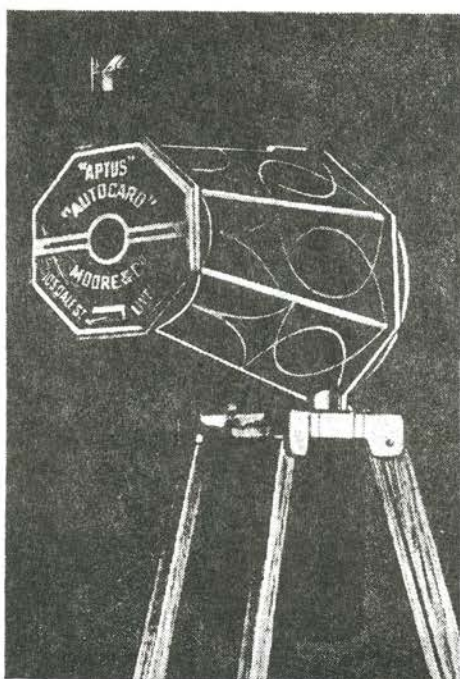
Ferrotypi-kanon-kamera fra 1913.

Errtee Wunder-Kanone

Den 1. juni 1910 præsenterede Roman Talbot sit kanon-for-
mede ferrotypi-kamera under navnet ERRTEE WUNDER til
100 metalplader.

THE "APTUS" AUTOCARD CAMERAS

An entirely new model in Ferro-type Card Cameras.

The "Aptus" Autocard Camera is made in cast aluminium attached to which is a special Tripod Head.

Enamelled all over in attractive colours and fitted with large Vulcanite Tank.

All metal and bakelite fittings. NO RUBBER PARTS whatever.

The Camera is loaded in a few seconds in broad daylight.

The Cards are made to change automatically by one simple movement.

Takes upright and horizontal pictures, and is particularly suitable for use in all tropical regions. MADE IN TWO SIZES TO TAKE PICTURES $2\frac{1}{2} \times 1\frac{3}{8}$ " AND $3 \times 2\frac{1}{4}$ " PURE BLACK AND WHITE.

Absolutely the quickest working Camera made.

Note large size of pictures which cost only a fraction over one penny each.

"APTUS" Autocard Camera, standard model - - £6 15 0

" " fitted with F/4.5 Anastigmat Lens £10 10 0

(Prices include Three-fold Tripod.)

used all over the world

"APTUS" AUTOMATIC FERROTYPE CAMERAS

to take tintype plates.

Supplied in several different models to take sizes $2\frac{1}{2} \times 1\frac{3}{8}$ " and $3\frac{1}{2} \times 2\frac{1}{2}$ " at prices ranging from £6 upwards.

BEWARE OF IMITATIONS.

All genuine "Aptus" Cameras bear our name and trade mark. British made throughout.

Price lists and full particulars sent post free on application to the makers.

MOORE & CO.,

Suppliers to British Empire Exhibition 1924-1925

101-103, DALE STREET, LIVERPOOL.

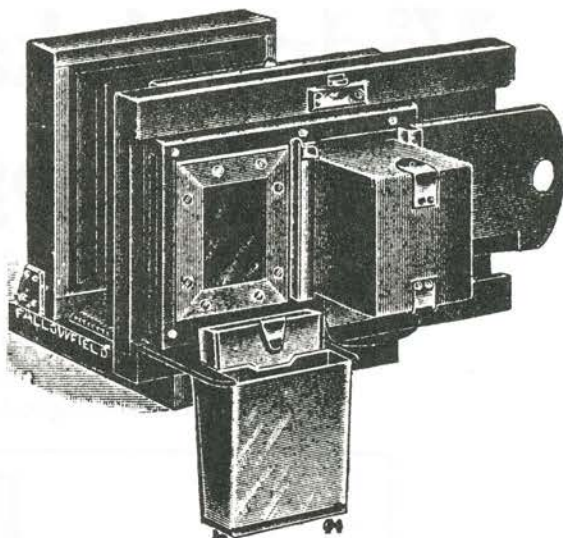
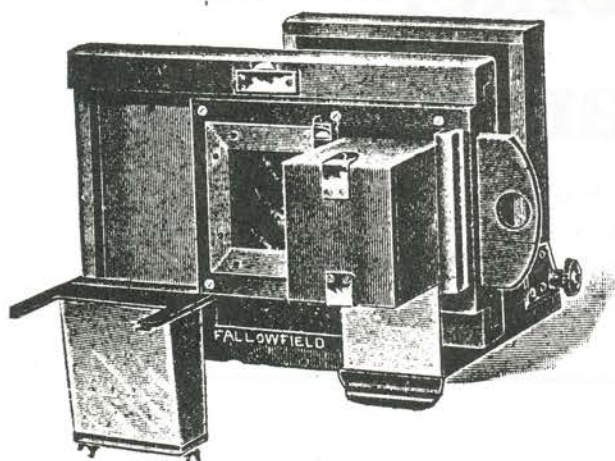
Telegrams: "Solutions."

Telephone: Central 5284.

Efterhånden som antallet af kanonfotografer steg, blev en tilsvarende produktion af kanonapparater fremstillet for at dække behovet. I England blev der igennem 1920'erne og 30'erne fremstillet mange forskellige typer, de blev solgt under navne som: APTUS, APTUS AUTOCARD, APTUS AUTOMATIC MINUTE KAMERA, som blev solgt helt frem til 1956.

Denne oversigt er langt fra fyldestgørende, men giver dog et væsentligt indblik i, hvor omfattende denne gren af kameraproduktionen har været uden for Danmarks grænser. Det er begrænset hvor mange, der har fundet vej til danske kanonfotografer. Prisen var høj, og markedet begrænset.

The "AUTODELL."

Price, with two Magazines, £3 10 0.

The "Popular" Sheathed Plates can also be used, price 3/- per 36.

The Illustrations show the "AUTODELL" fitted to a $\frac{1}{2}$ -plate Studio Camera, it may easily be adapted to any size Camera, and will not interfere with the dark slide when required for ordinary portraiture.

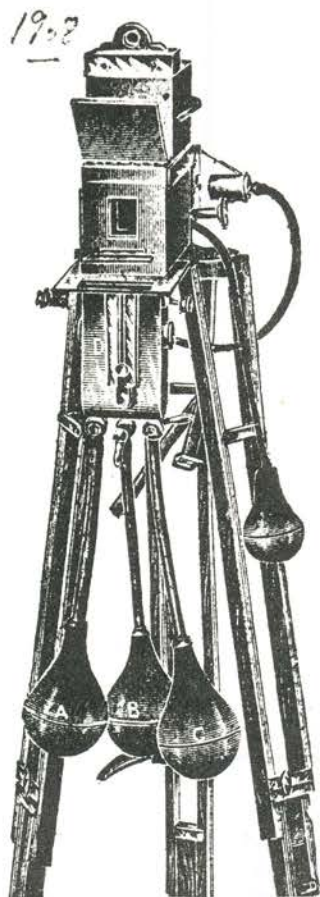
For fuller particulars of these goods, see "Fallowfield's Annual," post free, 1/6

Jonathan Fallowfield, London.

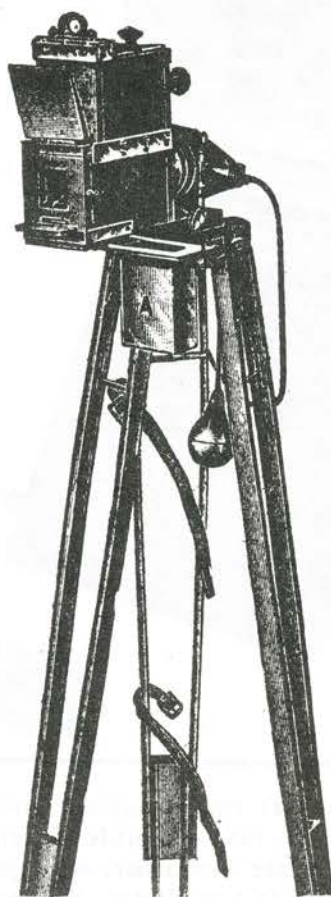
1040

THE BRITISH JOURNAL ALMANAC ADVERTISEMENTS.

THE "TAKUQUICK" FERROTYPE CAMERA.

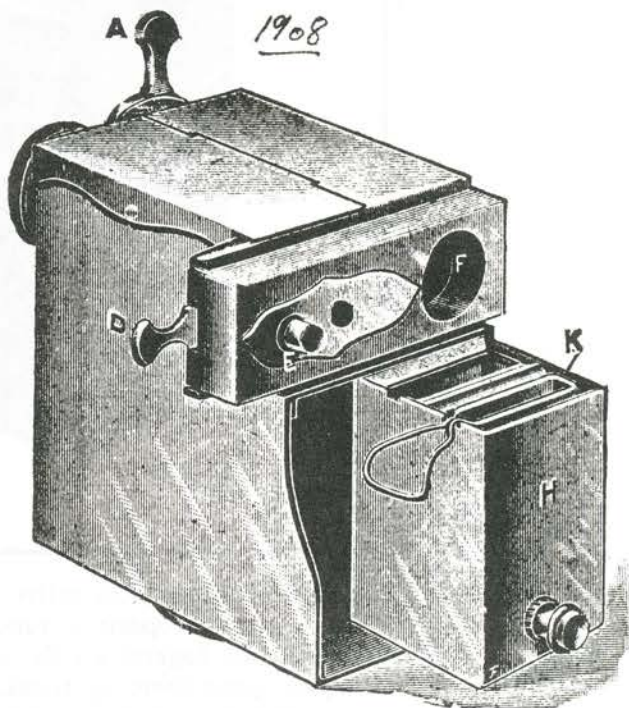

No. 1a Takuquick.

No 1b. Takuquick.

THE "TAQUTA" AUTOMATIC

"Takuquick" (Victoria Size) Apparatus, complete without Stand..... £6 6 0

Three different Models, all same price, Special Sheathed Plates, 2/3 per tin of 30. Stands, 7/6 to 18/0.

"Takuquick" No. 2, complete without Stand £10 10 0
Size $2\frac{1}{2} \times 2$. Plates in packets of 36, price 2/6.

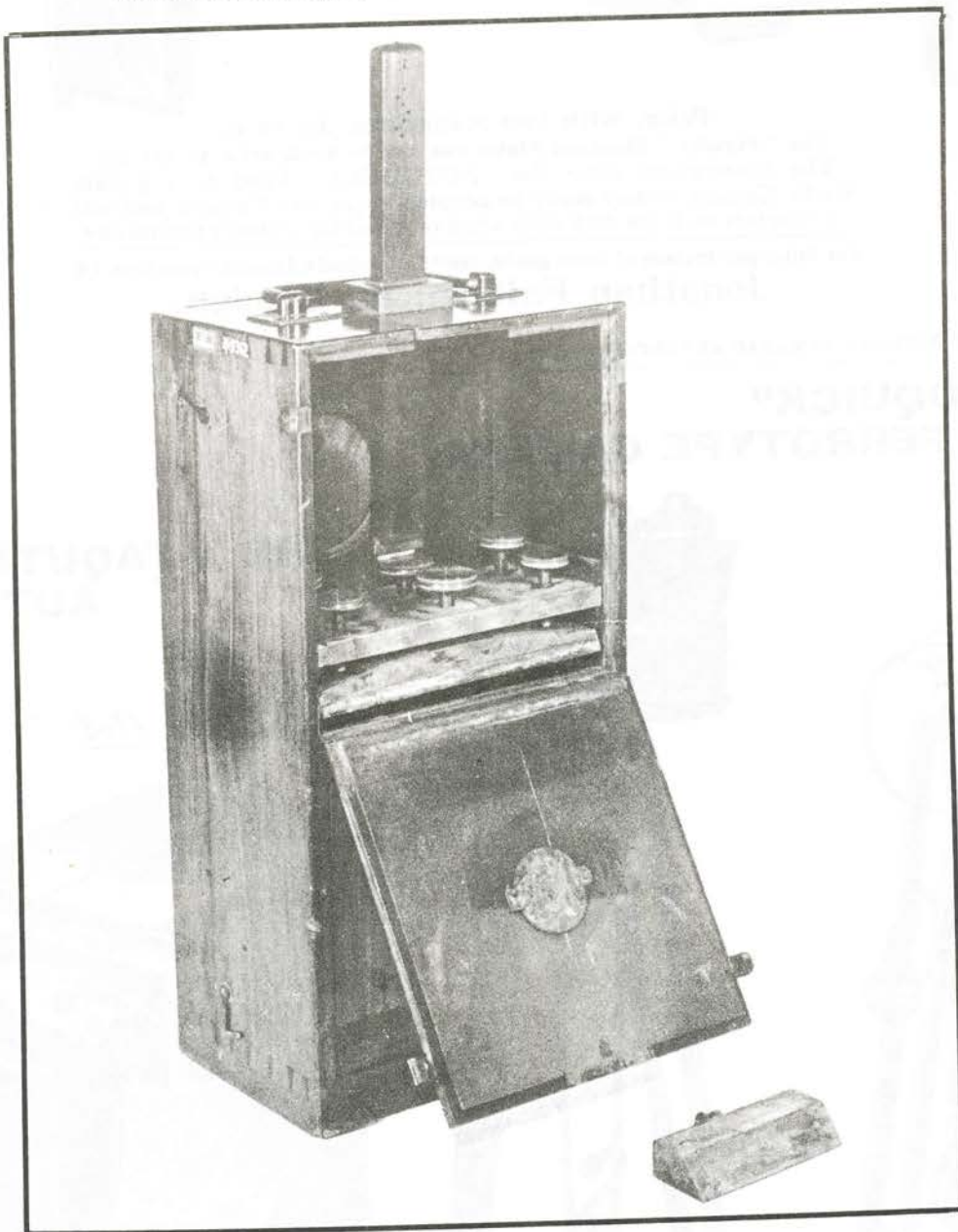
Per Ask Nielsen

The British Journal Almanac, annonceblad 1934.

Vådpladekameraer

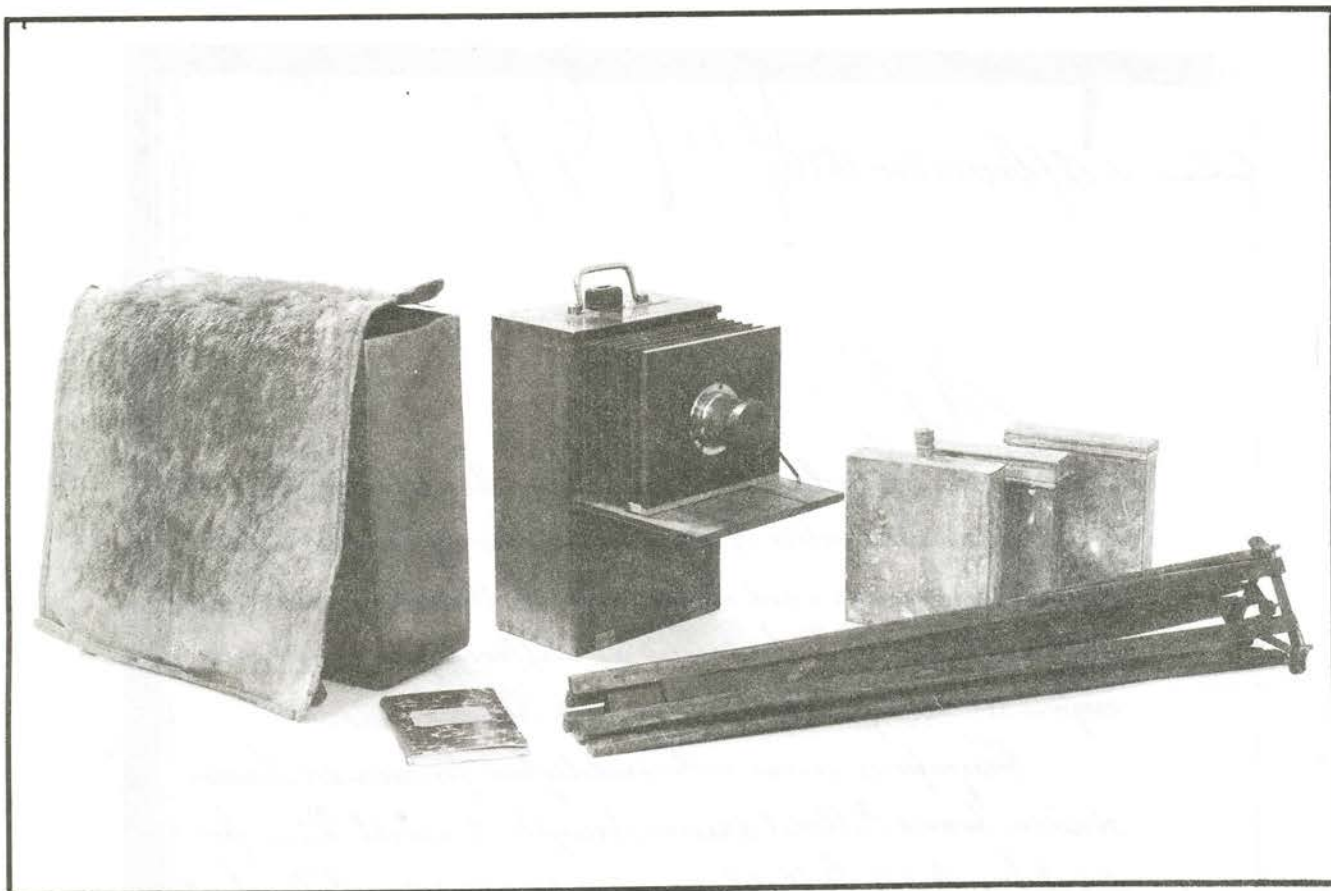
En norsk og dansk udgave

På Norsk Teknisk Museum i Oslo kan man se et kamera fremstillet af nordmanden Olaus Krøger Holck, som den 18. juni 1862 fik udtaget patent på hele 3 forskellige typer, et kvartpladekamera, et turistkamera og et solarkamera, som alle havde indbygget fremkaldermuligheder.

Holck's turistkamera måler 10x18x21 cm, optagelsesformat 4,5x4,5 cm. Kameraet var opdelt i rum. Foran var der plads til kemikalier samt objektivet. Bagerst ses de mekaniske funktioner, som gjorde, at man kunne sensibilisere og fremkalde inde i apparatet. To glasbeholdere, en til sølvbad og en til fremkaldelse. Ved eksponering blev pladen løftet op af en stang i position.

Holck mente, at man ikke behøvede at fiksere straks, men foreslog at overhælde pladen med glycerin, og senere fiksere - en metode han var den første til at foreslå. To år før englænderen Thomas Sutton, som fothistorikeren Helmuth Gernsheim tidligere havde tilskrevet metoden.

Holcks vådpladekamera fra ca. 1865. Det velholdte kamera med receptbog, stativ, kassetter og sælskindsbeklædt ransel kan ses på Norsk Teknisk Museum. Udstyret blev givet som gave af underdirektør Harald W. Orvin. Oslo.

Norsk Teknisk Museum

I Danmark har kamerabygger Jens Peter Andersen (Nellerødmanden) i 1876 tanker om at konstruere et kamera efter de samme principper.

I et brev fra den 18. december 1876, underskrevet af bestyrelsen for Den Polytekniske Lærestanstalt rekommanderes til Indenrigsministeriet et patent gældende for 5 år.

I brevet kan vi læse følgende:

"Fotograferne må i almindelighed foruden det kamera obscura, hvorved billedet dannes, benytte et mørkt rum for deri at fremkalde billedet, som ikke tør påvirkes af dagslyset, før det er gjort uforanderligt.

Denne sidste operation vil Andersen udføre i selve camera obscura, hvis linse for dette øjemed skydes til side og erstattes ved en plade af gult glas. Ved hjælp af en hane kan man bringe væsker ind i camera obscura, og tømme dem ud igen, medens collodi-umpladen er vandret. Det er næppe rimeligt, at denne opfindelse har nogen fremtid for sig, men da den, så vidt det er bestyrelsen bekendt, er ny, og beskrivelsen, om end ikke ganske tilfredsstillende, dog er forståelig for hovedsagens vedkommende, vides intet at erindre imod, at der tilstås ansøgeren 5 års eneret".

Et sæt tegninger og en meget smuk håndskrevet beskrivelse af apparatets forskellige funktioner er J.P.A.'s fine bidrag til, at dansk fotohistorie har fået en lille plads ved siden af de store! Som bekendt kom J.P. Andersen heller ikke denne gang til at spinde guld på sin opfindelse.

585
København, d. 18/December 1876

K. v. f. G. f.

Af
Skrivelse af 8de f. M. har Ministeriet bejgjort
iundertegnede Bestyrelses Betovending over det hermed tilbage-
følgende Indragende med Bilag, hvori A. Steenberg anholder
om Brevet for F. P. Andersen af Nellerød paa et af ham
angivet let transportabelt fotografisk Kamera.

Fotografere maae i Almindelighed foruden det Kamera
obscura, hvorved Billedet dannes, benytte et mørkt Rum for-
deri at fremkalde Billedet, som ikke tør paavirkes af Dagslyset,
for det er gjort uforanderligt. Denne sidste Operation vil Andersen
udføre i selve Kamera obscura, hvis Lendse for dette Gie med
Skjedes til Side og erstattes ved en Plade af gult Glas. Ved
Hjelp af en egen Haand kan man bringe Vædske ind i Ka-
meraet og lomme den ind igjennem, medens Collodiumsfladen
er vandret. Det er neppe rimeligt, at denne Opfindelse har no-
gen Fremtid for sig; men da den, saavidt det er Bestyrel-
sen bekjendt, er ny, og Beskrivelsen, om end ikke ganske til-
fredsstillende, dog er forstaaelig for Hovedsagens Vedkommende,
vides Løbet at erindre innd, at der tilstaas Ansøgeren
F. P. Andersen.

Bestyrelsen for den polytechniske Lærestalt,

(H. v. f.)

1876

Til

Indenrigsministeriet. D. 1876 N: 1961 14/

(H. v. f.)

Fig 1.

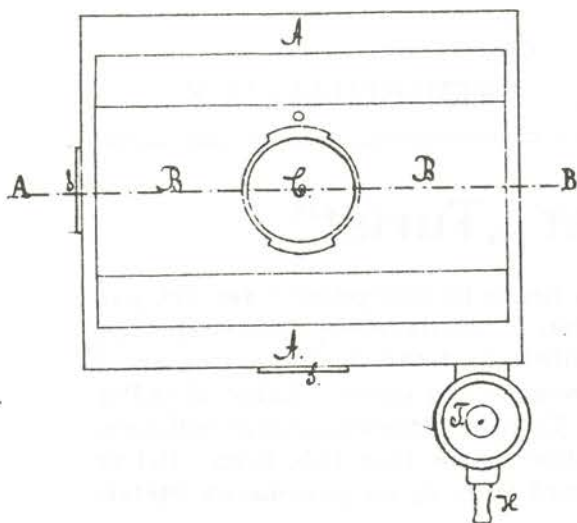

Fig 2

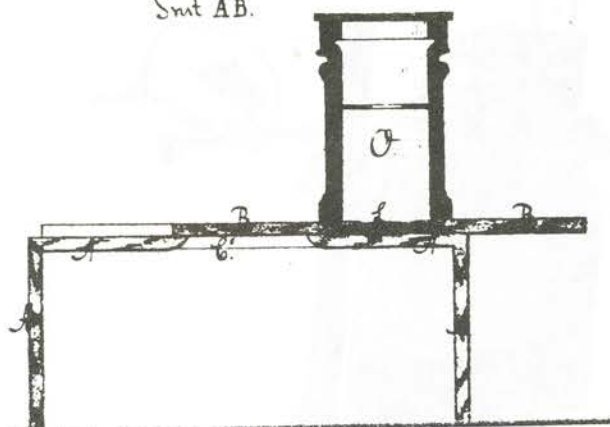

Fig 3

Smt DB.

Fig 4
Smt AB.

Smt AB.

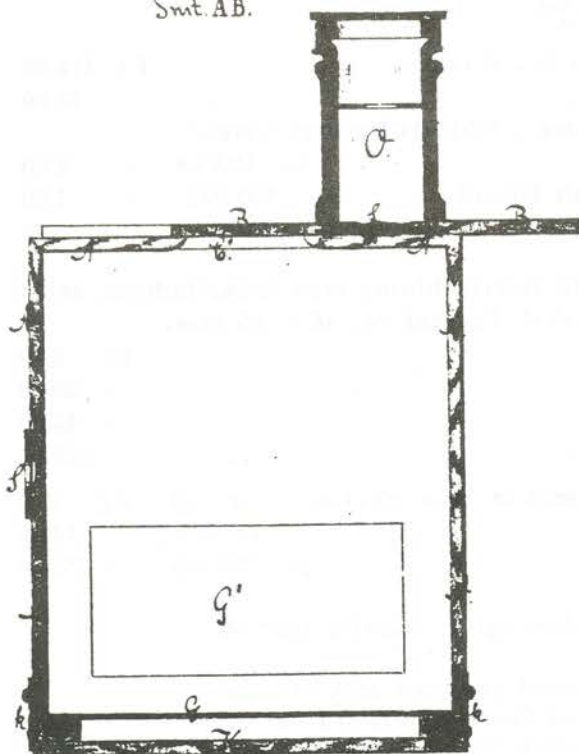
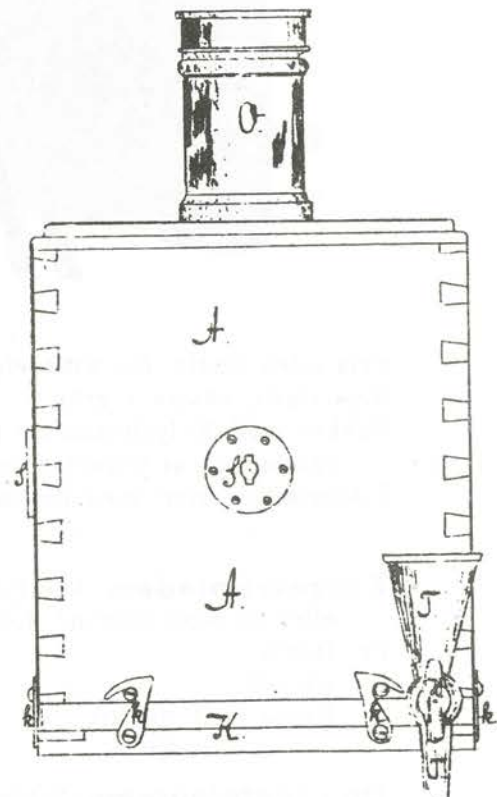
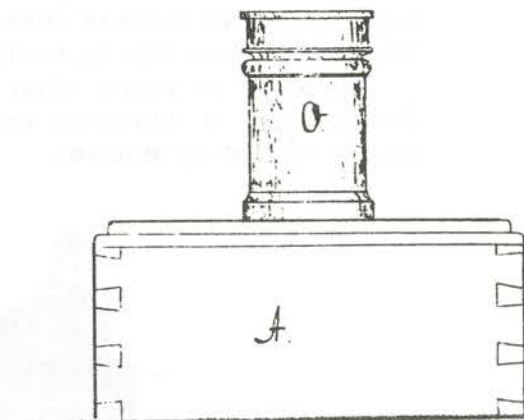

Fig 5

J.P.A.'s konstruktionstegning.

For J. P. Andersen
Efter Bemyndigelse.

Steenberg.

Jens Peter Hansen (Norka-Hansen)

SIEGFRIED COHEN & CO. — KØBENHAVN K.

(J) Ferrotyp-Apparat „Turist“.

Dette elegante Apparat af poleret Mahogni tjener til Optagelser i det Fri, paa Markeder etc., paa de bekendte **Ferrotypplader**, o: sortlakerede Jærnblikplader, overhældte med sædvanlig Pladeemulsion. Billederne fremkaldes, fikseres etc. i Apparatet — **der behøves altsaa intet Mørkkammer** — og kunne i Løbet af et Par Minutter afleveres liks og færdige til Kunden. Udførlig Brugsanvisning medfølger.

Apparatet er yderst solidt udført og modstaar derfor lang Tids Brug. Det er forsynet med et udmærket **Portrætobjektiv med Drev** og en **pneumatisk Metal-lukker for Tid og Moment**.

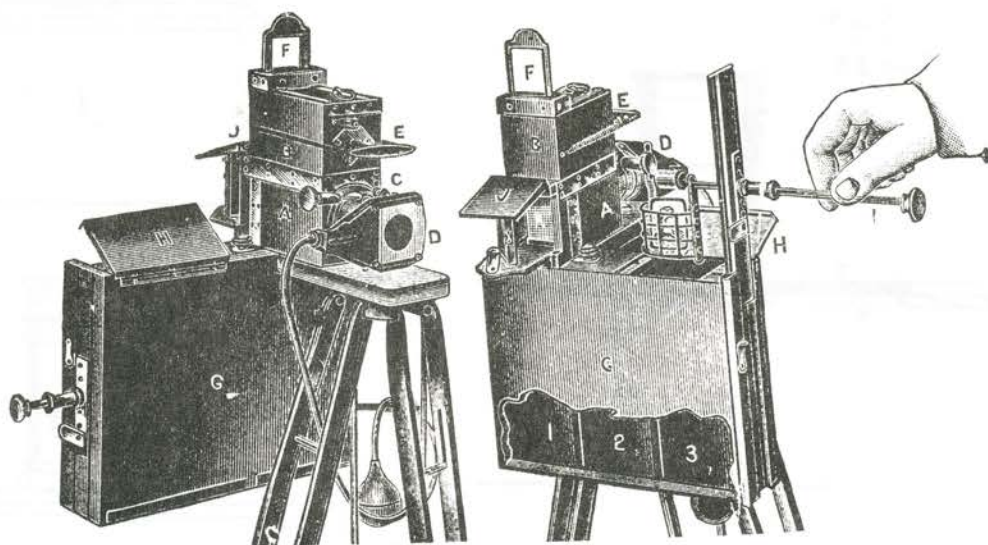

Fig. 202.

Pris uden Stativ, for Viktoria-Format , ca. 5×6 ctm.....	Kr. 115.00
Rejsestativ, ekstra stærkt	- 15.00
Pakker med 30 lysfølsomme Ferrotypplader i Viktoria-Format, i Metalramme, til at indsætte ved Dagslys	pr. Pakke - 3.00
Viktoria-Kuverter, med firkantet eller ovalt Udsnit.....	100 Stk. - 1.00
— — — — —	1000 — - 8.50

Ferrotypplader, ikke lysfølsomme, til Overhældning med Jodkollodium, sorte eller chokoladebrune, fortrinligt Fabrikat, **Format ca. 26×36 ctm.**

Pr. Dusin.....	Kr. 3.00
- 100 Stk.....	- 24.00
- Kasse med 200 Stk.....	- 45.00
- — 600 —	- 120.00

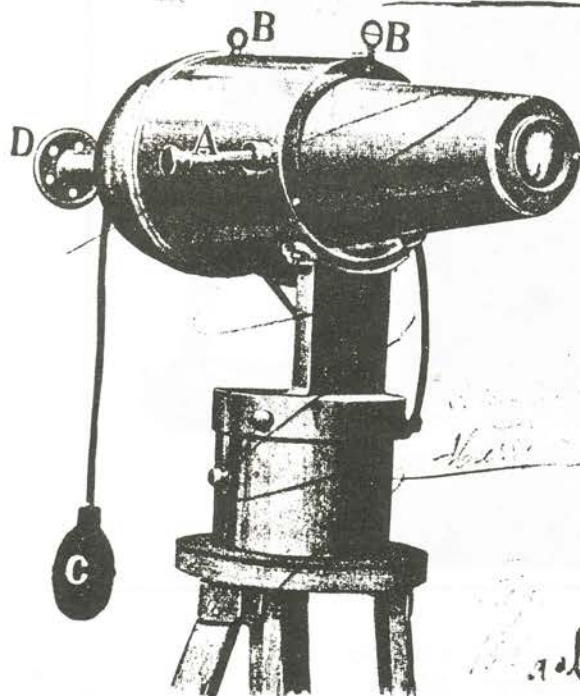
Do., lysfølsomme , Schleussners, Format ca. 26×36 ctm.	pr. Stk. Kr. 1.50
— — — — —	... pr. Dus. - 16.50
— — — — —	pr. 100 Stk. - 135.00

Manuskript til Siegfried Cohen og Co. Katalog 1907-08.

Jens Peter Hansen (Norka Hansen) var ansat som handelsrejsende i handelsfirmaet Siegfried Cohen og Co. fra ca. 1906-1912. I denne periode fremstillede han to salgskataloger, i 1907 og 1912.

Fotografi-Kanon.

For runde Plader 2,5 cm. i Diam.
- til Brochuefotografier. -

Helt af Metal, forniklet,
overordentlig solid. - Meget
populær Form. - Med Lukker
med Gummibold samt med
Visir til Indstilling.

Helt af Metal, forniklet, overordentlig solid. - Meget populær Form. - Med Lukker med Gummibold samt med Visir til Indstilling.

Komplet med stærkt Stativ

1 Tube Plader - 100 Stk. - til Indvæltning ved Dagslys - Kr. 4,-

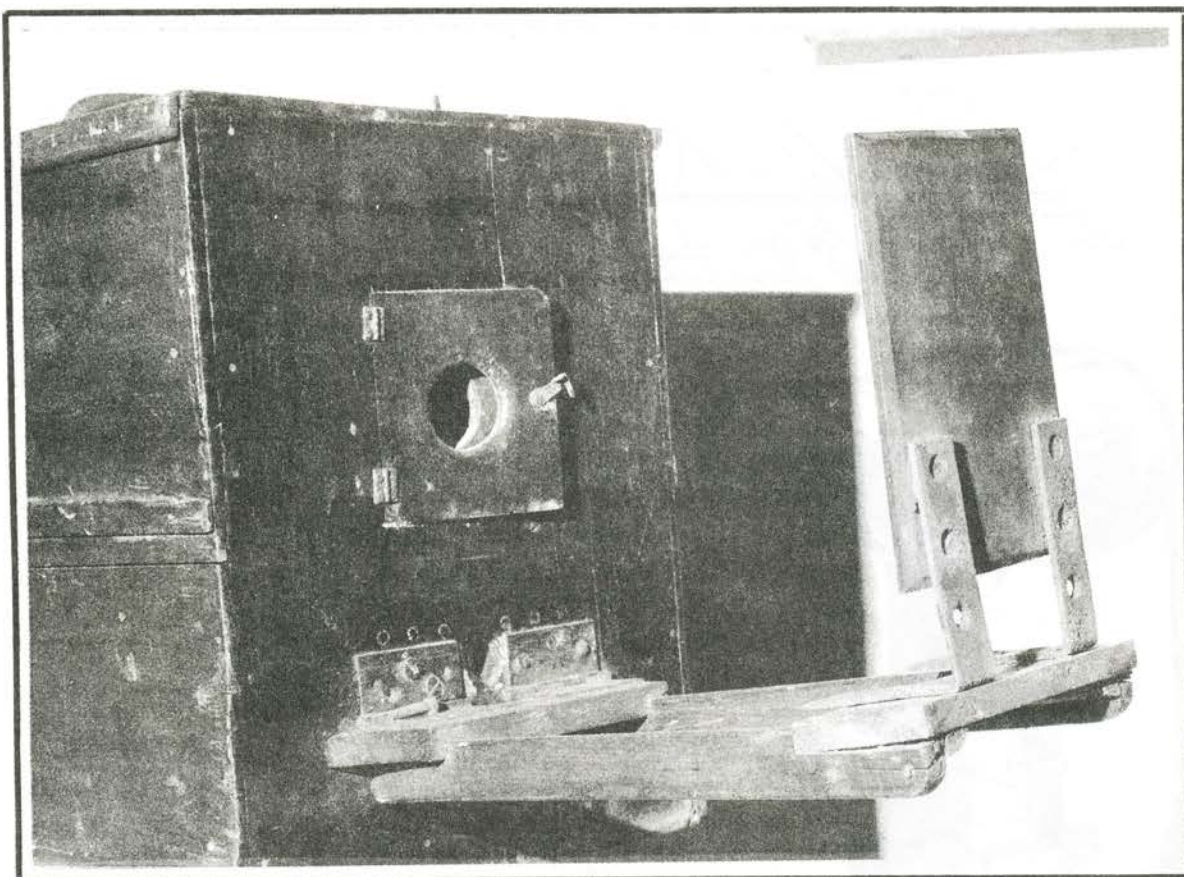
1 Kasse Fremkalder- og Fixeringspulver - - - Kr. 1,-

Brocher til Indvæltning af Billederne, pr. Gros - Kr. 5,85

Manuskript til Siegfried Cohen og Co. Katalog fra 1912. Udarbejdet af Norka-Hansen.
katalog.

Mere primitivt kan et kanonfotografiapparat næppe konstrueres. Ca. 1915-20. Nationalmuseet. Ørholm.

Kanonfotografen i Danmark

Hvornår de første kanonfotografer optræder i Danmark er lidt usikkert, men omkring 1909-1910, har man vidnesbyrd om deres virksomhed i København.

For at kunne forstå kanonfotografens stilling i samfundet, er det nødvendigt at præcisere hans forhold til det fagfotografiske erhverv.

Langt over 90 procent af kanonfotograferne havde ingen eller kun en meget ringe faglig uddannelse. Og under 2 procent var faguddannede fotografer.

Den tidsmæssige periode fra 1914 til 1939 var præget af stor arbejdsløshed, og ringe økonomiske vilkår for mænd uden et egentlig håndværksmæssig svendebrev. Derfor opstod der i perioden adskillige erhverv, som man, med en vis færdighed kunne begive sig i kast med og ernære sig ved, kanonfotograf blev et af disse!

HVEM OPFANDT KANON-KAMERAET?

Hvem, der har været ophavsmand til den type af kanonkameraer, vi kender her i landet, er stadig en gåde. Konstruktionen bærer præg af prisbillighed, enkel betjening og nem at transportere. Alle kendte typer er opbygget ens - kun størrelsesforskelle og højre eller venstrevendt betjening adskiller de enkelte fra hinanden.

Kanonfotografens apparat

Eyvind Jensen, Fotofagskolen

Kassen

Apparatet er beregnet til at kunne fotografere på bromsølvpapir 6x9 cm. Til dette formål må objektivets brændvidde være mindst 10 cm. højst 15 cm.

Et objektiv fra et gammelt plade- eller rullefilmkamera er udmærket, navnlig hvis lukkeren kan eksponere på "tid", d.v.s. at der er åbent mens udløseren er trykket ind og lukket igen, når den slippes.

Hvis du finder et egnet objektiv uden lukker, kan du klare dig ligesom fotografen gjorde i gamle dage. Han hængte sin sorte bowlerhat foran objektivet og løftede den til side under eksponeringen. Et stykke sort karton anbragt foran objektivet, således at det er til at vippe bort og hurtigt for igen, kan udmærket bruges.

Objektivet monteres foran på kassen. Du må være sikker på, at det sidder absolut lige ud for midten af 6x9 udskæringen i papirholderen, hvor billedet dannes.

Papirholderen er jo til at skyde frem og tilbage inde i kassen, og her skal vi nu lave indstillingsmærker.

Denne justering kræver stor nøjagtighed og foretages bedst ved dagslys i et rum, hvor man kan indstille mod et vindue.

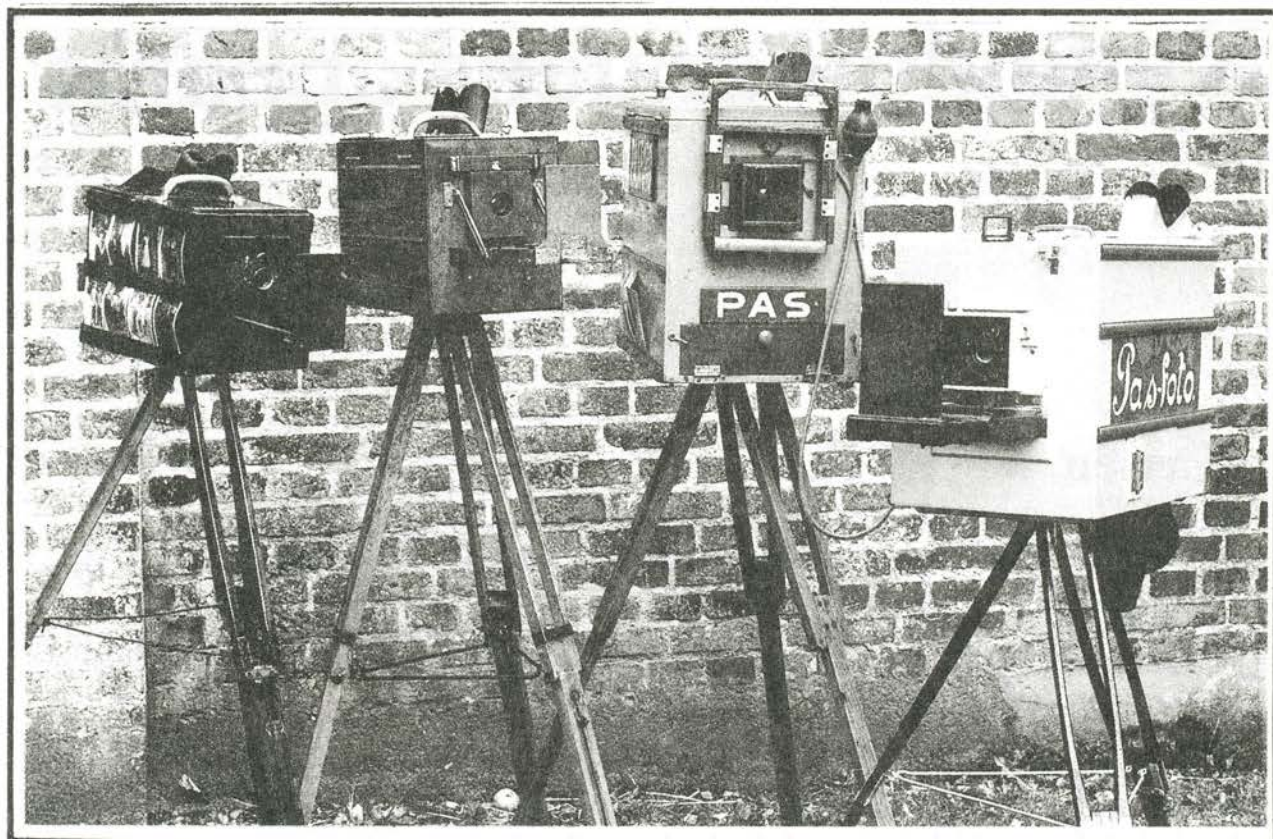
Justeringen

I papirholderen anbringes et stykke matglas med den matterede side vendt mod objektivet. Den matte side skal sidde præcis der, hvor fotopapiret kommer til at sidde, når vi senere skal fotografere. Et stykke tyndt smørrebrødspapir kan godt bruges. Stil nu kassen op præcis 2 meter fra vinduet. Indstil på største blændeåbning i objektivet og kig ind gennem hullet bag kassen, hvor det sorte "ærme" senere skal sættes på.

Skub papirholderen frem eller tilbage indtil dit motiv tegner helt skarpt på matglasset. Luk låget op, mærk op indvendig på kassens side, nøjagtig her skal der være et "hak", der betyder 2 m. Flyt kassen ud i 2,5 m. afstand fra motivet, stil skarpt og lav et nyt mærke. Fortsæt med de afstande, du mener at få brug for til fotografering. Liggende ottetal betyder uendelig.

Hvis brændvidden ikke er angivet på objektivet, så mål afstanden fra objektiv til matglas, mens du har indstillet på uendelig, det er nemlig brændvidden, og vi kan bruge dette mål til vor sidste indstilling, der også er den vanskeligste.

Kanonfotografens apparat

Fire af Danmarks Fotomuseums kanonapparater har her taget opstilling for fotografen. Yderst til venstre Kaj Bergstein Nielsen's apparat. Nummer to har tilhørt Adolf Ejnar Sandau, Nakskov.

Fra negativ til positiv

Billedet af det vi fotograferer bliver et negativ, hvor hvidt er sort og omvendt. For at få et rigtigt, positivt billede må vi fotograferer vort papirnegativ. Dette skal så anbringes ude foran objektivet på den lille plade, der er til at vippe op. Forskyd den til en afstand fra objektivet, der svarer til omtrent det dobbelte af brændvidden - og træk så papirholderen inde i kassen tilbage i samme afstand. Ude på pladen foran objektivet anbringer du f.eks. et stykke avis, hvor negativformatet er streget tydeligt op. Nu er der noget at stille skarpt på, og du må flytte på tingene, indtil du har opnået et skarpt billede i rigtig størrelse.

Mærk så op indvendig i kassen, således at papirholderen så tit, det skal være, kan sættes på nøjagtig samme sted (uden brug af matskive). Du opfinder nok noget "der kan falde i hak" til disse forskellige indstillingspunkter.

Husk også at strege op på pladen ude foran, hvor dit negativ skal anbringes for at ramme rigtigt hver gang.

Maling

Indvendig bør kassen males mat orangerød, det er den farve lys, man bruger i et mørkekammer, hvor der laves forstørrelser - og vi vil netop fotograferer på forstørrelsespapir - og vor kanon er både fotografiapparat og mørkekammer.

Et negativ-billede.

Et positiv-billede.

Assel Gram Møller

Arbejdsgangen

Kassen skal være absolut lystæt. Når der fotograferes er det eneste lys, der må komme ind det, der går igennem objektivet i eksponeringsøjeblikket. Mens der fremkaldes er det eneste lys, der må slippe ind i kassen det, der går igennem det røde glas, mens du kikker gennem skakten for at se, når billedet kommer frem i den skål med fremkaldervæske, der skal stå i kassens bund.

Det sorte ærme er til at trække på højre arm, således at du kan arbejde med hånden inde i kassen, når der skal skiftes papir og vippes med fremkalderskålen - uden at der slipper falsk lys ind til det lysfølsomme papir.

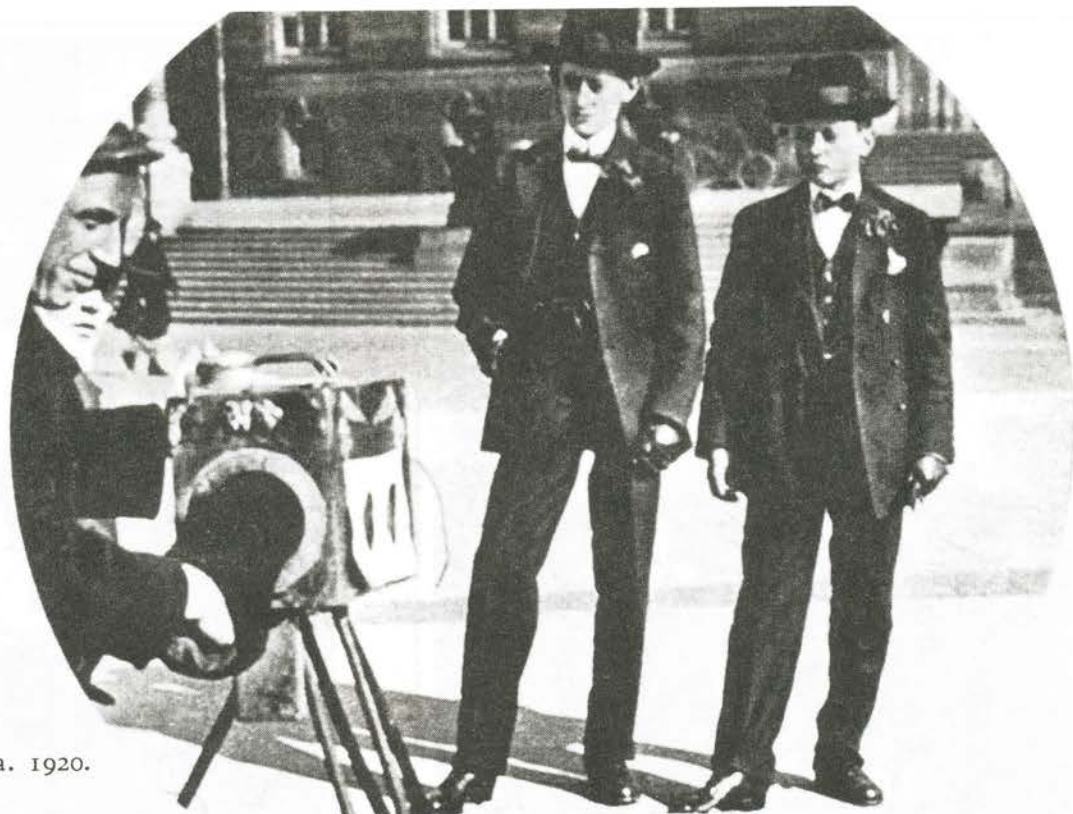
Når billedet er fremkaldt på ca. 2 minutter, skal det over i fixerbadet og bevæges kraftigt. Pas på ikke at dryppe fixer i fremkalderen - selv en lille smule vil ødelægge denne.

Efter nogle minutter kan lemmen i siden åbnes og billedet tages ud i lyset.

Bromsølvpapir plejer at have en lysfølsomhed på ca. 6 ASA. Det giver en eksponeringstid i dagslys på ca. et halvt sekund ved bl. 11. Til fotografering af papirnegativet vil eksponeringstiden blive ca. 4 gange så lang.

Eyvind Jensen, Fagskolen. Randers.

Knud Erik Kastrup, Kulturhistorisk Museum. Randers. 1974.

Ca. 1920.

Der var engang

Flemming Anholm

En spadseretur i det indre København er altid en oplevelse, ikke mindst for en gammel københavnerdreng som mig, der har tilbragt en væsentlig del af sin barndom og ungdom lige midt i byen. For at være mere præcis i Skindergade ud for Klosterstræde, herfra kunne jeg fra vore vinduer se ned til Strøget med dets livlige færdsel af fodgængere, cykler, hestevogne og biler. Når det mørknede kunne jeg se lygtetænderen gå fra lygtepæl til lygtepæl, med sin lange stav og tænde for gassen, ved at trække i en ring oppe ved selve lampen.

Meget i København er naturligvis anderledes end den gang, jeg taler om tiden 1914 til 1929, men selve byen, dens huse, gader, torve og pladser ser i det store hele ud, som da. Forandringerne skal mest ses i menneskene, butikkerne og færdslen. Folk der gik en tur på strøget, navnlig i Østergade, var næsten alle pænt klædt på, for det var et sted, hvor man kunne møde bekendte, og så ville man jo gerne vise sig fra sin bedste side. Alle mennesker havde hat på, herrerne havde som regel en spadserestok i hånden, og når man mødtes, hilste herrerne ved at tage hatten af, ligesom man titulerede hinanden med "de", dus var man kun med familie, og nære venner.

Mange hestevogne så man endnu på den tid, og den offentlige befordring besørgedes af sporvogne, der var kun et par buslinier. Den ene var en hestetrukken omnibus gennem Købmagergade, og så var der den populære linie 11 gennem Strøget, en fransk konstruktion fra firmaet de Dion Bouton, med indstigning i bagenden og med flade, massive gummiringe.

Og endnu til 1915 kørte den lille hestetrukne sporvogn, kaldet "Hønen", fra Gammeltorv op gennem Nørregade.

Fotoforretninger

På og ved Strøget var der flere fotoforretninger, der nu, på nær en, er forsvundet. På Nytorv lå Støtten og Simonsen i en høj stuebutik, meget gammeldags indrettet, og i Nygade lå byen førende fotoforretning Kongsbak og Cohn.

På Østergade, lige ved Kongens Nytorv havde Kodak en lille butik, og i Vimmelskaftet, den senere tilkomne Bach og Kirk. På Købmagergade fandtes Nordisk Foto Magasin, og i Vimmelskaftet, lige ud for Jorcks Passage, havde Enna sin lille forretning i en kælder et par trin nede.

Denne sidstnævnte, er den eneste overlevende af dem alle.

»Kanonen« på Rådhuspladsen

Vi bevæger os nu hen til Rådhuspladsen, hvor den tætteste koncentration af kanonfotografer befandt sig.

Foran Rådhusets frontside lå engang det, der blev kaldt for Muslingeskallen. Det var en brolagt plads, der skrånede ned mod midten, noget i smag med den skal, der havde givet den navn. Inspirationen hertil havde Rådhusets arkitekt, Martin Nyrop, hentet i Italien, og formålet var at skabe en vis distance til bygningen, som herved virkede mere monumental. Muslingeskallen er senere blevet planeret og forsynet med fliser.

Her i Muslingeskallen havde 14 kanonfotografer fået tilladelse til at tage opstilling med deres apparater. De 14 pladser var jævnt fordelt og markeret på brostenene, og systemet var, at fotografene efter en turnusordning skiftede plads, således at de alle efter tur kunne regne med at få lov at stå på de bedste pladser.

De bedste var formodentlig dem, der var nærmest Rådhusets store indgangsport, hvor mange mennesker kom og gik, og hvor de nygifte, der havde fået en borgerlig vielse, kom ud, og som naturligvis var selvsikre kunder hos den nærmeste kanonfotograf.

Der var mange andre kanonfotografer rundt omkring i København, men de stod mere spredt, så de ikke konkurrerede med hinanden. De første dukker formentlig op omkring 1910. Det varede ikke længe før der lød protester fra de etablerede atelierfotografer mod disse gadens konkurrenter.

Selv Peter Elfelt fremkom med en skarp protest mod kanonfotografene, men jeg tror, at den gode Elfelt gjorde sig unødige bekymringer, for det var jo helt forskellige kunder, de to kategorier af fotografer henvendte sig til.

Gadefotografernes publikum var dem, der impulsivt lod sig forevige, når de i deres hverdagstøj lod sig friste til at stille sig op for at få et billede for en billig penge, og derfor viser bevarede kanonbilleder den jævne dansker, som han gik og stod, hvilket sådan set er mere interessant end atelierfotografernes portrætter, hvor folk har stadset sig op for at tage sig bedst muligt ud.

Et øjenvidne

I 1921 tilbragte jeg og andre drenge mange timer på den asfalterede plads ved siden af Muslingeskallen ud mod det nuværende H.C. Andersens Boulevard, hvor vi løb på rulleskøjter. Her havde jeg rig lejlighed til at betragte fotografene i deres hvide eller brune kitler, når de betjente deres store fotokasser, der var anbragt på et solidt trebenet stativ.

Dette blads første redaktør, Flemming Anholm "kanoniseret" ved Vester Boulevard i 1919 og ved Kronborg i 1920. Faders og moders stolthed!

Når fotografen havde foretaget sin optagelse - det skete på et stykke lysfølsomt papir, altså ikke på en glasplade, som ellers var den normale teknik - så skulle dette billede fremkaldes, og det foregik inde i den lystætte kasse ved, at fotografen stak armene ind gennem et par lystætte ærmer, så han kunne manipulere med sit fremkalderbad og fikservæske, alt imens han kikkede gennem et dertil indrettet kighul.

Når fremkaldelsen, fiksering og en kort skylning var overstået, kunne han tage det fremkaldte billede ud i dagslyset. Men det var naturligvis et negativ, han havde lavet. Dette våde negativ blev så placeret foran objektivet på en holder i en afstand på ca. 30-35 cm, og så kunne hele processen gentages. Negativet blev fotograferet og resultatet blev så et positiv, som vi kender dem fra bevarede billeder.

Det er mærkeligt, at disse kanonfotografier har holdt sig så godt, for de fik kun en ganske kort skylning i en spand vand, som var ophængt under kameraet mellem stativets ben.

Når dagens dont var overstået, eller hvis vejret bød det, skulle fotograferne hjem med deres tunge udstyr, og det har naturligvis ikke været nogen spøg.

Tiden og udviklingen løb fra kanonfotograferne, særlig slemt blev det, da ingeniør Rixen opfandt sit Polyfoto-apparat og i trediverne åbnede en hel række atelier, hvor man kunne gå lige ind fra gaden og for kr. 2,50 få et ark med 48 forskellige portrætter af god kvalitet.

Også amatørfotografernes stadig voksende skare har vel bidraget til at gøre kanonfotografering til en saga blot. I dag er de helt forsvundene og kan kun ses i forbindelse med reklameøjemed.

Kanonfotograf på

To "jenser" med gevær paraderer for "kanonmanden".
Ca. 1918.

"Kanonen" venter utålmodigt på kunder en snekold februardag.

Adskillige "kanoner" har taget opstilling på Vesterbrogade. Peter Elfelt 1918.

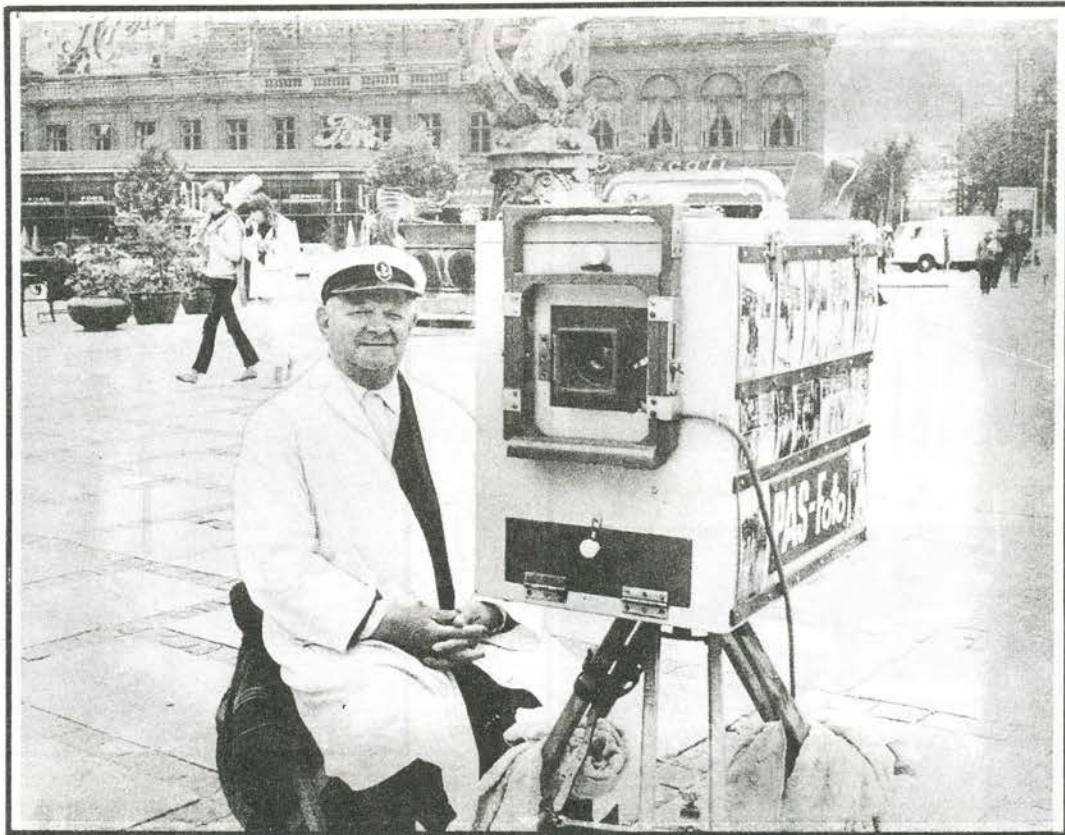

Præsten og forfatteren Kaj Munk, med familie, forevigtet foran Københavns Rådhus.

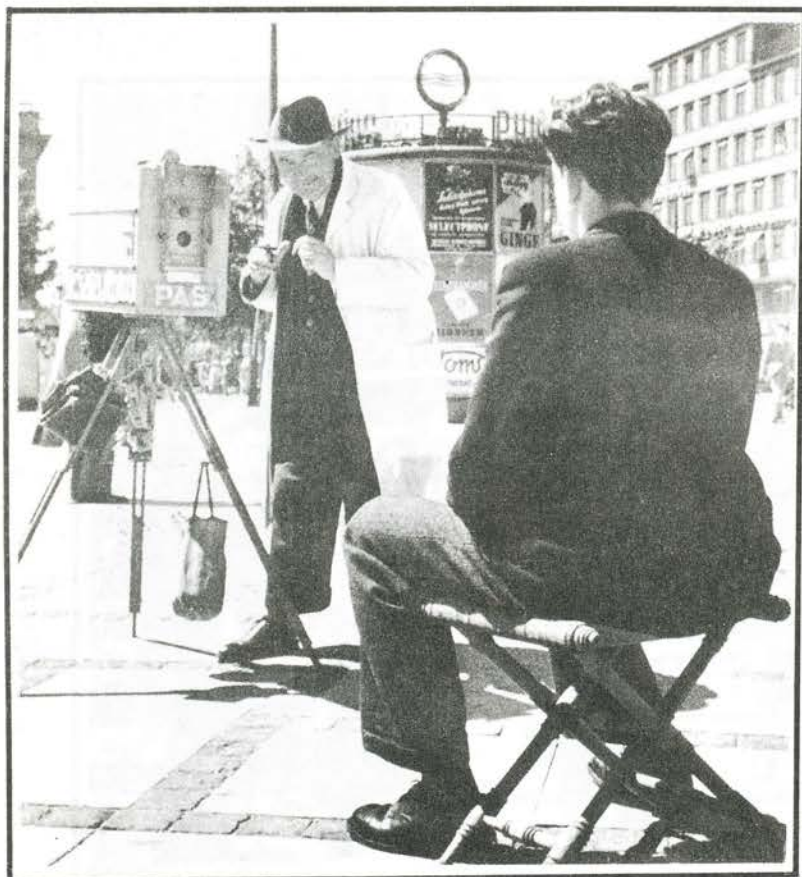

1945 Danmarks befrielse - amerikanske marinere på bytur - først har man været i Tivoli, pigerne har fået balloner, og nu skal alle fastholdes af kanonfotografens maskine.

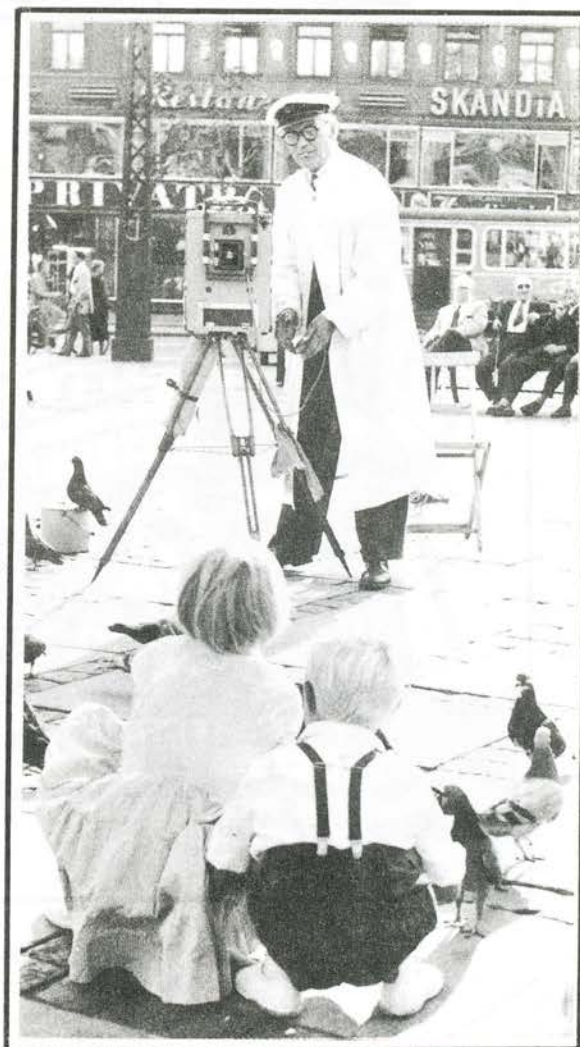

Det bedste hjørne af Rådhuspladsen.

Det Kgl. Bibliotek

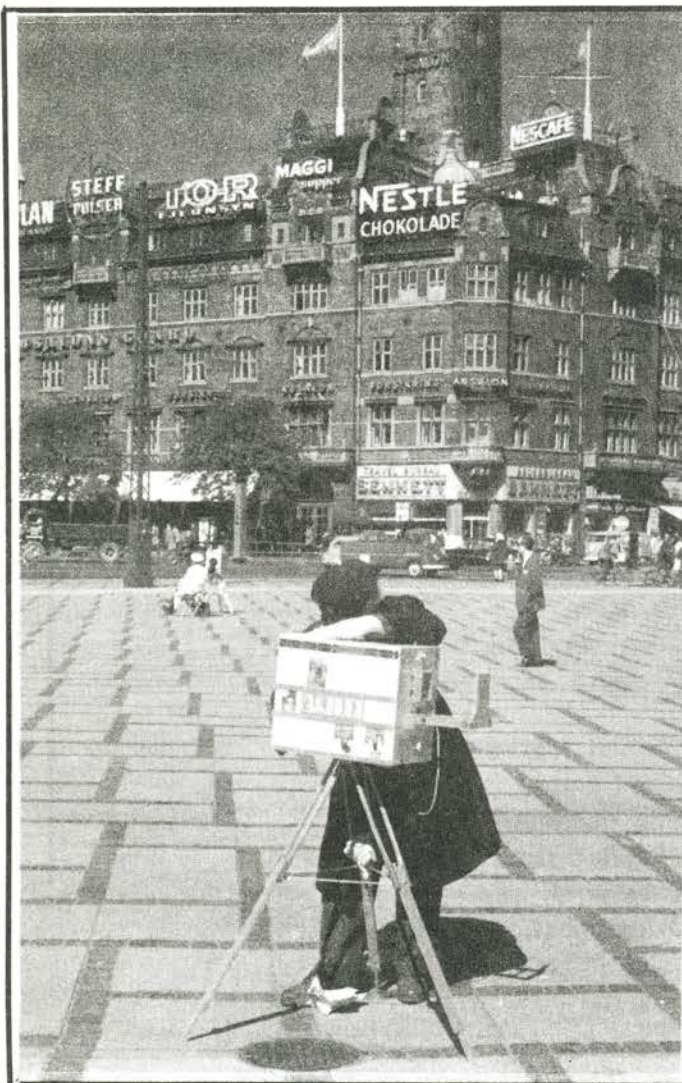

Lidt snuhed kan måske fremme forretningen.
Ca. 1950.

Forskellige optagelser fra 1950'erne og 1960'erne.

Sigfred Løvstæd

Hr. Peter på vejen hjem
har Rådhuspladsen passeret,
da vælter med et en tanke frem:
Død og pine, siden i går klokken fem
er jeg slet ikke fotograferet.

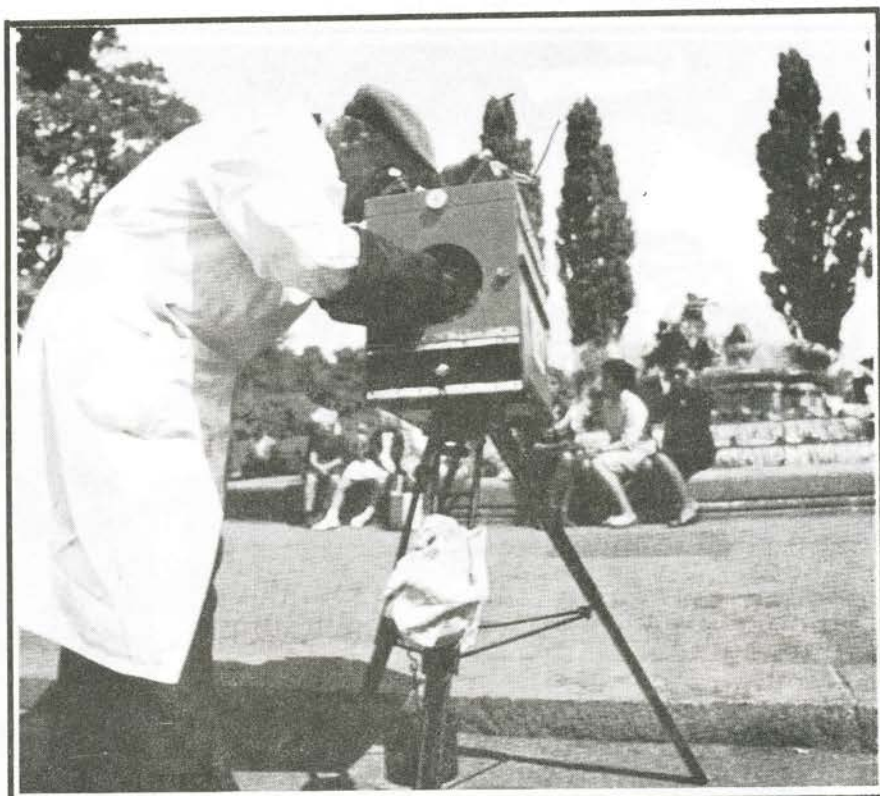
Eet billed han ønsker med smil om mund
eet med alvor i træk og i svajning,
det sidste med hilsen af hjertets grund
at sende til vennen i Haugesund,
ja, naturligvis med en regning!

EN NY OG SØRGELIG VISE OM KANONFOTOGRAFENS ENDELIGT.

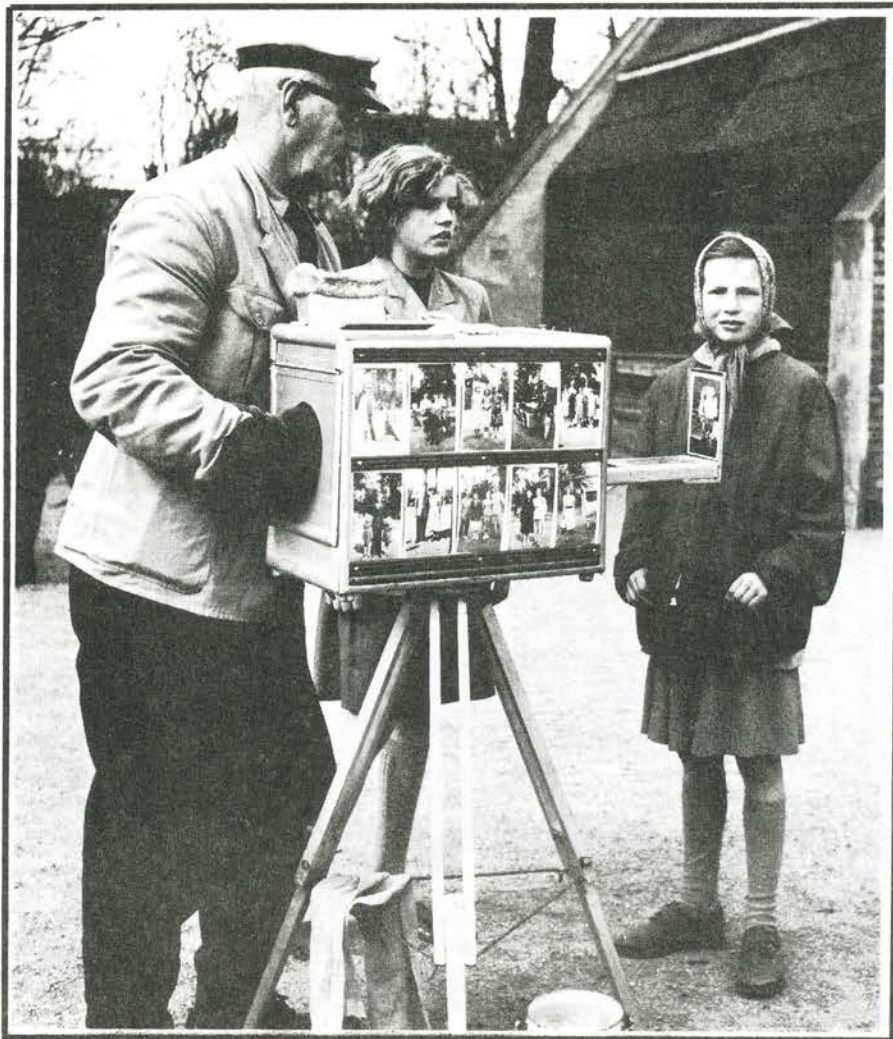
Jeg fik så trang en lod på livets scene,
endskønt jeg har en brugelig kanon,
for jeg må stå på Muslingskallens stene
og vente, men der kom aldrig no'en.
For Polyfoto ta'r det hele fra mig,
thi Folypoto har den hvide streg,
og ingen bajer har jeg råd at ta' mig,
fordi ingen mer vil gå til mig.

De unge pi'er, der kommer ud fra kaper,
ku' dog i gamle dage ta' et knips,
men nu er gommen sørgelig makaber
med cyklebukser og med krøllet slips
og ikke på et billed' præsenteret,
som med geranier og rødvinssnabel,
som altid gør sig godt på et po'trat.

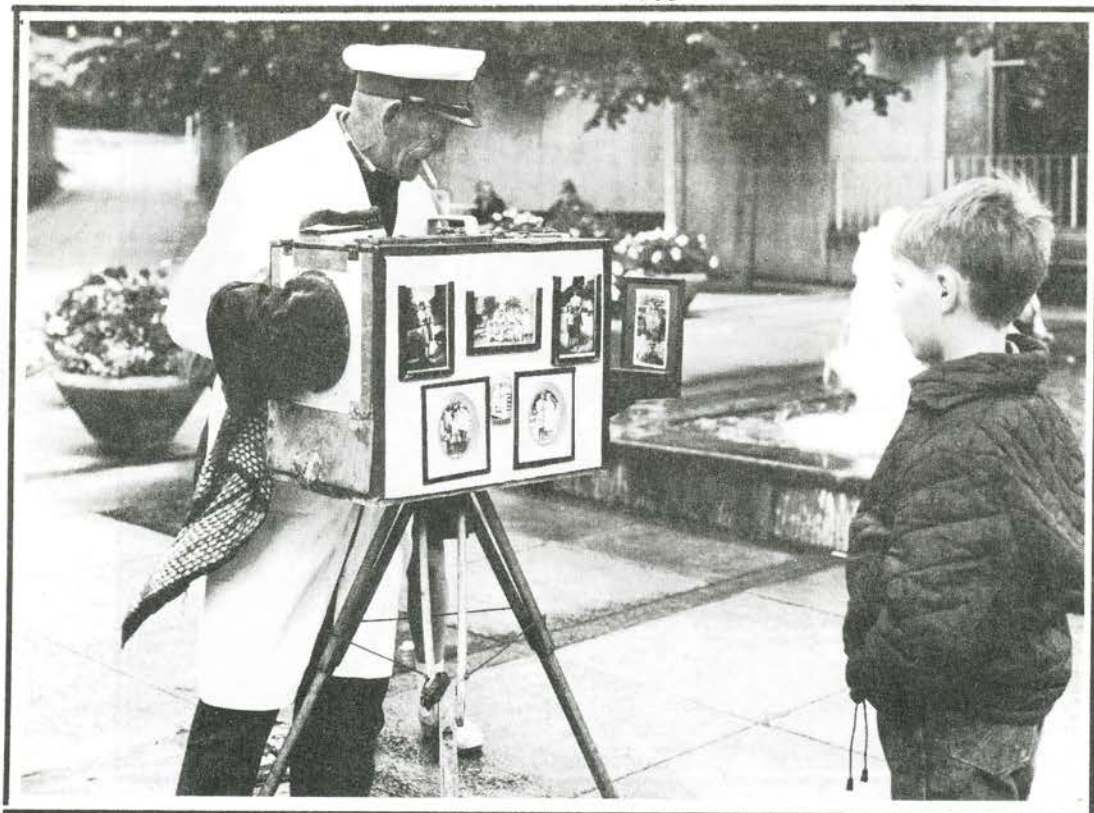
-OG ANDRE STEDER

Kongens Nytorv og Gefionspringvandet var to yndede steder for kanonfotografen at stille op.

De større provinsbyer i Danmark havde deres lokale kanonfotografer. I Århus Zoologiske have kunne man blive fotograferet af denne herre. Billedet er fra 1955.

Poul Pedersen

Ved "Agnete og Havmanden" stod også en kanon om søndagen. Denne optagelse er fra 1965.

Kanonfotograf Johan Hedegaard's apparat har stået siden 1920 på Danmarks nordligste punkt, Grenen!

Hans fotografiske frembringelser var af særlig høj kvalitet.

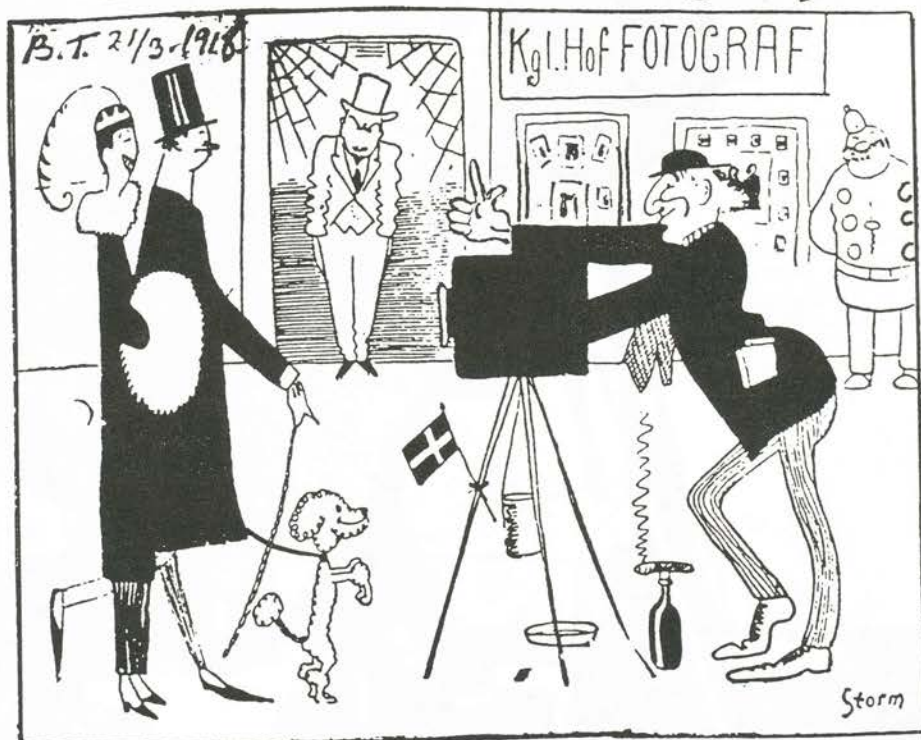
På egnen var han kendt som skytte og violinkender. Han døde i 1966. Kanonapparatet kan ses på "Foto Mekanisk Museum" i København.

Foto: Wermund Bendtzen, Odense.

Kgl. hoffotograf Peter Elfelt og kanonfotografen

Peter Elfelt

Storm-Petersens Dagbog.

Kgl. Hoffotograf Elfelt har i Forskannelsesforeningen udtalt, at han følte sig pinlig berørt ved Kanonfotograferne

Dansk fotografisk Forening

I Dansk Fotografisk Forenings medlemsblad havde man i juni 1916 følgende kommentar til kanonfotografernes arbejde i hovedstaden: "Kanonfotograferne skamskænder vore offentlige pladser såvel som vort smukke fag. Vort fag er bunden næring overalt i landet, hvilket burde give os samme lovbeskyttelse som andre fag. En barber må ikke flytte sin stol ud på gaden og arbejde, når heligdagsloven byder ham at lukke sin forretning. Gadesalg har jeg ikke set finde sted om søndagen. Vor ret og pligt som håndværkere burde sidestilles andre fag. Majoriteten af de virkelige fotografer ønsker fred og frihed søndag eftermiddag både af religiøse og andre grunde for at få hvile.

I nogle provinsbyer har øvrigheden taget sådant hensyn til de bosiddende fotografers klage over snyltere, således at fotografering på gaden kun er tilladt de bosiddende fotografer. Mange steder i Tyskland er det tilmed således, at majoriteten af de stedlige foreninger kan afgøre, hvilke priser, der må tages, hvilket skal efterkommes også af ikke-medlemmer.

Nu kan Cook så fin og velklædt træde frem for Peter Elfelt. Hvorpå flot han til United States bli'er af hr. Cold geleidet.

Kongelig hoffotograf Peter Elfelt vælges i to perioder mellem (1901-1918) som formand for Dansk Fotografisk Forening. Denne mesterorganisation er stærk og velorganiseret. Dens medlemmer er alle fotografer, der betragter sig selv som "rigtigt etablerede fotografer" - den iltre og til tider noget omstridte Peter Elfelt bliver bannerfører for et veritabelt korstog mod de ydmyge kanonfotografer.

På et tidspunkt fremsender hoffotografen protester til rigsdagen, pressen m.m. En del af disse dokumenter er kommet til veje og gengives her. Skrifterne må ikke bedømmes ud fra nutidig standard, men udelukkende ses i lyset af datidens kamp for overlevelse og livsvilkår.

En adfærd, som vel ikke er meget anderledes i dag!

KANONFOTOGRAFISKE FORTÆLLINGER.

Peter Elfelt

"En musiker, hvis fortid ikke har godt af at efterses, og som for sin smartness blev smidt ud af orkesterforeningen, hutlede sig igennem som friluftsfotograf, han fik af og til en bestilling på selskaber og lignende.

Når han manglede plader og magnium, snød han sig til dette på en særlig grim måde hos atelierfotograferne, men småt og elendigt var det.

Så var det, at han fik sig en kanon, og lidt efter lidt en sparekassebog, der inden ret længe lød på fem cifre. Den ligger i en box, for at skattedirektoratet ikke skal få nys om den. Inden han cykler hjem, stiller han sin kanon i en butik, og da han er for "fattig" til at betale leje, får indehaveren af butikken nogle kanonkort en gang imellem. (En del af de mange penge skal han dog have arvet).

I Ringsted bor der en fotograf ved torvet, og ved sidste marked tog hele fire kanonfotografer opstilling på torvet udenfor fotografens port: Vær så artig mine damer og herrer, bliv bare hos os, fire fotografer på gaden er bedre end een på taget.

Politimesteren i Ringsted er nemlig en sådan rar og skikkelig mand, som ikke gerne vil genere nogen, uden lige byens borgere, for at disse ikke skal forfalde til vellevned og finde behag i denne verdens forkrænkkelige goder.

Fotografen på taget tog heller ikke nogen plade den dag, og at han nærmest havde lyst til at gå op på politikontoret for at give politimesteren et spark bagi beviser kun, at fotografen er befængt med den væmmelige brødnid, idet han ikke under de stakkels "kanoner" at ødelægge hans bedste forretningsdag.

I Roskilde må der ikke komme flere bildrosker for så kan indehaveren af disse ikke leve. Er det de frie kræfters spil?

Vil politiet beskytte de nu etablerede borgere ved at nægte borgerbreve til flere, så de kan klare hver sit?

Der må heller ikke komme flere kanoner. Hvornår sættes der en stopper for overflødige ateliere og andre butikker? Apotekere, kanonfotografer og bilejere er beskyttet mod konkurrence i Roskilde."

Gejstligheden om kanonfotograferne

"Jaså, lever de på den måde", - sagde en præst med forstående medlidenhed.

Der er en slags mennesker, som let forsummer, uagtet de har en glimrende forstand, deres ideer er gode, og deres logik hårskarp, og så ender de dog på fattiggården eller i tugthuset.

Deres energi begrænsede sig nemlig kun til mundlæderet, og de ofte ilde hørte sandheder skabte, om just ikke fjender, så dog en slags lattermild uvilje. Hvis man nu tog disse begavede, men unyttige mennesker i kirkens tjeneste, og så afsatte fagpræsterne, ja, så leverede de jo også på den måde.

Mon nu præstens billigelse, også her, ville hvile over disse outsiders?

Da vi fotografer er med til at holde statskirken med præster vedlige, burde vi ikke være fri for sådan noget snak, men vi burde også have adgang til den opbyggelse, som kirken giver sine sognebørn.

Da tilladelsen til at holde vor forretning åben om søndagen, (og det er kanonfotografernes værk) er det samme som forbud mod at lukke, er vi udelukkede fra gudstjenesten, til hvis udførelse vi betaler.

I Johanneskirken holdes der konfirmation ved Påske- og Mikkelstdagstid, og uden for kirken står kanonfotograferne og laver geschæft med konfirmanderne, som er færdige med den hellige handling.

Er dette egentlig sømmeligt?

Er der ikke noget om, at man skal holde sabbatten hellig?

Kanonens arbejde er fortjeneste

"Det var en sommeraften efter kl. 8, anno 1923, ved Gefionspringvandet. Folk var omtrent gået hjem, men endnu havde kanonen travlt.

Hvor længe er en kanon egentlig om at tjene 1 krone, tænkte jeg, og tog mit ur frem.

Jeg overværede 3 fotograferinger af grupper i en samlet tid af 19 1/2 minut. Opstilling, "arbejde" og ekspedition iberegnet. Kanonen indkasserede 12 kroner; hvilket var over 50 øre i minuttet. Tiden var fra 8,5 - 8,23 1/2, og så var det fyraften. Kanoneren hældte så fremkalder og natron ud på grusbelægningen. Jeg gad vide, hvad politiet ville sige, hvis en af os hældte vort svovl ud på fortorvet.

Borgmester Borgbjerg

Borgmester Jensen er en dygtig mand, men i 1923 havde han forregnet sig, så der var 12 millioner for lidt i kassen til at bestride de nødvendige udgifter. Hvis han havde været endnu mere dygtig, så ville han sørge for de 500 kanoner plus de mange gadehandlere blev sat i spjældet, så man i ro kunne undersøge, hvor deres sparekassebøger lå skjult, så ville der, når bøderne for skattesnyderi blev betalte, blive en pæn dækning for de manglende 12 millioner.

I fortvivelse over at politiet vedblivende sender frugthandlere konkurrence fra gaden på halsen, har frugthandlerne gennem handelsforeningen forsøgt at få indført borgerskab og tvungen bogføring for gadehandlere. Denne idiotiske ide motiveres med at de 2/3 dele af gadehandlerne er straffede personer, så måtte disse forsvinde, da de ikke kunne få borgerskab. Bortset fra tvungen bogføring, som ingen betydning ville have, da der overhovedet ikke kunne føres kontrol med deres fortjeneste, så ville det blot bevirke, at der ville blive løst et utal af gadehandlerborgerskaber af dem, der ikke endnu havde været i spjældet. Og så blev der en lovfæstet institution, vi aldrig bliver fri for.

Forslaget vakte for iøvrigt vild jubel blandt de ustraffede gadehandlere. Ved et offentligt møde om denne sag indbød gadehandlerne butiksfolkene til at bytte.

Selv om det sludder havde været alvorligt ment, så kunne de dog med lidt eftertanke begribe, at gadehandlen ikke blev bekæmpet, for at grønhandlere og blomsterhandlere skulle gøre sig skyldige i samme svineri.

Men hvis gadehandlere og kanoner virkelig finder butikker og ateliers så eftertragtellesværdigt, så er der jo ingen, der forbyder dem at etablere sig. Men det vogter de sig nok for. Pligten til at være på pletten på klokkeslæt, regnskab, og så at levere er virkeligt arbejde, sådan som publikum forlanger af forretningerne, og som det ikke vil undvære, nej, det gider de ikke, og kan heller ikke. Udgifterne passer dem heller ikke.

Nej, det er tilsløret tiggeri uden pligter, komme og gå når det passer de herrer og damer, og så politimæssig beskyttelse mod for nærgående konkurrence, ingen som helst risiko, men god fortjeneste for simpelt driveri, det er det, som passer disse stakler.

Men som jammerhyl var jo nævnte tilbud virkningsfuldt."

Politi

"Politiet viser sig stadig ivrig i tjenesten, når det kan komme afsted med at chikanere den, som lønner dem og hvis interesse, de er betalt for at varetage. Har politiet ikke været hos os fotografer for at snuse efter en eller anden fejl ved lærlingekontrakten, om vort borgerbrev var i orden, om ulykkesforsikringen var betalt, om bøgerne var autoriserede og firmaet anmeldt, kort sagt, om vi havde bidraget til alle kommunale bøsser, eller om der kunne inkasseres en bøde, og så efter at have udført denne bedrift, sendt 500 kanonfotografer lige op på fortorvet, og på byens bedste pladser, hvor disse snyltere altid vil komme i kontakt med publikum, inden de bekvemmer sig til at gå op til os på kvisten.

Frit stade, kære kanonfotografer, - nu er I halvtredie kanon for hver atelierfotograf, så kan I nok magte ham på kvisten. Men nu giver vi ikke flere bevillinger, at I ikke skal komme til at konkurrere indbyrdes, og så kan ham på kvisten heller ikke konkurrere, men må blive deroppe og vente på de pladser, som I nu happer, og når så atelier fotografens kostbare instrumenter og værksted har hvilet sig tilstrækkeligt, så er han nok så mør, så han ikke snakker om søndagslukning, og samme ret som andre borgere. Dog, ret skal være ret, politiets gode hjerte kan også løbe af med det - i Roskilde giver politiet invaliderne en "kanon" - for selvhjælp er jo det bedste - deri har politiet ret. Men hvorfor ansætter de dem ikke på birkekontoret, og smider skriver og fuldmægtig ud, i stedet for at lade byens fotografer bløde for deres underhold.

Havde det endda været krigsinvalid, vi skulle underholde, så havde det ganske vist været usømmeligt at lægge byrderne på en enkelt mand, men det havde dog været en slags tilfredsstillelse, at vi derved gav et stort offer til fædrelandet, men at de sender os disse herrer på halsen forekommer mig at være en så topmålet uforsømmethed, at man ville forsværge, at sligt kunne ske i vort århundrede.

Politiet burde dog for en gangs skyld vise, at de selv var offervillige, og ikke være filantroper på fotografernes bekostning. Også i København udviser politiet en rørende hjælpsomhed over for mere eller mindre faldne, som skal oprejses, når det kan ske på andres bekostning, særlig fotografernes.

Ja, man kan gå videre, selv borgernes kærlighed til deres by synes politiet ikke at forstå et muk af, - når borgerne rejser en pragtbygning eller et monument til ære for nyttige foretagender eller store personligheder, så er der straks en bananvogn eller kanonfotograf, som med politiets tilladelse griser gade og plads til med deres forskellige affald.

Bissekrammeren putter man i spjældet, og en positivspillemand uden tilladelse går samme vej. Hvad forskel er der egentlig på en bissekræmmer og en skrigende gadehandler?"

Rigsdagen

"Dengang fotograferne bad regeringen om at blive ligestillet med andre erhverv og få søndagslukningen gennemført, rendte kanonfotograferne til alle byens dagblade og hylede op om, at nu ville man tage brødet ud af munden på dem, og at det var bare brødnid, når atelierfotograferne ville have lukket.

Det lykkedes dem virkelig at lave en stemning imod os. Jo, det manglede bare, at atelierfotograferne skulle have samme ret som andre - hvad bildte de sig ind, - det var jo latterligt "de stakler, som står på gaden vil de vel ikke berøve fortjenesten om søndagen", sagde en naiv socialdemokrat, som selv havde sit på det tørre.

Ja, tænk engang, disse stakler, som i gullaschtiden rendte fra deres gode vellønnede pladser, for ved et tilsløret tiggeri at skaffe sig en kapitalistfortjeneste med det resultat, at vore medhjælpere måtte gå fra deres plads.

Men når vore medhjælpere, som har ofret deres tre læreår, som ikke er helt billige, må tåle at gøres brødløse og endog har vist sig at have så megen rygrad, at de ikke har bedt om nogen som helst arbejdsløsheds understøttelse, men klarer sig som de bedst kan, uden at ulejlige politi eller Sundholm, så skulle vel nok de politibeskyttede kanonfotografer med deres ukontrollerede indtægter kunne tåle at have den samme pligt som bananvognen til at holde sig hjemme om søndagen.

"Når der er 500 kanonfotografer, der vil arbejde om søndagen, og kun 250 atelierfotografer, der vil have erhvervsfotografering forbudt, så må vi vel rette os efter flertallet", sagde en snedig Radikaler. Ja det har de ret i, men de har desværre ikke fulgt den regel før, kun nu bliver de anfægtet af retfærdighedsfølelse, når de kan komme af sted med at genere atelierfotograferne.

Dengang vi i året 1906 mødte op med 350 stemmer for og 64 imod (da var der ingen kanonfotografer) havde det store flertal ingen værdi for d'herres lovgivere.

Nej, så ville de ikke være med til at ødelægge de få stakler, og små i standen, som måtte tjene deres brød om søndagen.

Det grinagtige (hvis man kan bruge et sådant ord om en så alvorlig sag) var, at disse "stakler" hovedsagelig var de få velhavende, der kunne lade sine medhjælpere passe forretningen om søndagen, mens han selv kunne nyde landlivet eller sine særlige interesser.

Denne situation er ingen tilfældighed. Den velhaver-stakkel, som med eller uden en vis dygtighed og med stort reklamehyl har skabt sig en stor forretning, kender meget vel det sløvende ved den evige indespærring som med tiden kan gøre den dygtige, men ludfattige konkurrent ganske farlig, så velhaverstaklen uforstyrret kan vedblive at spille første violin.

Hvis rigsdagsmændene kun fik 12 dages frihed i løbet af 3 år, ville de nok lære at forstå det, men jeg er ikke ond nok til at ønske dem denne tilværelse, selv om de nok kunne have fortjent det.

Uforståeligt og meningsløst forekommer det mig at være, at rigsdagen har taget mere hensyn til de af krigstiden udsprungne abnormiteter, og stiller kanonfotograferne, som absolut ikke betaler skat, lige med atelierfotograferne, da helligdagsloven blev gennemført.

Lad os tænke os, at lommeprokuratorer og kvaksalvere havde formæret sig tilsvarende, og på grund af deres overlegenhed i talrig-
hed forlangte ligestilling med læge og sagfører, mon så rigsdagen ville erkende dette?

Men det er lige meget - hvis regering og rigsdag virkelig vil have flertal af de små i samfundet, som betingelse for søndagslukning, så må det vel herefter være sådan at forstå, at enhver der tjener sit brød ved fotografien, må regne med, d.v.s., at når en kanonfotograf uden borgerskab, regnskabsbøger og pligter, regnes som fotograf, så må vore medhjælpere, som ikke snyder for skat, samt vore elever også regnes med, og når alle disse bliver spurgt, så behøver ikke regering og rigsdag at være i tvivl om, hvor flertallet ligger, også for de ubemidlede vedkommende."

Kommunen

"For nogle år siden var en deputation fra byens frugthandlere oppe hos borgmester Kaper for at blive fri for bananvognene, som er lige så gode skatteydere som kanonfotograferne.

"Nej, dem må vi virkelig beholde, for ellers tjener frugthandlerne for meget, min frugthandler holder bil, og det har jeg ikke engang råd til". Ja, sådan sagde borgmester Kaper.

Man må give socialisterne ret i deres valg af en praktisk malersvend til borgmester, men kun bebrejde dem, at de ikke gjorde skridtet fuldt ud og afskaffede de teori-studerende individer, så de ikke fik lejlighed til at prostituere sig med den slags udtalelser.

Hvad kender de eksamensproppede embedsmænd forøvrigt til kampen for tilværelsen gennem den erhvervsmæssige produktion og praktisk handel. Teorier har vi nok af, og papir ligeledes, og embedsmænd til at fylde dette sidste med blæk og dumheder, og - ja, så kan de lave brugsforeninger, hvor vi andre skal betale deres rabat.

Hvad koster kanonfotograferne Københavns Kommune?

Når vi skyller vore billeder, betaler vi for vandforbruget. Kanonfotografen skyller ikke sine postkort, men giver sin kunde anvisning derpå - blot 1/2 time under vandhanen, siger han. Og kunden giver postkortet, for en sikkerheds skyld det dobbelte. Har nu 100 kanonfotografer hver 10 optagelser, og publikum fulgte deres råd, så ville 1000 københavnere komme i virksomhed. Det kan kommunens vandværk svare på.

Det var Borgbjerg, der en gang for mange år siden sagde, at de mange detailhandlere ingen existensberettigelse havde. Han mente vel hermed, at der var for mange af de små handlende og håndværksmestre, så de faktisk ikke kunne leve, og havde det meget bedre, hvis de gik over i arbejdernes rækker.

Herom kan der jo være meningsforskel, men hvis han alligevel har ret, hvorfor så i alverden udvide denne detailhandel helt ud på gaden, i stedet for en fornuftig indskrænkning i udstedelsen af fremtidige borgerbreve.

Fornuften synes desværre at have ringe gæstfrihed på vores smukke Rådhus."

En flittig mand

Fotografier af Kaj Bergstein Nielsen.
Selskabs-, frilufts- og kanonfotograf i København

Anne-Lise Walsted

Kanon- og frilufts fotograf Kaj Bergstein Nielsen fotograferet i sin fascinerende og magisk virkende "hvide kittel" på dyrskuet ved Bellahøj.

Et fund på Nørrebro

Historien bag den fotografiske udstilling om selskabs-, frilufts- og kanonfotografen Kaj Bergstein Nielsen, begynder i juli måned 1988, hvor DANMARKS FOTOMUSEUM af en slægtning, efter fotografens død, får overdraget et kanonfotografiapparat og andre effekter - heriblandt ca. 600 fotografiske glasplader.

Motivkredsen er bryllupper, sølvbryllupper, fester, samt de omkringliggende kolonihaver i nordvestkvarteret på Nørrebro. Optagelserne er fra perioden 1914-1950.

DANMARKS FOTOMUSEUM i Herning ved Sigfred Løvstad giver medlemmer af DANSK FOTOHISTORISK SELSKAB tilladelse til at anvende pladerne i en fotohistorisk sammenhæng.

Et medlem af D.F.S. har con amore, renoveret og fremstillet to hold aftryk af hver plade (13x18 cm) for identifikation. Det ene beror på Danmarks Fotomuseum, det andet i Arbejderbevægelsesns Bibliotek og Arkiv. Til sidst er der fremstillet ca. 90 aftryk i formatet 50x60 cm, som vises på udstillingen "EN FLITTIG MAND" på Arbejdermuseet i København.

Tak til Danmarks Fotomuseum og Arbejdermuseet for deres imødekom-
menhed!

En meget ung fotograf

I 1914 gik den netop konfirmerede Kaj Bergstein Nielsen fra forældrenes lejlighed i baghuset på Nørrebrogade 168 skråt over gaden til "Atelier Milano" i nr. 175; her havde H. Bertha Marie Bang, der var gift med en handelsrejsende, åbnet sit beskedne atelier, der kun optog en del af lejligheden, og han stillede sig op med filthat i den ene hånd og handsker i den anden; det obligatoriske konfirmationsbillede skulle optages.

Samtidig fik han sit eget kamera og begyndte at fotografere på livet løs. Han og en kammerat tog ud på landet om søndagen, til det ydre Nørrebro eller Sorgenfri og Furesøen, for at fotografere. De havde et bokskamera og tog billeder af sig selv med selvudløser. Hvordan det gik den anden dreng vides ikke, men Kaj Bergstein Nielsens skæbne var besejlet: Han måtte fotografere, koste hvad det ville.

Han stillede sine søskende og legekammerater op i gården og fotograferede den lattermilde flok. Han forevige familens juleaften og fester. Bagefter fremkaldte han billederne og forærede dem til modellerne.

Konfirmationen betød ikke blot goddag til fotografiapparatet, men også farvel til skolen. Han var en kort overgang arbejdsdreng på det garveri, hvor faderen arbejdede, og prøvede også at arbejde hos en forgylder. Så skaffede forældrene ham ind i postvæsnet, og han blev straks betroet at dele breve ud. Det blev ikke nogen succes. En dag kom han hjem før tiden og indrømmede under moderens forhør, at han var stukket af fra pladsen, og hvad værre var: han havde smidt brevene væk for at slippe for at traske rundt en hel dag på den endeløse rute.

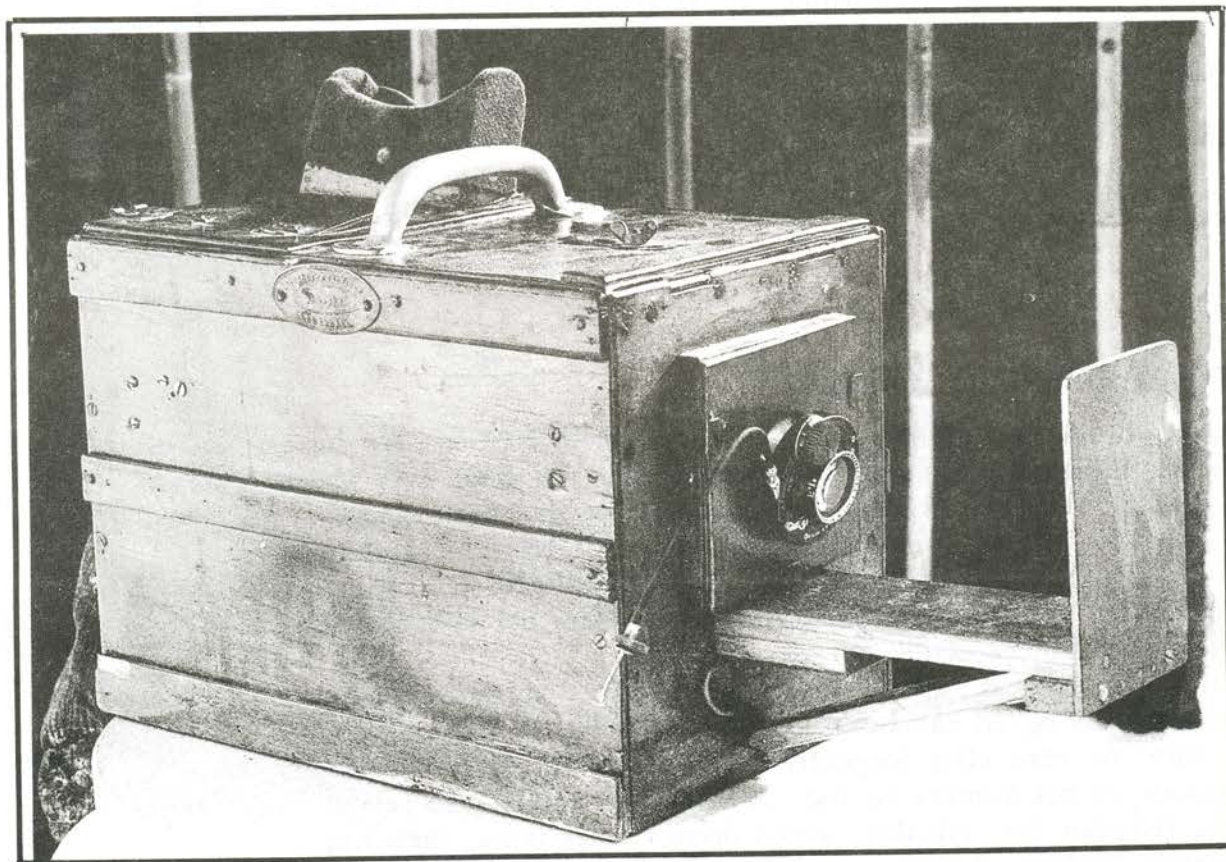
Takket være moderens indsats blev sagen ordnet i mindelighed, men nogen fremtid i etaten blev der ikke tale om.

Som 17-årig begyndte han at fotografere på fuldtid.

Kanonfotografen

Amatørfotografens første kamera blev afløst af den professionelle kanonfotografers store kamera; familien kan huske, at han i perioder stod på Nørrebros Runddel, på det gamle grønttorv og på Bellahøj.

Kaj Bergstein Nielsen's kanonapparat

Kaj Bergstein Nielsen's kanon-fotoapparat. Apparatet er museet's mindste. Det måler 21x24x32 cm.

Kaj B. Nielsen
(Pashaverens underskrift)

Dette strengt personlige markedsbevis, der er gyldigt til **28 MAJ 1921**

giver ikke indehaveren nogen ret til at få adgang til uøvelsen af sit erhverv, men dette afgøres af politimesteren på det sted, hvor erhvervet agtes uøvet i hvert enkelt tilfælde, hvorimod bevisets tilstedeværelse er en betingelse for, at tilladelse til at optræde overhovedet kan meddeles.

Markedsbeviset hjemler ikke indehaveren adgang til at optræde i København og Omegn, og som væsentlig ernærer sig ved Expresfotografering i fri Luft, dog

København, Polit. IV. Politinspektorat
Markedspas-Journ. Nr. XIV 223

LOVE

for

Fotograf-Foreningen af 1921.

København.

Stiftet den. 23. Maj 1921.

.....

Formaalet.

§ 1.

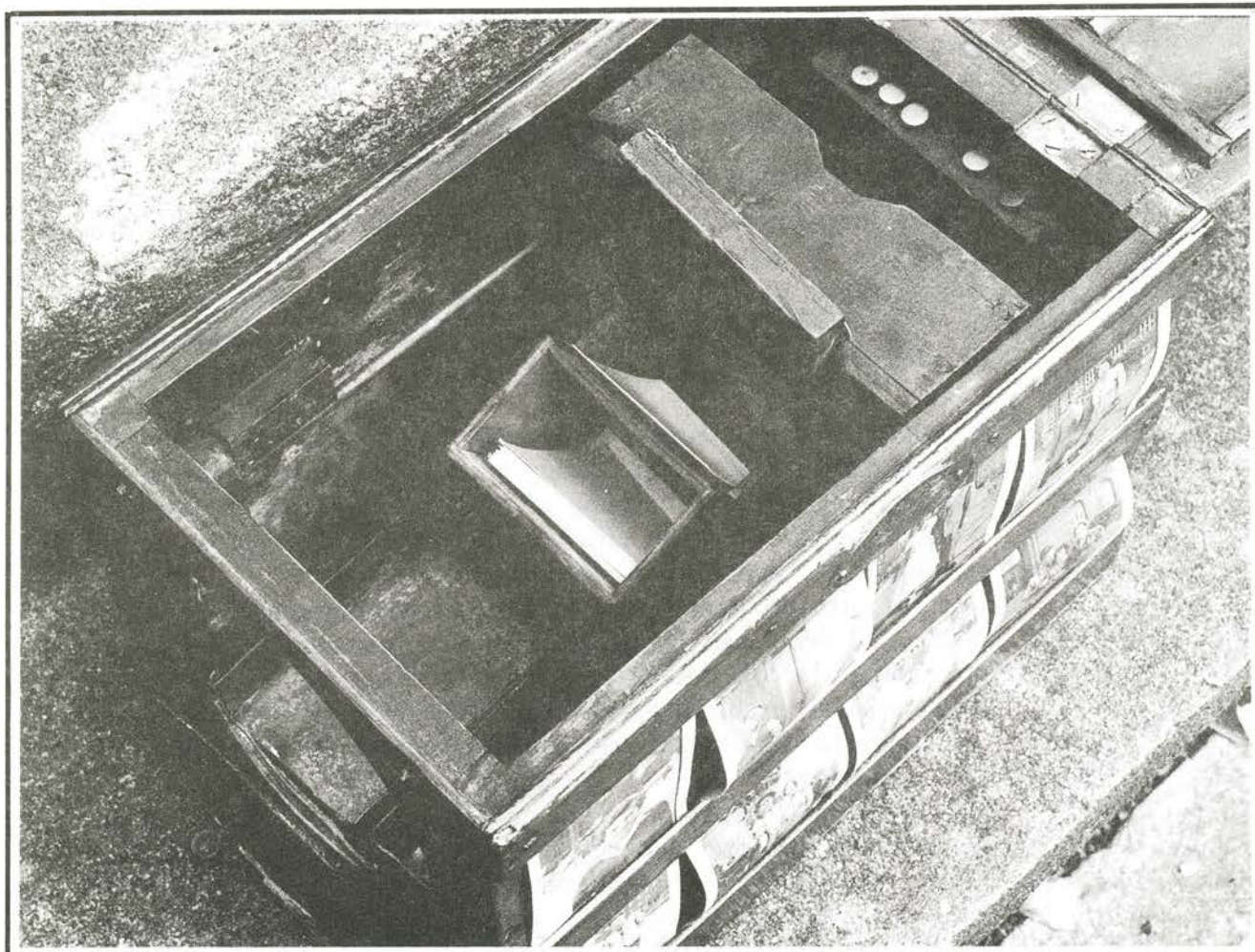
Foreningens Formaal er:

- At samle de Fotografer, som hovedsagelig ernære sig ved Friluftsfotografering i København og Omegn, i en fast Organisation til fælles Arbejde for at fremme og værne faglige Interesser.
- At søge at skaffe Medlemmerne Materiale til allerbilligste Pris.
- Samt ved Forhandling med Autoriteterne, søge at opnaa Tilladelse for Medlemmerne til at fotograferer paa hidtil forbudte Felter.

Medlemmernes retter.

§ 2.

Medlem kan enhver Mand blive, som er bosiddende i København og Omegn, og som væsentlig ernærer sig ved Expresfotografering i fri Luft, dog

Danmarks Fotomuseum

Kanon-apparatet kan indstilles i to positioner. I den første er focus indstillet til fotografering på ca. 3-4 meters afstand, den anden 1:1.

Bagerst i "kassen" er anbragt skåle med fremkalder og fikser. Den lille kasse i midten, fastholdt af elastikker, indeholder lageret af fotopapir. Foran kassen ses et enkelt stykke, klar til brug.

DANSKE ERHVERVSFOTOGRAFER

MEDLEMSKORT

FOR

K. Fotograf Kaj B. Nielsen

Kontingent Kr. 5,00 for *4. kvartal 4/5*

Betalt

Gert Jensen

Fotograf

Kaj Bergstein Nielsen

Fotografering i Hjemmet
Udefotografering

Forstørrelser efter gl. Billeder

Taga 2031 y

Provstevej 18, 2. tv.

Taga 2031 y

REKLAMINDUSTRIEN

Medlemskort til fagforeningen og visitkort.

Han meldte sig tidligt ind i en branceforening og var livet igennem organiseret. På det hjemmelavede kanonkamera sidder emblemet fra "Fotograf-Foreningen af 1921 København." I hans gemmer lå også lovene for foreningen. Foreningen skulle virke for at samle friluftsfotografer, at skaffe medlemmerne billige materialer og at forhandle med autoriteterne for at skaffe tilladelser til at fotografere på hidtil forbudte felter.

I følge foreningens love var det medlemmerne udtrykkelig forbudt at agitere for ny tilgang til faget.

Kaj Bergstein Nielsen var absolut ikke den eneste, der i krigsårene efter Første Verdenskrig prøvede lykken som fotograf på gader og pladser.

I Ordbog over Det danske Sprog står der at læse om ordet "kanonfotograf", at det første gang forekom på dansk i 1918. Her optrådte det i en opremsning af "Kanonfotografer, Avissælgere, Bananvogne m.m." - alle erhverv uden høj status, typiske udveje for mænd på randen af arbejdsløshed.

Der var ofte problemer med at lave en rimelig fordeling af de få pladser til de mange fotografer; for eksempel måtte der laves to hold fotografer på Rådhuspladsen for at skabe ro.

Udgifterne til etablering som kanonfotograf var forholdsvis ringe. Den fingerfærdige kunne selv bygge kameraet og blot nøjes med at købe objektivet.

Kaj Bergstein Nielsen's kamera er helt traditionelt, lavet af lake-ret træ i kassefacon med objektiv i den ene ende og "mørkekammer" i den anden ende. Billedet blev fremkaldt på stedet, så kunden straks kunne få billedet med.

I 1931 meldte Kaj Bergstein Nielsen sig ind i 'Friluftsfotografernes Forbund', og i 1943 til 1949 var han medlem af 'Danske Erhvervsfotografer'. Navnlig under besættelsen var det svært at få materialer til fotografering, og foreningen var meget aktiv for at hjælpe medlemmerne. Når han drog ud med kameraet til markedspladser o.l., skulle han købe en tilladelse af politiet. Den ældste tilladelse, som er bevaret, er fra sommeren 1922, den sidste fra sæsonen 1963-64.

Han tjente aldrig de store penge, men nok til at leve af det, mens han boede hjemme hos forældrene, indtil han blev gift.

Selskabsfotografen

Det var måske ikke den bedste udgangsposition for en selskabsfotograf at bo i et arbejderhjem i et baghus på Nørrebrogade omkring Første Verdenskrig. På den anden side var der åbenbart et publikum, som bare ventede på, at der skulle dukke en fotograf op. Kaj Bergstein Nielsen kom ikke sovende til noget, men opsøgte markeder, bryllupper, sølvbryllupper; fester og alle lejligheder, hvor der var mulighed for kunder.

Her brugte han et sammenklappeligt rejsekamera, isat en nyere compur-lukker. Apparatet var til 13x18 cm glasplader, som han måtte sørge for i forvejen at have parat i kassetterne.

Nogle gange måtte han nøjes med at hænge lagner op som baggrund for kunderne, men ellers havde han to bagtæpper med motiver. Det var en slags rullegardin, der var sat fast på en rundstok. Hvis der var bal i en sal, indrettede han hurtigt sit lille atelier i et hjørne af et siderum eller oppe på balkonen.

Til højre, den nykonfirmerede Kaj med en kammerat, og sit første box-apparat.

Kaj Bergstein Nielsen havde bekendte, som sendte ham notitser fra lokale aviser med oplysninger om kommende begivenheder. Valdemar Larsen, der havde forretningen "Foto-Børsen", Skomagergade 26 i Roskilde, var en af dem, der var flittig til at sende udklip til ham om sølvbryllupper, guldbrylupper osv.

»Han havde sine gode tider«

Hans niece har fortalt Arbejdermuseet om sin onkels liv:

"Han havde sine gode tider. Når han var ude på sine ture, fik han gerne forplejning, det var festmad eller almindelig mad. Han fartede rundt altid".

I 1920'erne skaffede han på en eller anden måde penge til en motorcykel. Hans søster husker blot, at han kom hjem og havde den.

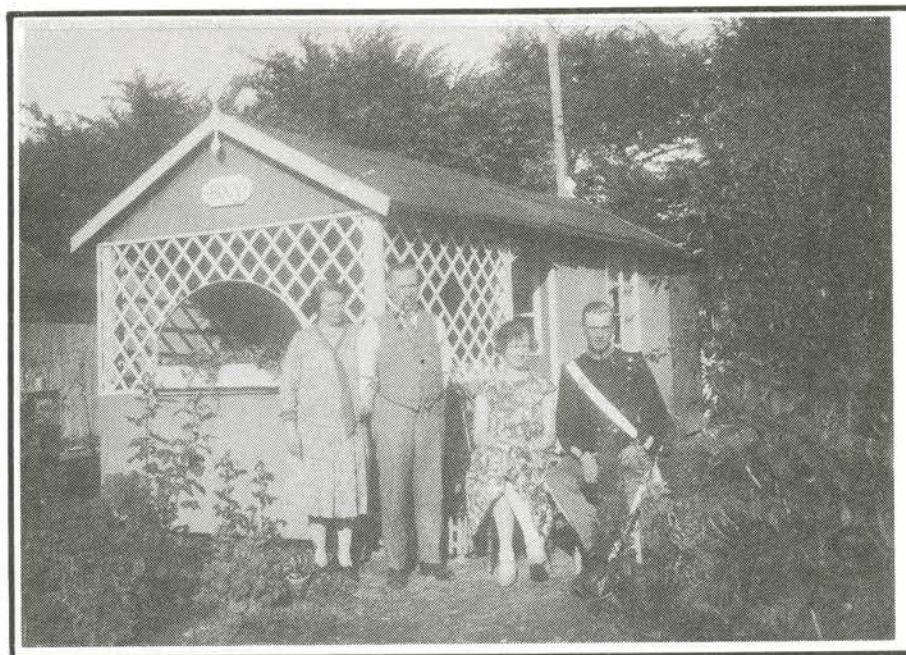
Forældrene, især moderen, var noget urolig over denne maskine. Dels var den utrolig dyr, dels var det jo farligt at køre på den. Den blev brugt flittigt; han kørte tit ud på landet for at fotografere. Engang kom Kaj hjem mange timer senere end beregnet med tøjet i uorden og de flotte lange støvler slidt op og bundet sammen med snor. Motorcyklen var brudt sammen, og han havde trukket den hjem fra et sted vest for København.

Senere fik han en "Ariel".

Han nægtede at skille sig af med motorcyklen, selv når han ikke brugte den. Under Anden Verdenskrig var den opmagasineret i en garage på Glasvej, hvor han ofte gik hen og kiggede til den. Han nægtede længe at sælge den.

FAMILIENS TROFASTE MODELLER.

Kaj var den ældste af familiens syv børn. Faderen arbejdede på et garveri på Theklavej på Nørrebro og var ellers gårdmand i den ejendom, Nørrebrogade 168, hvor familien boede i baghuset. Han tjente også lidt som trommeslager i et orkester. Moderen vaskede trapper og gjorde rent hos nogle af familierne i ejendommens forhus.

Kolonihaveoptagelser var en god forretning!

Forældrene havde en kolonihave i Hillerødgade, hvor de arbejdede tidlig og silde. For børnene var det ligesom at komme på landet, når de gik derover.

Forældrene var blevet gift, da de ventede Kaj. Moderen sagde altid, at Kaj var med hende i kirken. Hendes egen mor havde været alene med fem børn; manden dukkede kun op engang imellem i lejligheden i Vævergade på Nørrebro. Hun gik hjemmefra tidligt hver morgen for at arbejde på fabrik, men børnene skulle møde til eftersyn på fabrikken, inden de gik i skole; hun ville være sikker på, at de var pæne i tøjet. Da Kajs mor skulle giftes, sørgede hun for hvid silke og slør.

Kaj blev boende hjemme i mange år. Lejligheden var på fire værelser, men familien var stor, og pladsen var trang, selvom pigerne flyttede hjemmefra, lige så snart de var konfirmerede og havde fået en plads som ung pige i huset. Da en af hans søstre blev gift og fik et barn, måtte hun og hendes mand på grund af boligmangel blive boende hos hver deres forældre. Kaj tog sig meget af sin lille niece; det var hende, der efter hans død i 1988 ryddede op efter ham og henvendte sig til Danmarks Fotomuseum og Flemming Berendt.

Karneval

Kaj Bergstein Nielsen elskede sin store familie. Der var altid mange mennesker i lejligheden til hverdag, når kammeraterne fra ejendommen var på besøg, og ved de mange fester, der blev holdt til jul og nytår eller senere, når der blev holdt et af de populære karnevaler i 1920'erne. Alle sejl blev sat til. Soveværelset blev ryddet for møbler og dekoreret med Dannebrog i vinduet og et af de lærreder, Kaj brugte som baggrund, når han var ude at fotografere. Det forestillede et flisegulv og nogle marmorsøjler, hvorigennem man skimter et sydlandsk landskab.

Alle var udklædt eller havde papirhat på. Især de unge kvinder benyttede lejligheden til at lufte et dristigt kostume. Når man til daglig var husassistent eller ekspeditrice i en skoforretning i Blågårdsgade var det vidunderligt at udfolde sig til karneval.

Bergstein Nielsen og hans kone Elvira - til højre hans forældre.

Det var her, man kunne vise sine velskabte ben i en dragt som "dukkedreng" med meget store bukser, eller vise sine ynder frem i en spraglet og nedringet harlekin kjole.

På professionens vegne havde Kaj fotograferet et hav af sådanne selskaber, men der skete aldrig noget i familien, uden han var på pletten med sit kamera.

Fotografens mørkekammer

Til hverdag fulgte familien levende med i hans arbejde. Strengt taget var det svært for de hjemmeboende IKKE at følge med, for de snævre pladsforhold gjorde, at de ikke kunne undgå at se ham arbejde, når han kom hjem med glasnegativerne efter en opgave. Den yngste søster har fortalt, hvordan de allesammen sad inde i stuen og ventede på, at han fremkaldte de billeder, han havde taget på glasplader. Det foregik ved spisebordet, hvor han brugte moderens to suppeterriner til skyllebade.

Han satte en rød pære i lampen over spisebordet og fik en af de mindre søskende til at stå vagt ved døren. Egentlig var det ikke nødvendigt med en vagt, for alle vidste, at når døren var lukket, var det fordi, Kaj var ved at fremkalde. Han var meget kritisk, og lillesøsteren syntes, det var synd for de børn, der var blevet kasseret, og fiskede deres billeder op af affaldsbunken.

Når han ikke brugte sit mørkekammerudstyr, stod det skubbet tilbage på køkkenbordet, hvor terrinerne fyldte godt op. Søstrene skældte ham ud, fordi køkkenbordet altid sejlede på grund af hans vandpjaskeri.

Ægtemand, fotograf og vinduespudser

Familien var meget gæstfri. Der var alle kammeraterne til de syv søskende, fætre og kusiner og senere kærester. Blandt de mange unge, som kom i huset, var faderens tre kønne niecer, Karen Margrethe, Skylfri og Anna. Kajs yndlingsmodel på utallige optagelser var netop Anna, hans første store kærlighed. Hans mor var muligvis ikke så begejstret for forbindelsen. Anna havde en lille dreng med en mand, der ikke var til sinds at opgive hende til fordel for hendes fotograferende fætter. Han rendte familien på dørene, og moderen måtte gribe ind. Anna var nok fotografens yndlingsmodel, ved fester eller alene, men de blev aldrig gift.

Mon det gør ondt?

Kaj Bergstein Nielsen blev boende hjemme til omkring 1930, da han blev gift første gang. Han begyndte som vinduespudser for at supplere indtægten fra fotografiet. Den udkårne hed Ebba, men hun svigtede ham, og han fik gennemført en hurtig skilsmisse. Senere mødte han Elvira, som var husassistent, og hende blev han gift med i 1939. Hun holdt op med at arbejde ude efter brylluppet, og de klarede sig med hans indtægt som selskabs- og kanonfotograf og vinduespudser - og sparsommelighed.

Vinduespudser med fotografering som hobby

Under besættelsen 1940-45 tjente Kaj Bergstein Nielsen pænt på at fotografere folk til de identitetskort, tyskerne forlangte, at folk skulle bære på sig.

Han stod på Frederikssundsvej med sit kamera, og naturligvis gik familien hen til ham, når de skulle have taget billeder. Efterhånden var det dog vinduespudsningen, der gav hovedindtægten. Fotograferingen blev mere og mere noget, der foregik i familiens kreds, men han fortsatte med at tage ud i landet, når han kunne, indtil han kom op i tresserne.

Han tog lysbilleder i farver til sin nieces konfirmation i 1950'erne. Han var altid meget omhyggelig, så det tog lang tid at fotografere til festerne. Han var glad for at vise lysbilleder af bondegårde, havefester, og dyrskuer for familien.

Når et af børnene i familien fik et fotografiapparat i konfirmationsgave, havde han svært ved at holde fingrene væk.

Gammel kærlighed rustet ikke!

Kaj Bergstein Nielsen

Kaptajn Vom må du ikke tage fra mig, fotograf!

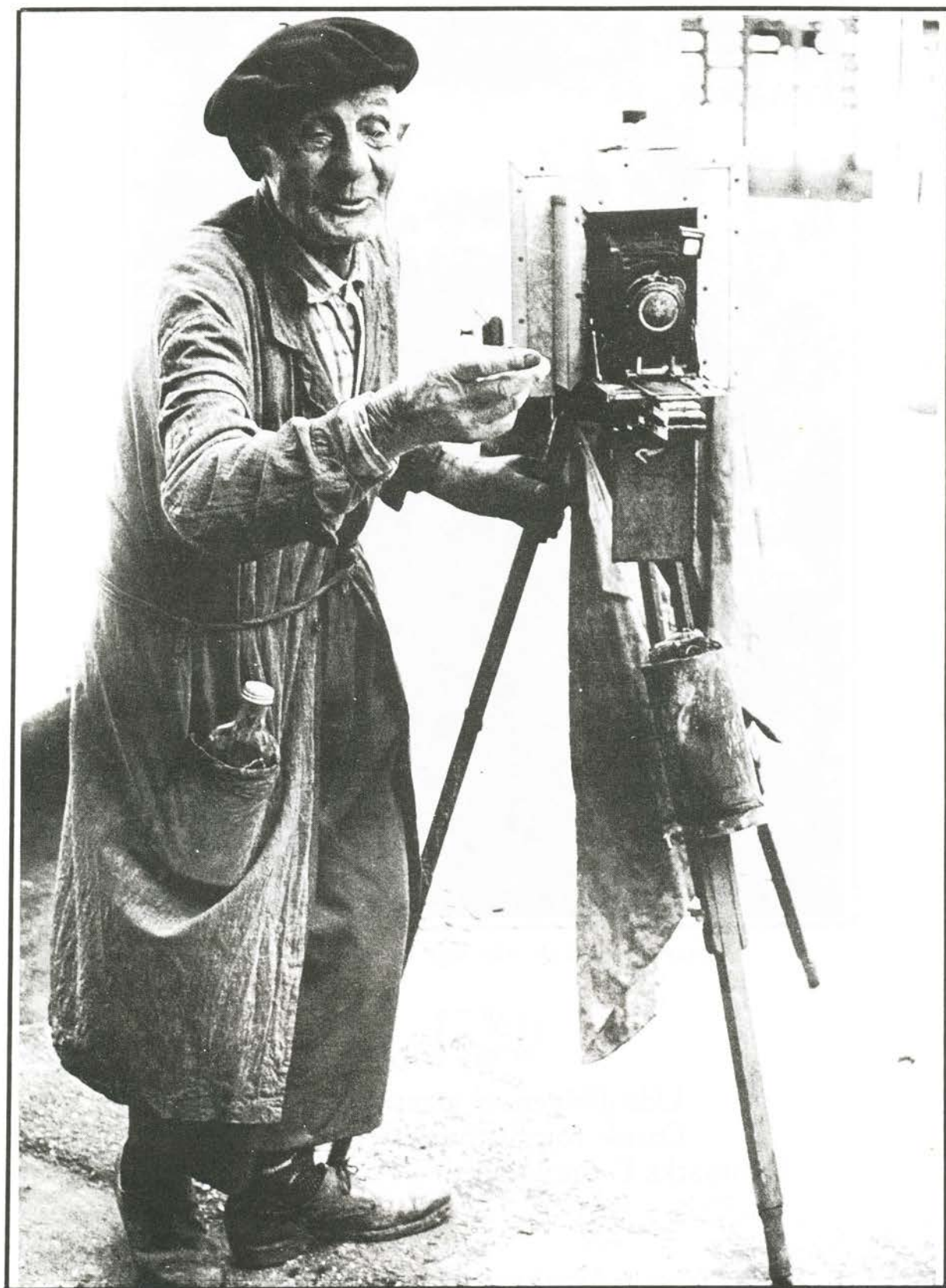
Udstillingen er arrangeret af
Dansk fotohistorisk Selskab,
Danmarks Fotomuseum og Arbejdermuseet.

Vises på Arbejdermuseet 4. 5. – 4. 10. 1991

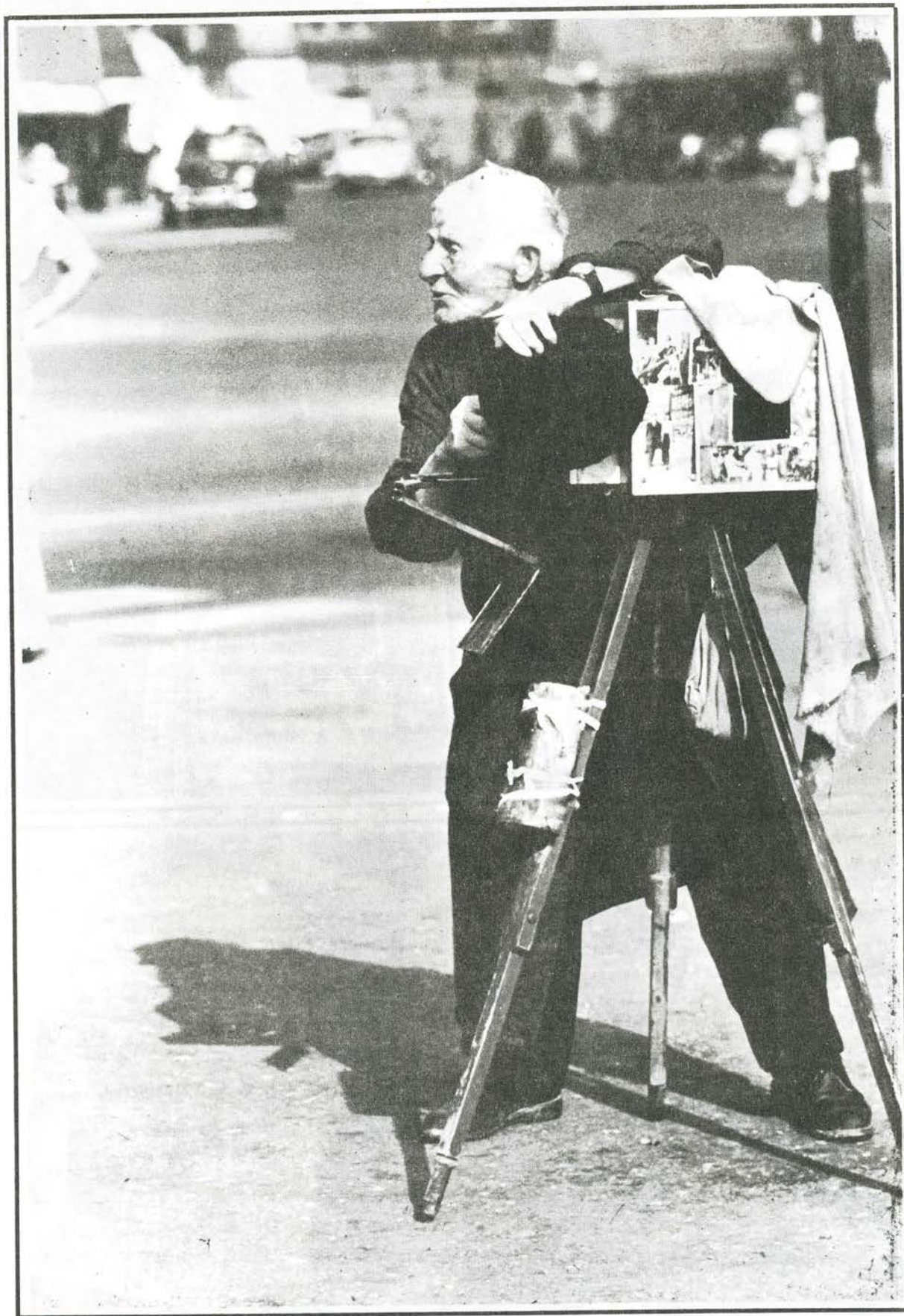
ARBEJDERMUSEET

Rømersgade 22 DK 1362 København K. Tlf 33 93 33 88

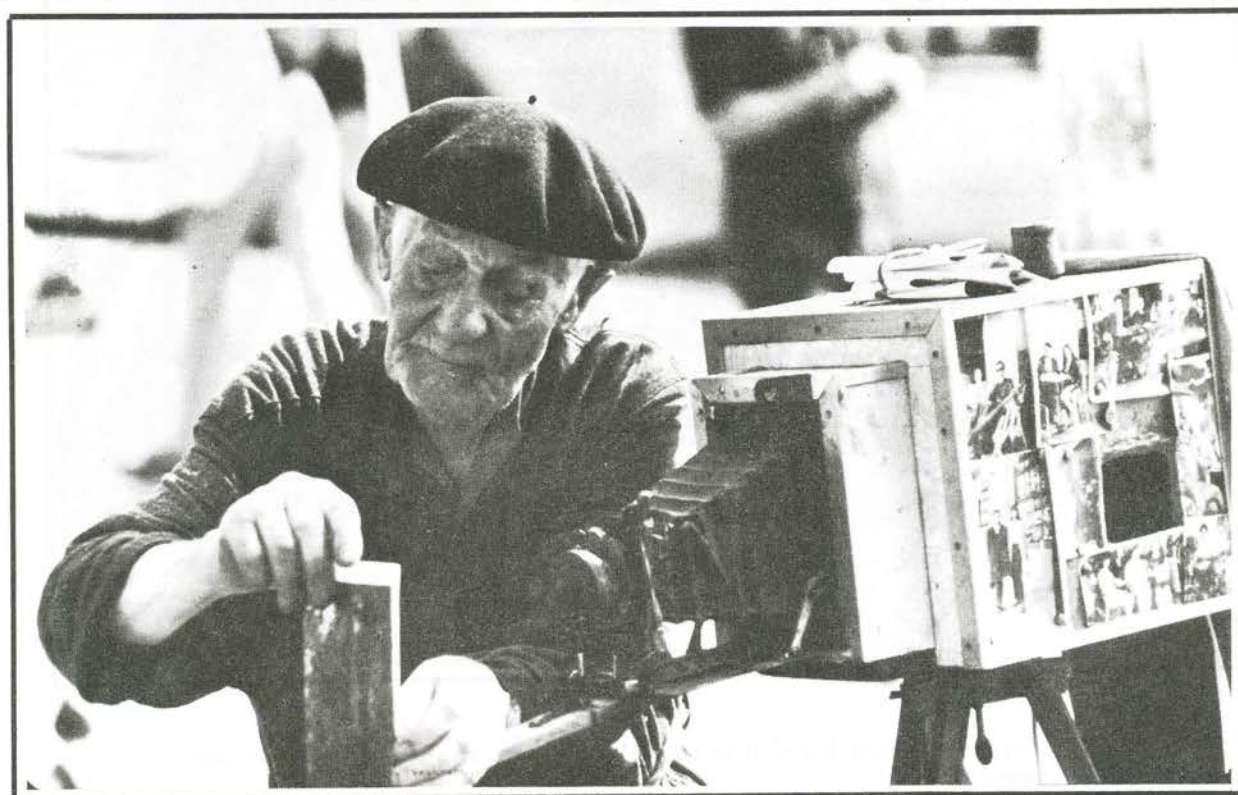
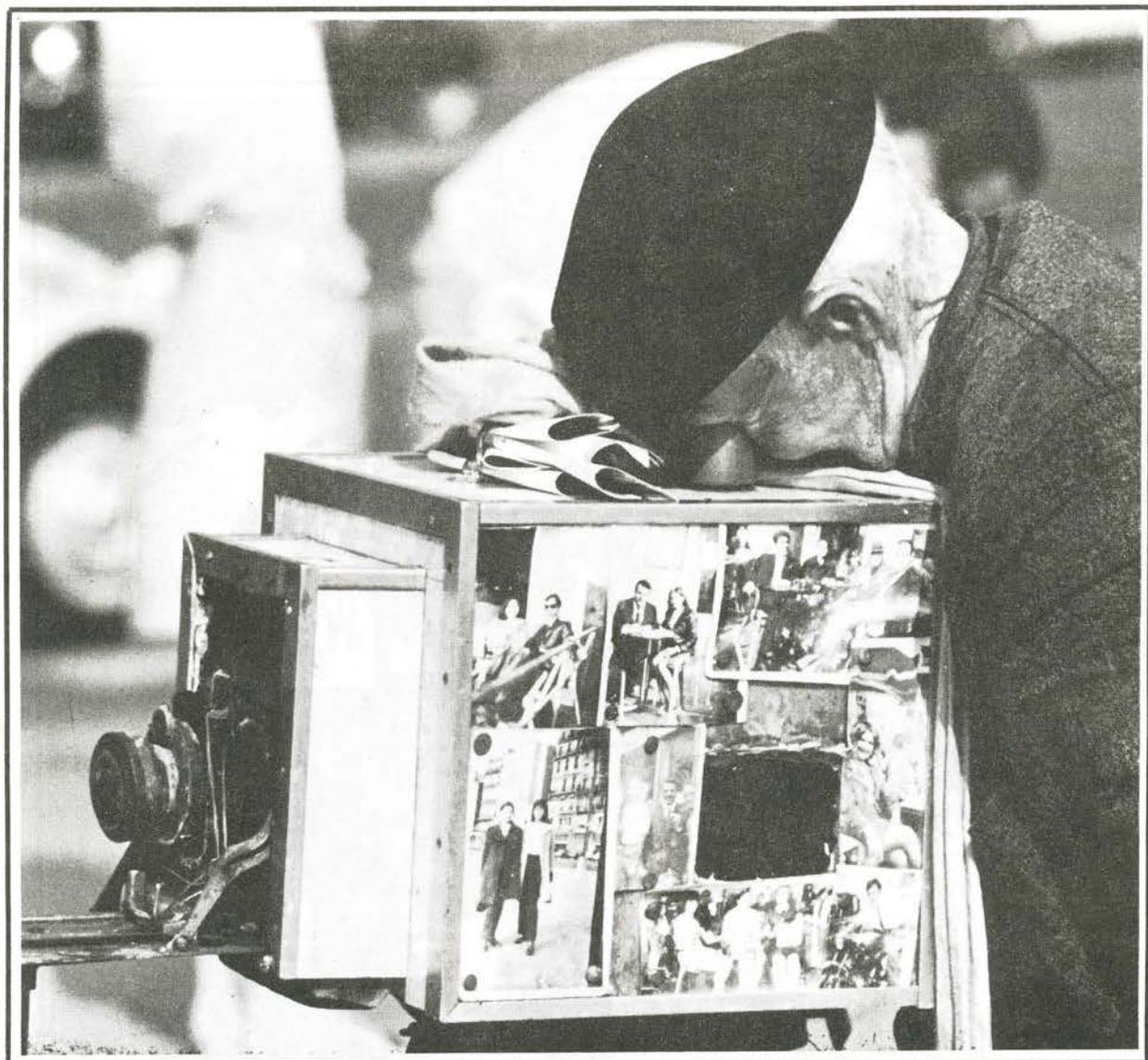
Alverdens kanonfotografer

I mange mellem- og sydeuropæiske lande kan turisten stadig møde et "levn" fra fortiden. Kaj Dideriksen, en ivrig amatør fra Odense, har snuppet disse vidunderlige billeder i 1966, sidste generation kanonfotograf i havnebyen Marseille.

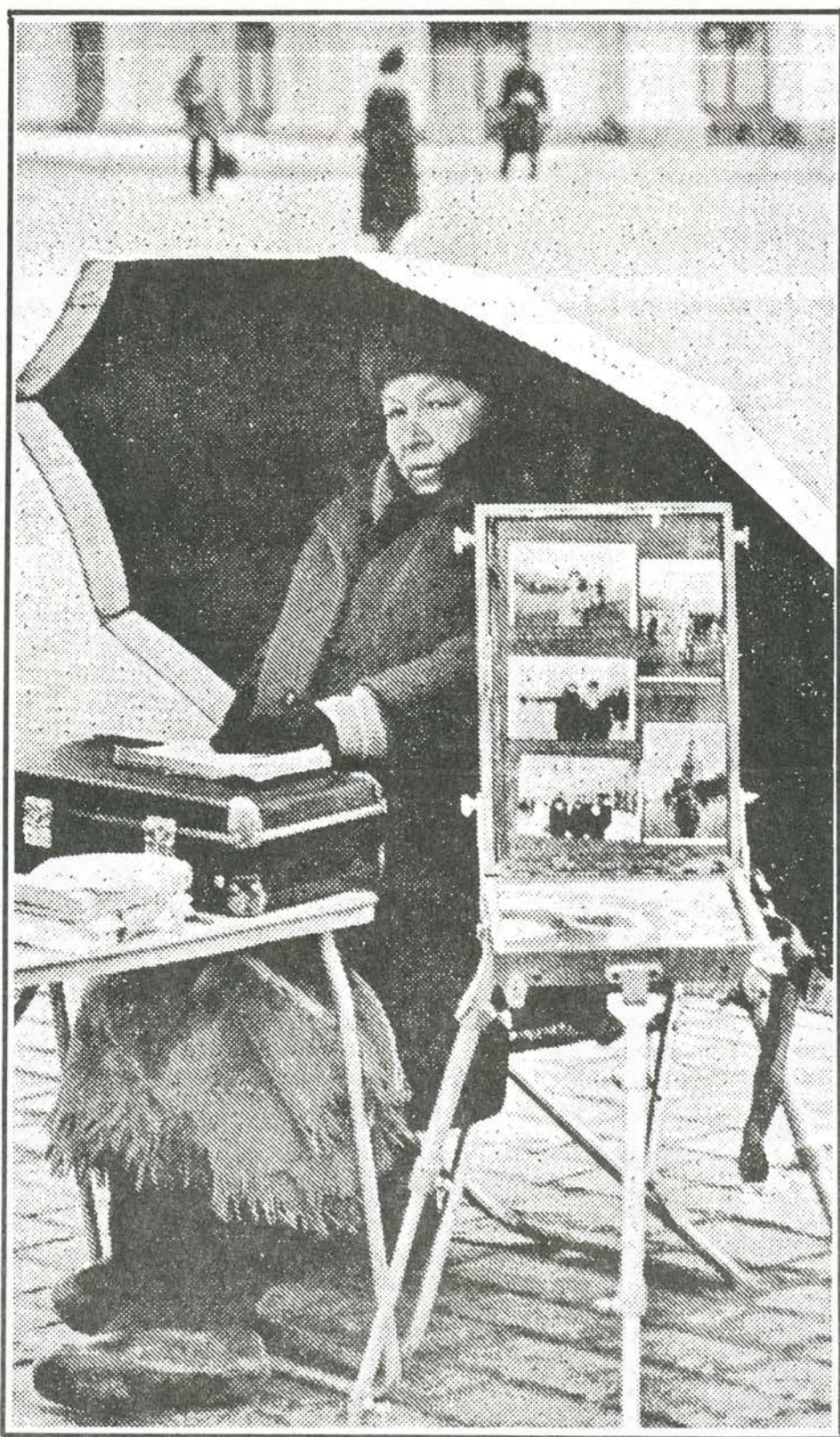

Baskerhuen dækker for den brændende sol - og straks efter er billedet snuppet!

Fotografen i fuld gang med at fremkalde sit billede.

Kaj Dideriksen

En kvindelig russisk kanonfotograf har taget opstilling i et hjørne af den Røde Plads i Moskva. Et af de få private initiativer, som overlevede.

I den polske by Czestochowa har kanonfotografen medtaget den "rette" baggrund. Foto: Erich Lessing 1956.

Romantik, dramatik og idyl - en flugt fra den russiske virkelighed. 1956.

England, traditionernes Ø har selvfølgelig også deres "kanoner.
Her har Ole Schelde, Birkerød, været på pletten.
"Petticoat Lane" i London 1958.

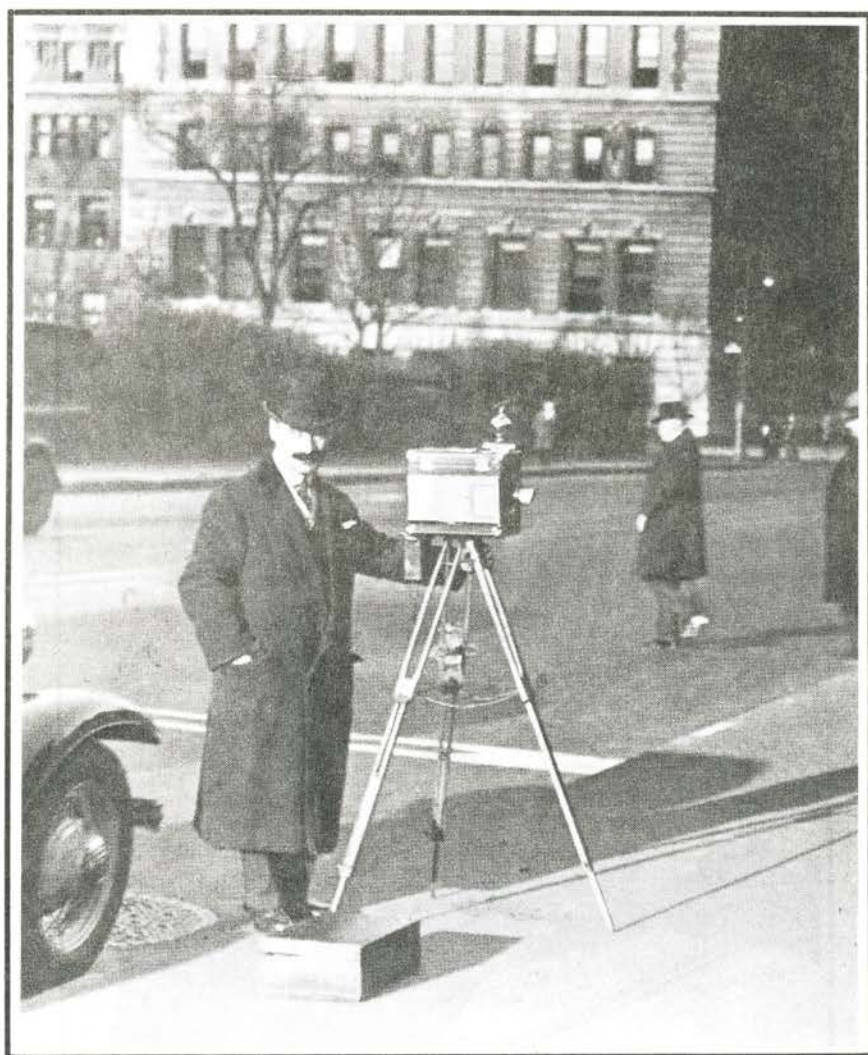

Minut-fotografen står klar med sit APTUS kamera.
Tungen lige i munden en, to, tre - færdig!

Ole Schelde

En energisk, kvindelig kanonfotograf har taget opstilling i Hyde Park. Kanonen skal stilles i position.

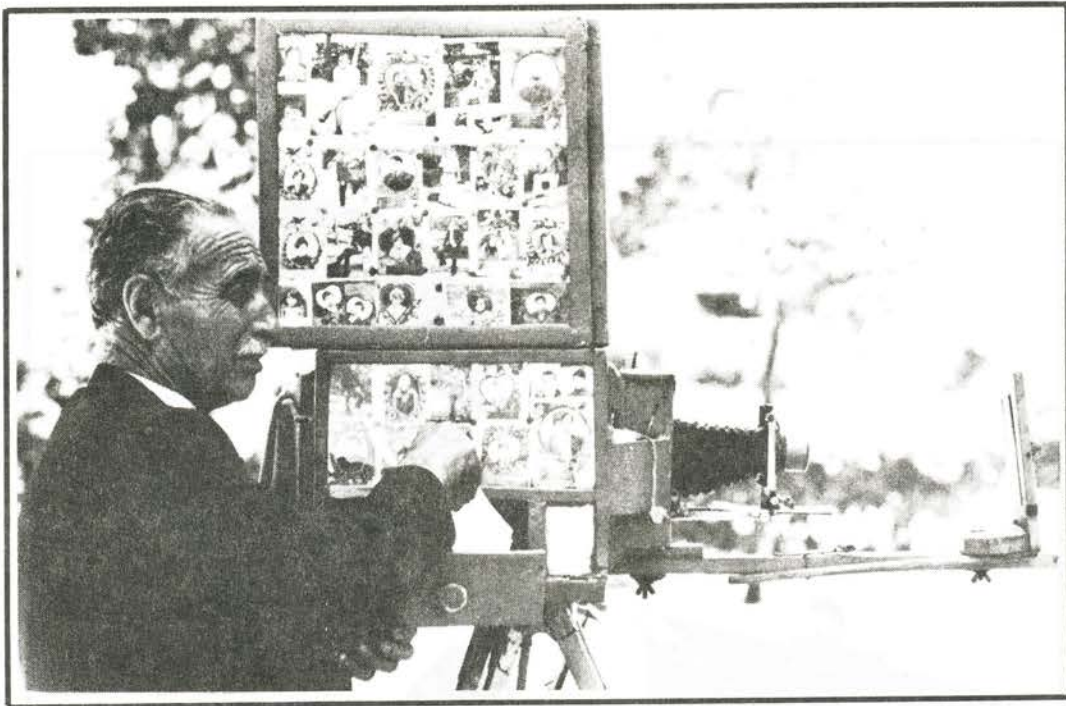
Gadefotograf i New York 1928.
Postkort A.T.M.

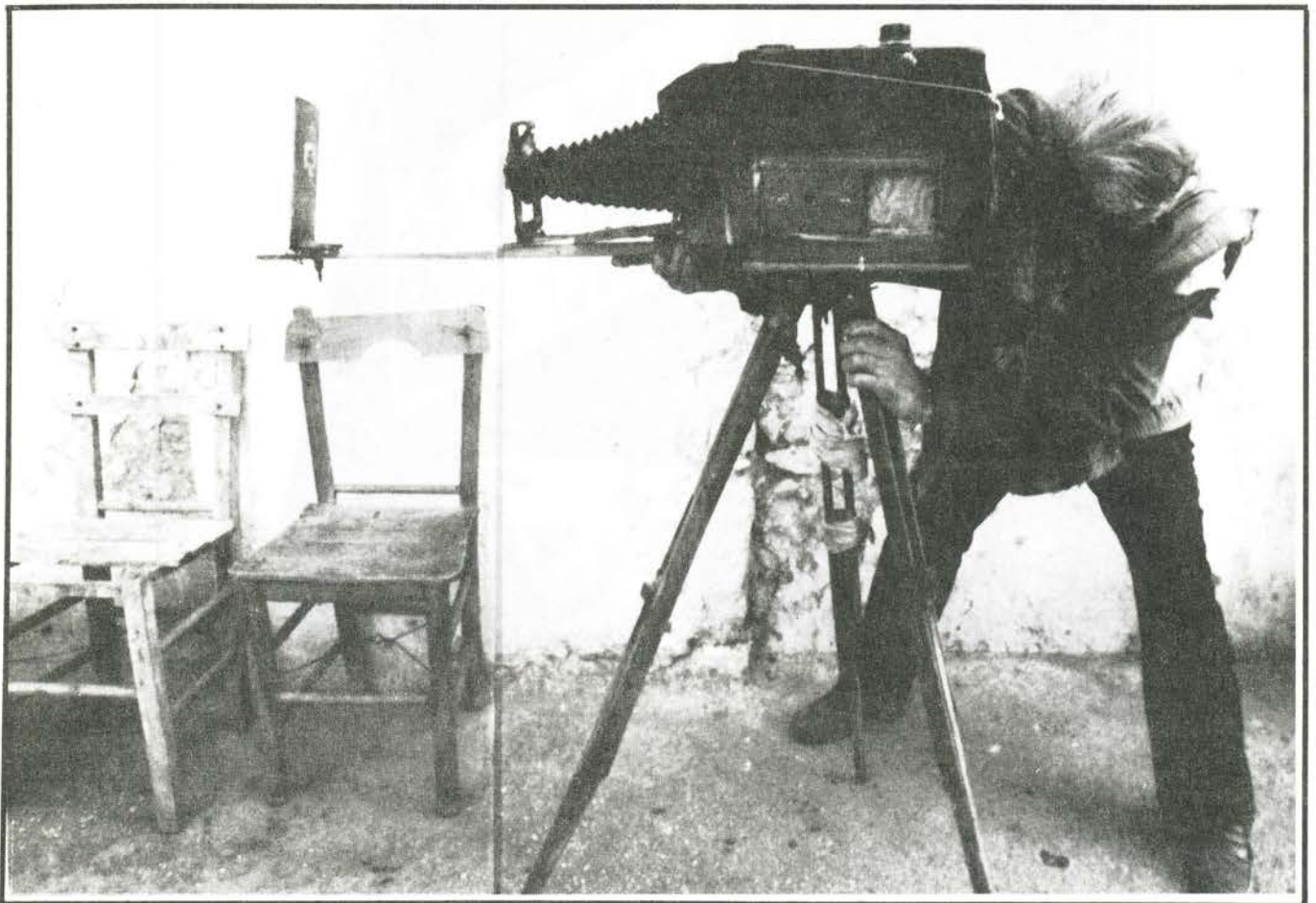
I flere generationer har der stået kanonfotografer foran opgangen til Akropolis i Grækenland. Turistsæsonen er deres travleste tid, denne optagelse er gjort i en ledig stund.

En sidste vurdering.

Grækenland er et sted, hvor man træffer mange kanonfotografer. I hovedstaden Athen, på Kreta og de utallige andre ferieøer er den fotografiske metier stadig et yndet erhverv. På frihedspladsen i Heraklion finder man Pavlos Dimitriou med sit bleggrønne apparat i fuld gang med at fotografere en nordisk blondine. Efter blondinen er skyllet i nogle sekunder får hun sit billede i bytte for 150 drachmer, som Pavlos straks deponerer hos sin hustru.

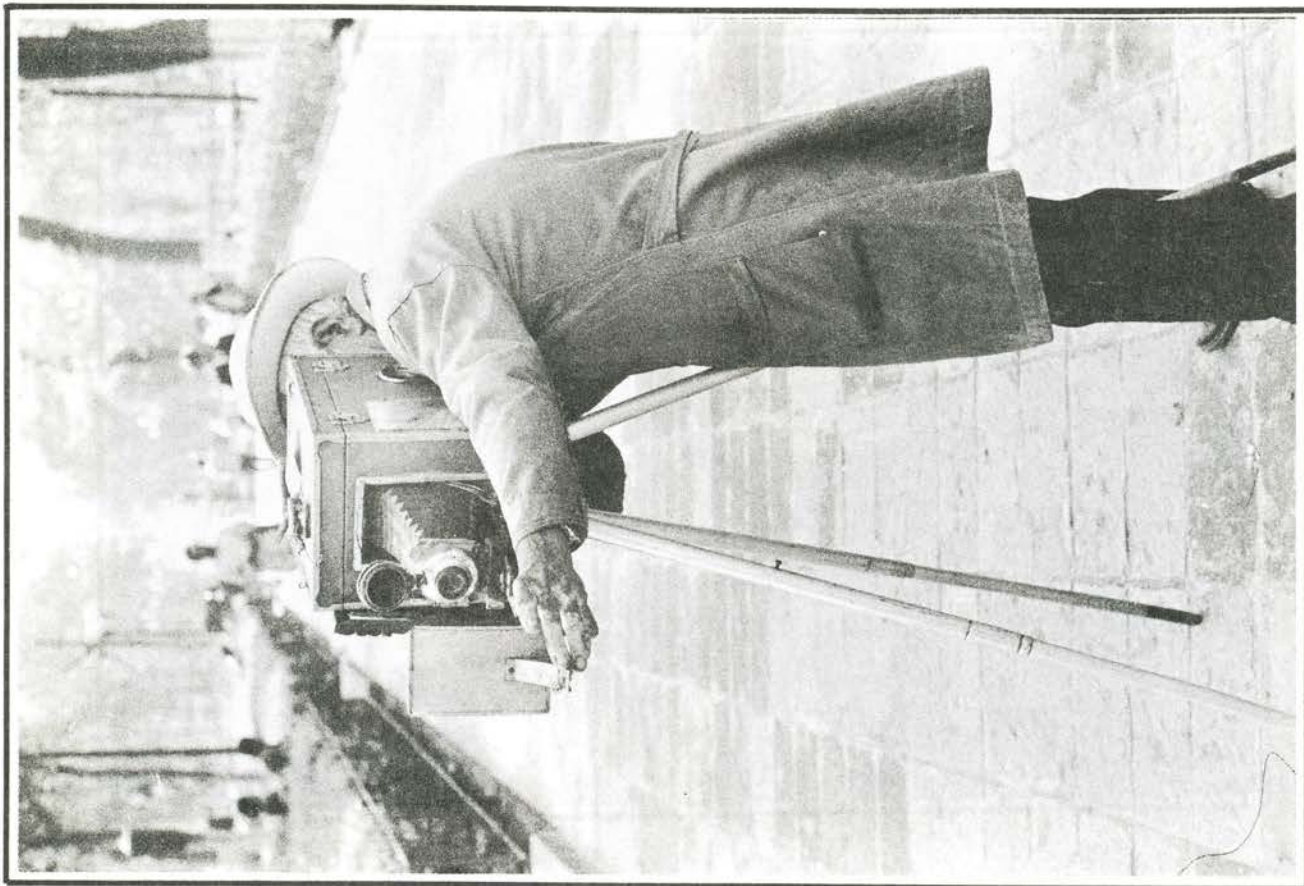
67 årige Ahmet Avili er landsbyfotograf i Anatolien. For 100 lire får man de smukkeste billeder på Barytpapir.

En virtuos svensker er ved at få hold på sin opstilling.
På kanonapparatet er monteret et "sigtekorn". 1949.

Denne fine herre traf Viggo Rivad i Istanbul. Skudklar til en optagelse.

Fotograf Viggo Rivad stødte på denne kollega i Mexico City. De mange års brug af kemikalier har sat sine tydelige spor på hans hænder.

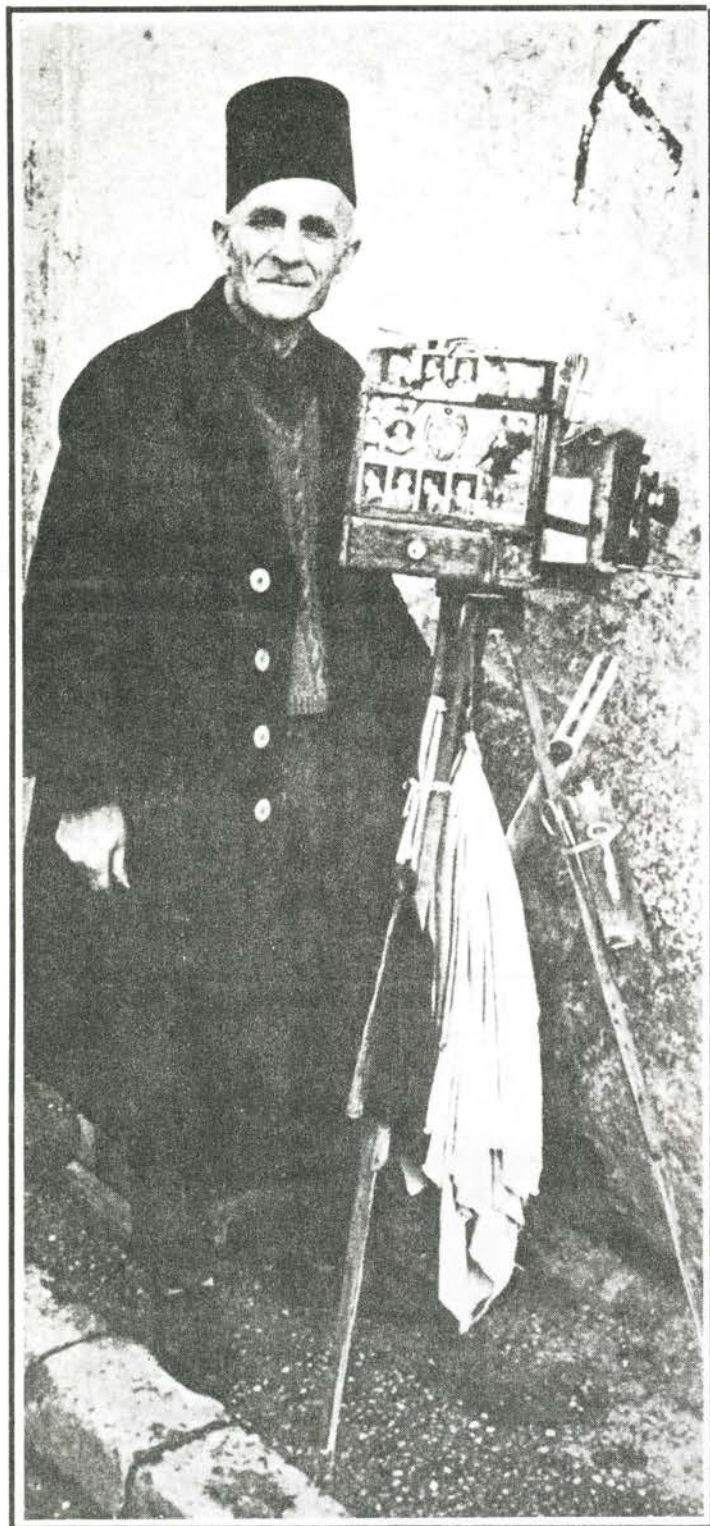
Viggo Rivad

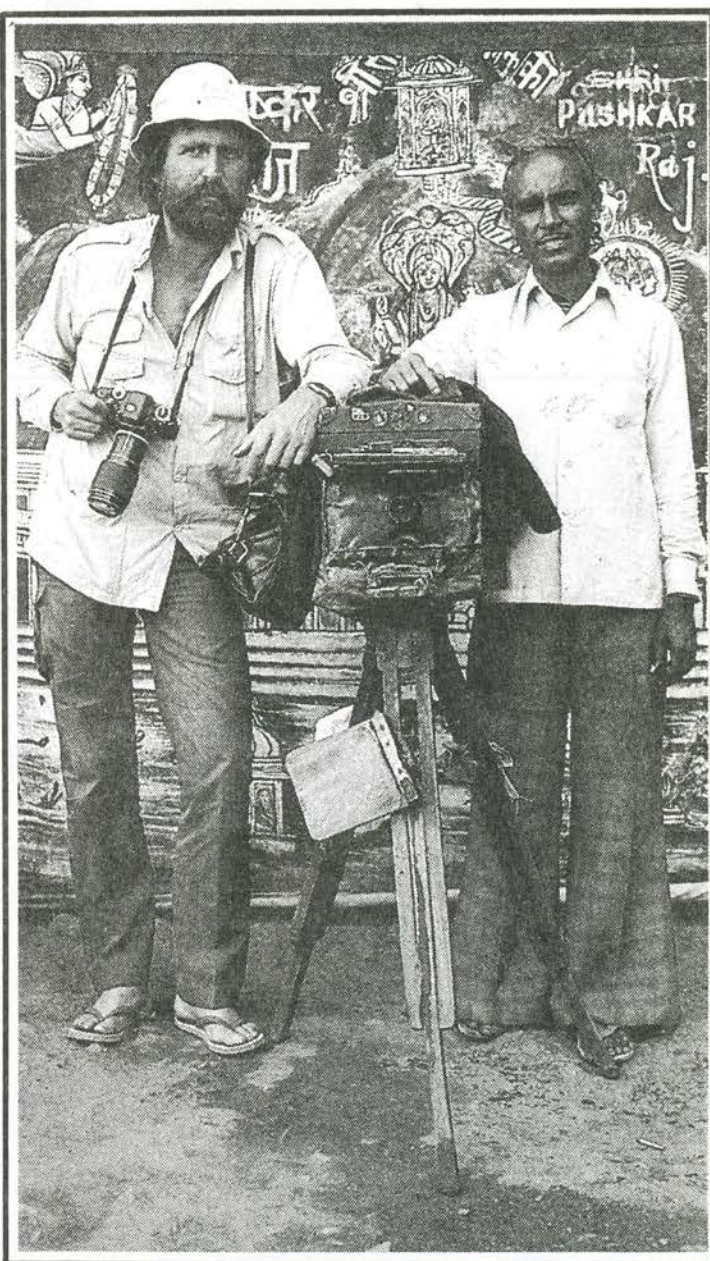
Faraonerne's Ægypten har også sine gadefotografer. Her er vi i byen Ismalia ved Suezkanalen. Den "evige" turist har taget plads, og venter spændt på resultatet.

Under Kodak's store rejse til Mexico i 1979 fik fotograf Inge Åsmul afprøvet sine evner som kanonfotograf.

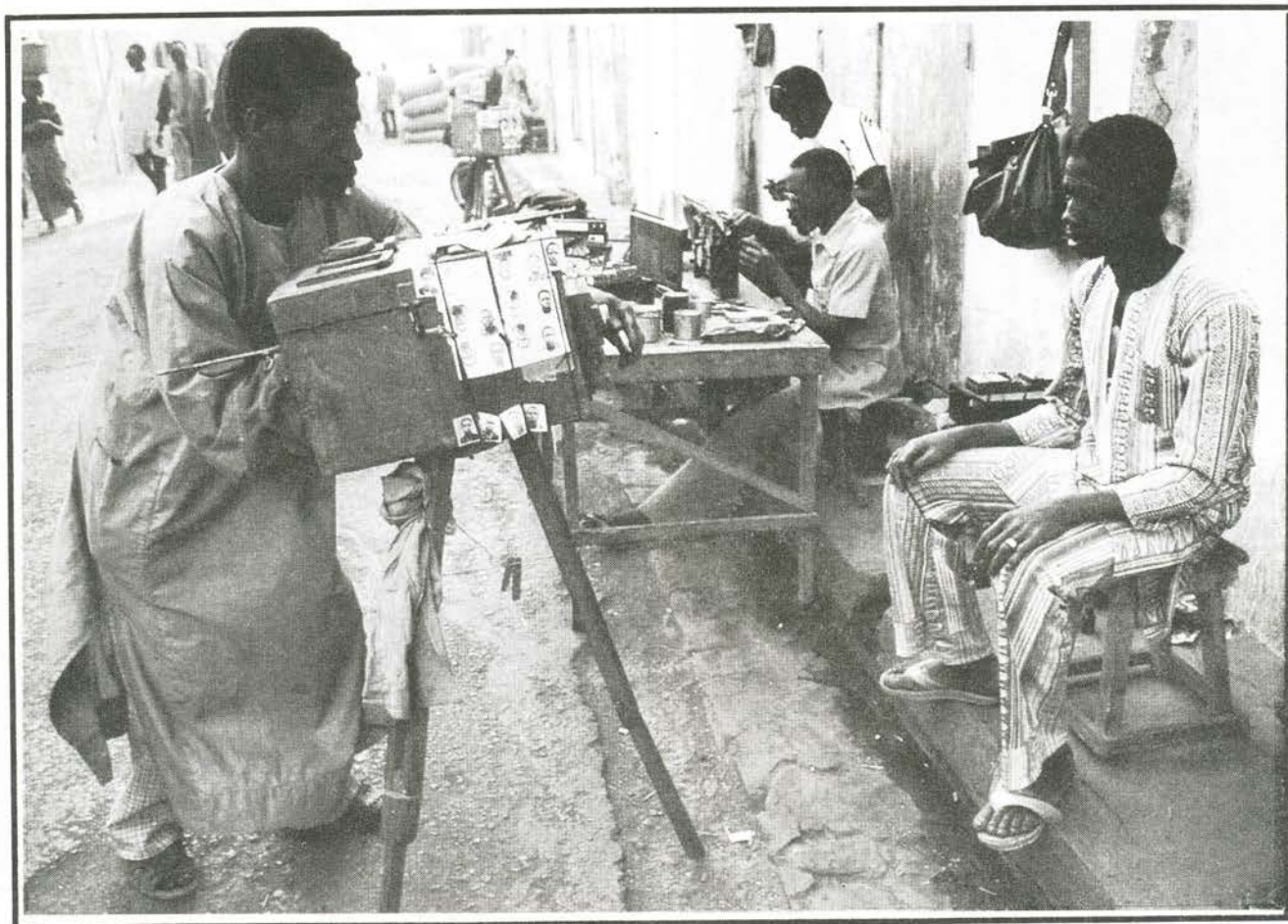
Under sin røde fladpuldede fez står man klar til næste kunde.

Billedreporteren Roman Soumar i selskab med en indisk gadefotograf.

Hr. Sittu Akabi Juba er en virkelig portrætkunstner. Hver morgen præcis klokken 7:00 er han på pletten for at få den bedste plads. Han har aldrig set et atelier, hans blitz er den evige sol på Mali's blå himmel, og i femten år har han tjent til livets ophold uden tanke om at trække sig tilbage. (Optik: 1:6,3/180 mm. Roussel, Paris 1936).

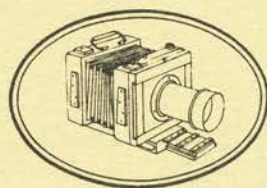

Flemming Berendt

De to sidste billeder i vort temanummer beviser, at "kanon-æraen" ikke er udspillet. Dette hypermoderne kanonfotografi-apparat "fandt" redaktøren i byens midte. Fremstillet i rustfrit stål, let bevægelig i alle retninger, med det nydeligste spejl til at nette sig i.

Redaktion:
Flemming Berendt
Teglgårdsvej 308
3050 Humlebæk.
42 19 22 99

På bagsiden bukker og takker autor for uvurderlig hjælp og bidrag til at realisere dette temanummer.

Dansk Fotohistorisk Selskab